nr. 5, mai 1983

Proletari din toate ţările, uniţi-vă !

(anul LXXXIX, nr. 1161)

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA «JUNIMEA» DIN IAŞI LA 1 MARTIE 1867
EDITATĂ DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

cauza comună

Imaginea — impusă de către romantici mai cu seamă — a scriitorului insingurat, abstras din lumea celorlalţi in lumea lui a devenit cu timpul o legendă. Secolul nostru l-a implicat decisiv pe scriitor în vîrtejul evenimentelor istoriei, altfel spus l-a investit cu o responsabilitate şi cu o misiune. Literatura s-a democratizat şi pe această latură a implicării în toate problemele existenţei, ale istoriei şi cotidianului şi nu, în puţină măsură, ale viitorului. Viitorul văzut poate mai puţin prin scrierile de anticipaţie, cît prin cele care îl scrutează cu gîndul la liniştea planetei. Scriitorul este azi pretutindeni : la oras, la ţară, printre oamenii obişnuiţi şi oamenii neobişnuiţi, se află pe stradă, în fabrici şi birouri, la oficiile de stare civilă şi în familie, printre cei fericiţi şi nefericiţi, în palate somptuoase sau în transee, în lună sau în stele, în castele de pe fundul mărilor, de fapt pretutindeni pe Pămînt. E pretutindeni în primul rînd prin cărţile sale, dar nu numai prin cărţile sale.

Scriitorul acestei ţări a avut de la începuturi, de la cronicari citire, conştiinţa prezenţei sale în miezul evenimentelor, conştiinţa solidarităţii cu semenii. Scriitorul român a înţeles de la începuturi că aparţine istoriei, că şi el face această istorie, că este o prezenţă solidară în istorie. Această dependenţă l-a învăţat să înţeleagă lucrurile în esenţa lor, l-a determinat să se situeze de partea noului, a progresului, să fie purtătorul de cuvînt (la propriu şi la figurat) al celor mai nobile idealuri ale poporului, ale patriei în care a văzut lumina zilei şi a învăţat să rostească şi să scrie cuvintele unei limbi.

În această primăvară s-au împlinit trei sferturi de veac de la constituirea „Societăţii Scriitorilor Români“, organizaţie care a statuat unitatea de breaslă, unitate ridicată pe temeiul unei solidarităţi de conştiinţă. Evenimentul a avut implicaţii deosebite, în mai multe direcţii, în primul rînd în aceea de a demonstra că slujitorii cuvîntului reprezintă, dincolo de individualitatea esenţială a fiecăruia, o identitate colectivă care imprimă dimensiunile unei culturi.

Această calitate, ce presupune în primul rînd o responsabilitate deopotrivă artistică şi civică, a fost ridicată la cote superioare în anii socialismului, îndeosebi după Congresul al IX-lea. Rolul scriitorului în viaţa socială, în educaţia artistică şi patriotică a publicului a căpătat o nouă pondere, ceea ce, în mod firesc a determinat o nouă etapă, o nouă calitate şi în viaţa obştii. Scriitorul şi, prin el, Uniunea Scriitorilor, ocupă un loc important în viaţa spirituală, în procesul dezvoltării multilaterale a societăţii noastre, lucru pus cu pregnanţă în evidenţă de atenţia cu care partidul, secretarul general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, le acordă literaturii, problemelor vieţii scriitoriceşti. În acelaşi timp, creatorii de literatură răspund acestei griji, acestei statornice preocupări prin mobilizarea forţei creatoare în vederea îmbogăţirii patrimoniului literaturii socialiste cu noi şi noi opere de valoare. Ca şi în atîtea alte împrejurări, la ultima Plenară a Consiliului Uniunii Scriitorilor, a fost afirmat ataşamentul profund al scriitorilor la politica partidului, unitatea lor în jurul partidului, al secretarului său general.

Există dorinţa ca obştea să fie în permanenţă un factor activ în realizarea obiectivelor majore ale activităţii culturale din etapa actuală, rol care se materializează în primul rînd prin cărţile care apar. În acelaşi timp, autorii de cărţi sînt prezenţe active în viaţa cetăţii, afirmă democraţia culturii, prin sprijinul acordat creaţiei literare de masă, desfăşurată sub genericul Festivalului „Cîntarea României“. Scriitorul îndrumă tinerele talente, dialoghează direct cu publicul, e prezent în presă spunîndu-şi cuvîntul nu numai despre treburile profesiei sale, ci despre tot ce e frumos, emoţionant, important în viaţa acestei ţări.

Unitatea de breaslă nu este o lozincă şi nici o servitute care afectează exprimarea individualităţii creatoare. Ea e determinată — şi aceasta a fost una din principalele raţiuni ale fondării Societăţii Scriitorilor — de o cauză comună : slujirea prin frumos a nobilelor idealuri şi aspiraţii spirituale ale poporului. Iar o asemenea cauză comună, asumată pe deplin conştient, nu face decît să stimuleze afirmarea personalităţii fiecărui artist.

CONVORBIRI LITERARE

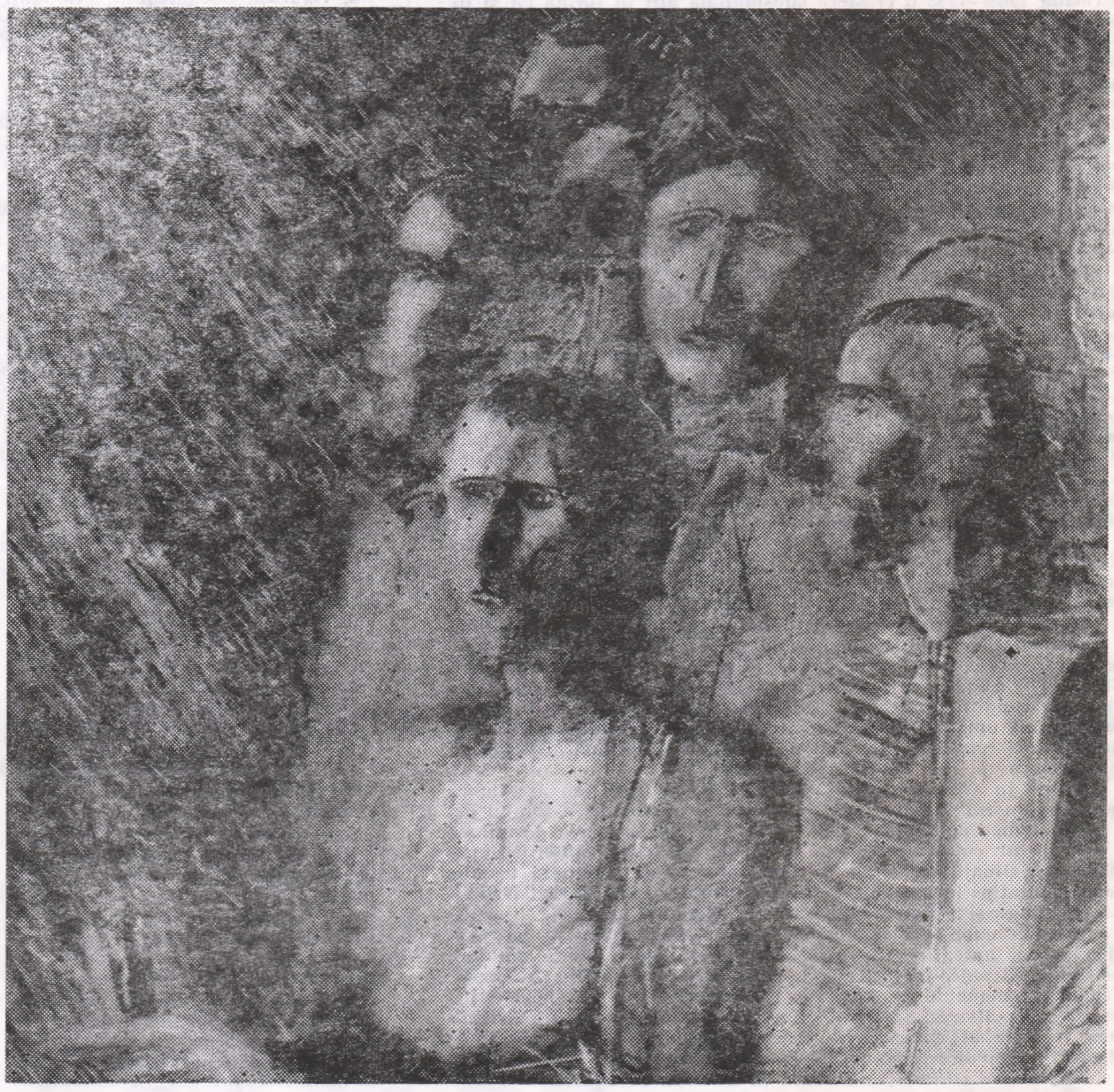

Bogdan BÂRLEANU : „Brigadieri“

şezătoare literară

Veniră ţăranii cu stelele-n căciuli şi-n cojoc,
Un poet citeşte, parcă ar ara huma străbună,
Ţăranii-şi aprind inimile de foc,
E luna cărţii, la sate ! Ce Lună !...

Plină-i de-un cutreier ce-şi face locul în sală,
Din zare în zare, vîntul zvîntă pămîntul,
Cîmpia e-ntinsă şi scîrţie de goală,
Poetul aprinde focuri, schimbîndu-i în negru veşmîntul...

Bate ornicul, bate, fîlfîie-n aripe steaguri,
Şi-n toţi poetul creează un joc potrivnic,
Soarele vine primăvăratec pe-aceste meleaguri,
Văzduhul de sticlă-i un schimnic...

Dar din focul inimilor, clopote rup tăcerile,
Poetul cu rădăcina-n vatră, spune versul, înaltul,
Anul nou al cîmpiei îşi rupe durerile,
Şi oaspeţii sălii sînt timpul, sînt altul !...

Care supune sub voia lor calea vremii,
Cu carnea lor ca s-o cuminece,
Prin freamătul muncii, cînd se-aud ca-n vecernii,
Ţîşniri de revolte, citiri de duminice...

Vino cu noi, poete, că eşti al nostru, de aur,
Viersul tău bagă plugul în brazdă
Dă ploaie din ceruri, vînăt tezaur,
Şi ţăranul, cu tine, în ţară, sînt gazdă !...

Noi creştem floarea, cum viersul tău mierea,
Noi citim în stele, ca grîu bun să răsară,
Din hotare-n hotare, chiar şi-n văzduhuri, învierea
Dreptăţii şi-a iubirii, o scuturăm peste ţară...

Bine-ai venit la noi, strălucitoare Lumină,
Poet al trezirii, tu, făptură din noi...
S-aruncăm potirul de aur — spre ceruri ! Să vină,
Uimire de pîine ! Ciocîrlii prin trifoi...

Bucura-se-va cîmpul şi ceasul pădurii,
Stîrni-va un zvon codrul nostru, bătrînul...
In zborul baladei, porni-vor condurii...
Vestire dînd ţării, că-i liber românul !...

Traian IANCU

prin trupuri şi ierburi

Pămîntul acesta neştiutorul,
pămîntul acesta întrebătorul
sub raza de soare şi lună,
sub golul ce-n palme ne-adună.

Respiră cu noi prin cuvinte,
ne-aşteaptă tăcut în morminte
sub raza de viaţă, sub raza de moarte
veghind din aceeaşi eternitate.

Iubim fiecare suspin ce-l rosteşte
prin trupuri şi ierburi, dumnezeieşte.
Îngenunchem în albia lui ce ne soarbe
privirile triste, speranţele oarbe.

E candid şi pur ca lumina din noi,
caldă vestire a naşterii veşnice.
Dar cine, întruna, din neştiut
ne picură-n clipă regrete edenice ?

Să fie doar teama de fulger şi tunet ?
Să fie doar tainicul stelelor umblet ?
Te spînzuri de cer ca un ciorchine.
Ascultaţi nesfîrşirea, dar ea e în tine.

Pămîntule, pămîntule ! mamă ce mori
sub ochii noştri neştiutori.
Sunt singur în taina-ţi de-a pururea vie
cîntec şi rană de veşnicie.

Haralambie ŢUGUI

eveniment

Nicolae Ceaușescu: o politică de pace, colaborare și prietenie cu toate popoarele

Societatea internațională contemporană cu un grad accentuat de interdependență este confruntată astăzi cu o vastă și complexă problematică de a cărei rezolvare este condiționată însăși existența Terrei. O realitate care impune cu stringență o participare activă, persistentă a tuturor statelor lumii la circuitul de valori materiale și spirituale, la soluționarea echitabilă a problemelor noastre, ale tuturor celor ce trăim pe această planetă. România socialistă s-a înscris, s-a implicat consistent prin voința sa de pace și colaborare — voință ce a caracterizat dintotdeauna poporul român — în concertul națiunilor lumii, colaborarea fructuoasă și egalitară fiind o dominantă a politicii sale externe.

Dimensiunile și valențele politicii externe românești sînt cunoscute și recunoscute astăzi, formele ei de manifestare fiind diverse și multiple. Relații diplomatice cu 139 de state, relații economice cu peste 140 de state, relații culturale și științifice cu peste 130 de state iată aria în care se desfășoară fecund colaborarea internațională a României, colaborare care a înregistrat în perioada 1965—1982 o creștere substanțială atît în formă cît și în conținut. Și nu întîmplător, această perioadă fiind marcată de personalitatea președintelui Nicolae Ceaușescu, a cărui influență conceptuală și practică în politica externă românească, și nu numai, a fost determinantă.

Proliferarea convorbirilor la nivel înalt, ca o practică constantă a politicii externe românești, întîlnirile cu șefi de guverne, cu conducători de partide politice, membri ai parlamentelor, înalți demnitari ai statelor, reprezentanți de diverse nuanțe ai unor organizații progresiste și democratice, ai cercurilor de afaceri ,ai unor organizații, întreprinderi și instituții economice, științifice și culturale, au constituit momente de natură să impulsioneze, să amplifice și să aprofundeze relațiile externe ale țării noastre.

Concluziile care se degajă din cuprinsul acestor relații converg spre ceea ce dealtfel dorim să subliniem astăzi aici. O politică de pace, de eforturi pentru afirmarea și respectarea principiilor și normelor dreptului internațional, o politică de implicare profundă în vasta problematică contemporană, de amplă și profundă colaborare și cooperare cu toate națiunile lumii. În acest context se remarcă atașamentul României la un eficient schimb de valori spirituale, expresie a societății socialiste creatoare de valori perene, dornică de a da și a primi tot ceea ce cultura poporului român și respectiv cultura altor popoare a realizat mai bun și mai bine.

În cadrul politicii generale externe, relațiile culturale ale României se dezvoltă cu toate statele lumii, indiferent de orînduirea socială sau situarea geografică.

Diversa colaborare bilaterală se îmbină armonios ca o constantă și eficientă prezență a țării noastre în organizațiile internaționale de specialitate, la cele mai importante și semnificative acțiuni multilaterale inițiate pe plan internațional.

Desigur, factorul care determină o participare de substanță a unui stat la circuitul mondial de valori spirituale îl constituie dezvoltarea sa economico-socială. Pornind de la acest adevăr România consideră că este necesar ca fiecare stat să poată dispune de condițiile afirmării valorilor sale și a integrării lor în patrimoniul umanității. Pentru aceasta este imperios necesar restructurarea relațiilor internaționale actuale, în formă și conținut și edificarea unei noi ordini internaționale.

Avînd în vedere funcția de formare a culturii, ea are în acest sens un rol deosebit, mai cu seamă în modificarea felului de a vedea lumea de astăzi și a întrezări și contura lumea de mîine.

Raportul cultură-pace este evident. Un cadru internațional eliberat de situații tensionale, de o atmosferă de suspiciune și teamă, fundamentat pe încredere și respect, constituie premisa realizării unei fructuoase și profunde cooperări în domeniul culturii și artei.

Atașată unor idei nobile, România este adepta promovării unor valori autentice care slujesc ridicării spirituale a omului, sensibilizării sale, înțelegerii și cooperării între națiuni. Adeptă a unor permanente și profunde schimburi culturale, bazate pe valori certe, România vede în acestea un instrument, un instrument eficace al cunoașterii între națiuni, al răspîndirii unor idealuri nobile de pace și apropiere între popoare.

Implicarea culturii în politică în general, în politica internațională în special, fenomen inerent dealtfel, nu înseamnă promovarea unor idei de dominație, de asuprire, de existență a unor culturi „inferioare“ și „superioare“; nu înseamnă nicicum răspîndirea unor idei care propagă violența, ura, rasismul, obscurantismul etc.

Rolul culturii în schimbarea lumii de astăzi este incontestabil. Vom avea o lume mai bună și mai dreaptă pe planeta noastră, în măsura în care omul va fi mai bun și mai drept și pentru aceasta el trebuie să se simtă permanent direct implicat în treburile țării sale, în fenomenul cultural atît național cît și mondial. Ceea ce se întîmplă astăzi în România.

Const. ANDRONOVICI

eminescu văzut de d. murărașu

Puțin cunoscut de generațiile tinere, deși este, între altele, autorul unei istorii a literaturii române, al unui volum de erudite **Comentarii eminesciene** și al singurei ediții cronologice a poeziilor lui Eminescu, D. Murărașu ne oferă, la 87 de ani, o sinteză a cercetărilor sale de o viață, **Mihai Eminescu. Viața și opera.** Am așteptat-o, mărturisim, cu nerăbdare, pentru că aparține unui cunoscător temeinic al manuscriselor eminesciene, cum așteptam altă dată ca Perpessicius, primul mare editor al poetului, să-și închege eforturile exegetice într-un studiu de anvergură. Și dacă timpul n-a mai avut răbdare cu Perpessicius, de pe urma căruia ne-au rămas numai atîtea admirabile excursuri critice cu subiecte restrînse, el a fost mai răbdător cu D. Murărașu, a cărui lucrare, îmbrățișînd în 400 de pagini și biografia și opera lui Eminescu, o avem în față. Să spunem de la bun început că, sub raportul concepției, cartea se aliniază frontului vechii noastre critici universitare, din care s-au evidențiat Bogdan-Dulică și Ov. Densusianu, riguroși, documentați, animați de o adevărată mistică a amănuntului, fideli mai degrabă literei textelor decît spiritului lor, necutezînd să umple cu imaginația golurile de informație și, mai ales, să descifreze un sens superior în noianul datelor necontroversabile. Datorită lor, cunoașterea așa-zicînd materială a literaturii a beneficiat de o sensibilă lărgire a orizontului. Nu și aceea critică, limitată la o privire prea de aproape, așadar parțială, a lucrurilor. Imbatabilă pe spații mici, această specie de exegeză, mai mult istorică decît literatură, născută dintr-o nevoie firească de certitudine, refuză sistematic părăsirea terenului sigur de sub picioare și ridicarea cît de cît deasupra obiectului, adică singura modalitate de cîștigare a perspectivei de ansamblu. Fanatică a mersului pe jos, respingea călătoria cu avionul pe motiv că îndepărtează de realitate și lua în derîdere relatările temerarilor zburători, invariabil catalogate drept impresioniste, deci superficiale, deci inexacte. Și nu era chiar fără îndreptățire: unghiul de vedere al furnicii, pentru care pajiștea e o imensă pădure, nu este și al libelulei, deși amîndouă aparțin aceleiași clase. Din cauza înțelegerii eminamente trudnice a acțiunii istoricului literar, reduse la săparea de șanțuri și la dizlocarea munților de steril pe urmele grăuntelui de informație istorică, volumul lui D. Murărașu n-are viziunea integratoare cu care ne-am obișnuit de la Călinescu încoace. Biografia poetului se mărginește la o expunere riguroasă a datelor sigure, iar examenul critic al operei — la prezentarea scrierilor, cu indicarea eventualelor modele, ecouri, influențe, similitudini etc. Ceea ce n-ar fi tocmai grav dacă, să zicem, dezvăluirile documentare ar fi cît de cît notabile. Practic însă, nimic nou nu se adaugă la ceea ce știam, autorul refăcînd doar cu migală un traseu străbătut de precedenții biografi. Existența lui Eminescu are destule momente încă nelimpezite, „pete albe“ ce au provocat interpretări dintre cele mai neașteptate, uneori de-a dreptul fanteziste, a căror reluare și, eventual, lămurire cade în competența biografilor de azi. Așa, de pildă, este controversata problemă a certificatului de studii, pe care se bănuia că l-ar fi obținut la Sibiu, dar de a cărui urmă nu a dat încă nimeni; așa e, de asemenea, chestiunea peregrinărilor prin țară ale poetului cu diverse trupe de actori, rămase și după intervenția lui D. Murărașu nelimpezite. E, apoi, aceea a culturii lui Eminescu, redusă la proporții obișnuite de Călinescu, sporită de Murărașu la dimensiuni de mitologie. Se observă, de altfel, o continuă tendință de a „polemiza“ cu G. Călinescu, nu pe față, ci în secret, ignorîndu-i numele (pomenit abia de cîteva ori și în privințe de tot marginale), dar contestîndu-i interpretarea notorie. Nici boala poetului, în a cărei precizare s-au încercat numeroase pene critice și medicale, nu capătă un răspuns fără obiecții, autorul respingînd numai ipoteza fondului genetic tarat în favoarea celei a maladiei lumești, contractate în vremea studiilor, coroborate cu excesivul surmenaj al muncii intelectuale. Numai că, eliminarea ideii eredității încărcate, ce se susține cu probe clare, a căror expunere nu-și are locul aici, face inexplicabil dezastrul psihic declanșat în 1883. D. Murărașu pare a fi partizanul unei soluții mai „onorabile“, deși singurul onorabil rămîne adevărul, a cărei rostire n-are cum să clintească prestigiul operei.

Curios e că, spirit prin excelență pozitiv, actualul biograf ia, la un moment dat, materialul pe cont propriu, propunînd o interpretare ce se cuvine semnalată. Anume, susține el, aventuroasa junețe a lui Eminescu nu e pură aventură, ci „presimțire a unei predestinări, întrevedere a sensului existenței, pornirea, care nu se putea evita, la un apel venit din adîncuri, spre o activitate pentru care simțea chemarea și pentru care voia să-și dobîndească aptitudinile“. Mai clar: „Dacă a plecat după o trupă, dacă a fost corist și sufleur poate și actor ocazional (...), n-a fost din dragoste pentru o artistă, ci din înclinarea pentru un fel de viață potrivită cu gîndirea lui de copil care, fără să-și dea încă pe deplin seama de ce făcea, își urma împlinirea unei vocații și a unui destin“. Numai că „împrejurările și conveniențele sociale au împiedicat împlinirea unui astfel de destin“. Care împrejurări și care conveniențe? „Reținut acasă de tatăl său și cucerit de perspectiva unor studii în străinătate, a putut fi trimis, în toamnă, pentru învățătură înaltă, la Viena. Poetul a fost abătut spre altă cale și aceasta i se va mai întîmpla în viață“. E bine, e rău? D. Murărașu ne invită să înțelegem că această „deturnare“ n-a fost tocmai fericită. Mai departe, zice actualul biograf, poetul „a plecat la studii în străinătate ca să-și îmbogățească mintea, nu ca să fie profesor“; „s-ar fi mulțumit să rămînă un mărunt slujbaș, însă și poet cu spiritul pe deplin liber“, dar „Maiorescu voia să facă [din el — n.n.] un mare funcționar al statului“. Altă „deturnare“, așadar, numai că nereușită. Și încă: se devotează muncii de bibliotecar și, pe urmă, de revizor școlar, însă e îndepărtat fără scrupule din amîndouă. Iarăși „deturnare“! „Deturnare“ ar fi, la o adică, și anagajarea la **Timpul**! S-ar cuveni a ne întreba ce ar fi fost Eminescu fără aceste impuse schimbări de traiectorie! Dar vor fi fost, ele, impuse? D. Murărașu vorbește fără încetare de abaterea poetului de la adevăratul destin, uitînd că destinul e unic și neschimbător, mai mult că determinarea sensului său e posibilă numai **à posteriori**, cînd acțiunea lui a încetat. Dacă tot folosim cuvîntul, măcar să nu-i alterăm înțelesul, acceptînd anume că destinul lui Eminescu a fost să umble pe căile pe care a umblat, să treacă prin împrejurările prin care a trecut. A-i construi, în postumitate, un altul, ideal, și a căuta eventuali vinovați de neîmplinirea lui — iată un procedeu nu tocmai compatibil cu spiritul științific! I-a fost dat Pompeiului să fie îngropat de lavă. Ce rost ar avea să tragem vulcanul la răspundere pentru că a ucis o civilizație?

În ce privește comentariul critic al creației eminesciene, el se menține fără excepție la nivelul analizei didactice. Abstracție făcînd de considerațiile comparatiste, și ele disproporționate, însă oricum pozitive, autorul nu face decît să povestească poemele și să ne îndemne la entuziasm: „Episodul Greciei antice, scris cu căldură, cu elan imaginativ, ne face să simțim că poetul își trăiește cu emoție viziunile“; „Și iată, în versuri de eternă frumusețe, altă imagine care cuprinde staticul și dinamicul“; „În special descrierile unei naturi de fantezie sînt de mare frumusețe artistică“; „În ce privește descrierea, unele notații sînt de mare finețe“; „Cuvintele de dragoste schimbate, duioase ale femeii, pasionate ale zburătorului, sînt de vrăjitoare și caracteristică frumusețe“; „Cu desăvîrșită măiestrie arată poetul bucuria și teama parcă de ceva peste fire a fetei, la apariția iubitului de mult așteptat“; „Poezia descriptivă atinge, și aici, culmi înalte“; „Lucrarea este valoroasă, deși uneori cam «fără perdea»“; „În strofa (urmează citatul — n.n.) avem un întreg program literar: fond serios în formă artistică“; „Dar avem și lirică subiectivă“; „Dar avem de asemenea — în **Viața mea fu ziuă** — sentimentul micimii, lipsei de însemnătate...“ Precarității instrumentelor critice i se adaugă hazardul judecăților definitive. Despre **Cînd te-am văzut Venera**: „În nici o altă poezie a lui Eminescu nu avem asemenea fior cosmic“. Și referitor la același poem: „Versurile lui Eminescu, în ce privește iubirea-cosmos, sînt la fel de sublime, ca și acele ale lui Goethe în **Wiederfinden** — Regăsire...“ Dihotomia fond-formă e pentru D. Murărașu, sacră: „Și, în **Scrisoarea I**, sînt versuri care ne rămîn în minte obsedant, fie prin cuprinsul lor poetic, fie prin arta deosebită a constituirii ce le-a dat-o poetul“. Ticurile școlărești potopesc paginile: „Lupta dintre cele două oști ne e dată într-un chip care nu-i cu nimic mai prejos de pasajele celebre din **Iliada** și din **Eneida**“; „Partea I a poemului exprimă admirația poetului pentru trecutul de dragoste de patrie și în stare să apere vitejește pămîntul țării“; „**Scrisoarea IV** este în întregime străbătută de lirism subiectiv“; „Poezie mare, și cu elemente autohtone, este fragmentul ospățului de nuntă. Puternic și original este blestemul, care va aduce și episodul de încheiere a poemului, așa ca în versurile...“

Încheiată cu un fel de bibliografie comentată **(Transfigurarea)**, din care lipsește tocmai spiritul critic, astfel că elogiul și blamul se împart pe nemerit, și cu un capitol de note din care absentează tocmai deconspirarea scrierilor ajunse obiect de polemică mascată, **Mihai Eminescu Viața și opera** e departe de nivelul actual al cercetărilor eminescologice.

Adrian OPRINA

viața noastră

■ Deschiderea „Lunii cărții în întreprinderi și instituții“ a fost marcată în județul Vaslui și de prezența scriitorilor ieșeni: Vicențiu Donose și Emilian Marcu, care au participat la șezătorile literare organizate la Spitalul județean și la Combinatul de fibre sintetice.

■ Tot în ziua de 1 aprilie, la galeriile de artă „Ștefan Dumitrescu“ ale școlii interjudețene de partid Iași, a vorbit Const. Ciopraga cu prilejul vernisării expoziției colective de intarsii, tapiserie și sculptură.

■ La Casa memorială „Otilia Cazimir“ au loc variate manifestări culturale. Fiind primiți în rîndurile Organizației pionierilor, elevi din clasa a II-a de la Școala de aplicație a Liceului pedagogic au prezentat, la 5 aprilie, un frumos program de cîntece și versuri patriotice. A participat Lucian Dumbravă.

■ În sala „Azur“ de la Casa de cultură a tineretului și studenților din Iași a conferențiat, la 12 aprilie, criticul bucureștean Al. George. În aceeași zi a avut loc și lansarea cărții pentru copii „Povești despre povești“ de Cristina Anca Ciubotaru. Au vorbit Andi Andrieș și Vicențiu Donose.

■ Elevi de la Liceul „M. Eminescu“ au fost în vizită la Casa memorială „Otilia Cazimir“, la 14 aprilie, unde Haralambie Țugui a evocat momente din viața și activitatea autoarei.

■ În deschiderea manifestărilor din cadrul celei de a V-a ediții a „Lunii culturii cinematografice“ (25 aprilie) a avut loc la cinematograful „Victoria“ din Iași spectacolul de gală cu noul film românesc „Escapada“. Printre cei ce au luat cuvîntul a fost și Mircea Radu Iacoban, autorul scenariului filmului.

■ La 26 aprilie, în organizarea Inspectoratului școlar, la Casa personalului didactic, s-a desfășurat simpozionul „Eminescu — omul deplin al culturii române“. Au prezentat comunicări Const. Ciopraga (Iași) și Eugen Todoran (Timișoara).

■ În ziua de 27 aprilie, sub egida Centrului de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă — Iași, a fost lansat volumul de versuri (postum) „Obsesii“ de Silviu Rusu. Au prezentat Doina Florea-Ciornei și Vicențiu Donose.

■ La cenaclul „Vasile Voiculescu“ al I.M.F. Iași, Mihai Drăgan a vorbit despre: „Luceafărul — 100 de ani de la apariție“.

A citit proză Tudor Cristian Roșca. Au luat cuvîntul Nicolae Turtureanu, Paul Balahur, Vasile Constantinescu, Ioan Holban, Cătălin Ciolca, Alexandru Pascu, Liviu Pendefunda, Victor Macarie.

■ În ziua de 16 martie 1983, criticul și istoricul literar Mihai Drăgan s-a întîlnit, la Casa pionierilor din Iași, cu un grup de profesori de limba și literatura română din țară, conducători de cenacluri și cercuri literare, cărora le-a vorbit despre **Conștiința artistică a criticilor noștri.**

■ Mihai Drăgan și Octavian Voicu s-au întîlnit, în ziua de 30 aprilie 1983 cu elevi și profesori ai Liceului „Lucrețiu Pătrășcanu“ din Bacău, în fața cărora au vorbit despre poezia lui Eminescu.

Mircea Radu Iacoban, Secretarul Asociației scriitorilor din Iași, a făcut parte din delegația Uniunii scriitorilor din R.S.R., care, la Moscova, a semnat Acordul de colaborare cu Uniunea Scriitorilor din U.R.S.S. pe anul 1983 și, la Moscova și la Kiev, din delegația Uniunii Scriitorilor la „Zilele dramaturgiei românești“ în Uniunea Sovietică.

Asociația scriitorilor din Iași a primit vizita prozatorului **Vasile Stati,** din R.S.S. **Moldovenească.** Oaspetele a vizitat obiective de interes cultural din municipiul și județul Iași și s-a întîlnit cu reprezentanți ai conducerii Asociației.

Revaz Mișheladze, scriitor din R.S.S. Gruzină, a fost oaspetele Asociației scriitorilor din Iași. Cu acest prilej, a avut convorbiri la Asociație și la Editura „Junimea“ și a vizitat obiective cultural-artistice din orașul Iași.

John Harniman, atașat cultural la Ambasada Marii Britanii în Republica Socialistă România, a avut convorbiri la Asociația scriitorilor din Iași.

Atașatul cultural adjunct al Ambasadei Statelor Unite ale Americii la București, **Merrie Blocker,** s-a întîlnit, la Asociația scriitorilor din Iași, cu membri ai Comitetului de conducere.

Emilia CORNELIU

„dialog cu cititorii“

Un cititor din Cîmpulung, **Petre M.**, ne pune cîteva întrebări care ni s-au părut — la început cel puțin! — o glumă. Ulterior am constatat că nu e singurul care păstrează, cine știe din ce perioadă și din ce motive, idei„ bizare“ despre literatură. Pentru a trece la obiect să ne oprim la prima observație: „Nu înțeleg de ce — ni se spune — unii oameni care arată atît de bine, voinici, sănătoși, frumoși scriu poezii“. Ceea ce înțelegem noi e că sînteți convins că poeții nu pot fi decît indivizi slabi, prizăriți, și, eventual, urîți. Am fi dat vina pentru o asemenea credință deplasată pe concepția romantică a poetului damnat, luptîndu-se cu nevoile și cu bolile de tot felul și cîntîndu-și, în consecință, amarul. Am fi dat vina pe această concepție dacă n-am ști că în școală, la orele de literatură română se învață și Eminescu. Și în legătură cu Eminescu mi se pare imposibil să nu vă fi aruncat ochii, măcar în treacăt, pe binecunoscuta biografie aparținîndu-i lui Călinescu. Ce rost mai are să mai reproducem aici imaginea lui Eminescu în plină perioadă de manifestare a forțelor sale creatoare? Deci se pare că nu din studiul literaturii române ați desprins părerea pe care o avansați. Probabil că ea vine mai degrabă din asimilarea acelei poezii reproduse pe fond muzical — romanțele și alte producții de gen în care, într-adevăr, există un personaj — „poet“, fără îndoială — care-și „plînge“ în cuvinte „mișcătoare“ nefericirile. Pentru a nu o mai lungi trebuie să constatăm că vorbim despre „poezii“ (dacă putem îndrăzni să apropiem „speciile“) care nu au nimic — absolut nimic — în comun.

Tot de cele de mai sus e legată și observația care urmează în epistola dv. „De ce astfel de oameni (adică oameni care „arată bine, voinici, sănătoși“ — n.n.) scriu o poezie care nu e optimistă, în care apar destul de des cuvinte arătînd o stare de neliniște și chiar cuvîntul moarte?“.

Bănuim că întrebarea vine și dintr-o stare a dv. de invidiat — și anume dintr-o veselie care vă însoțește, neobosită, de cum vă dați jos din pat și pînă fixați deșteptătorul pentru a vă trezi în dimineața următoare. Altfel e greu de conceput să nu fi observat încă faptul că oamenii au o viață complexă, că bogăția lor sufletească e greu de rezumat în cîteva cuvinte optimiste și că poeții — pentru a simplifica — nu fac altceva decît să comunice semenilor (să comunice cu tensiunea artei) cîte ceva din întîmplările zilelor și nopților pe care le traversează.

REDACTOR

interviul nostru

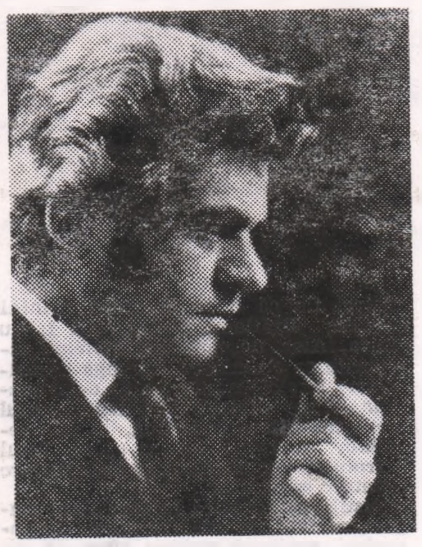

pe măsură ce îmbătrînesc observ că am tot mai multe ...de tăcut.

— Stimate MIRCEA RADU IACOBAN, am fost unul dintre martorii direcți ai întregii Dvs. cariere literare. De asemenea, vă cunosc îndeaproape bogata activitate pe tărîm obștesc. Ați condus cîteva instituții culturale ieșene, unele chiar de la înființarea lor. Nu e un lucru ușor, mai ales pentru un om a cărui preocupare fundamentală este scrisul. Dar, în condițiile actuale, implicarea scriitorului în viața socială este, aș zice, o necesitate istorică. Ce puteți spune, din propria experiență, despre eterna relație : scriitor — epoca sa ?

■ Nu cred că implicarea scriitorului în viața socială se cuvine a o aprecia altfel decît prin valoarea operei. Purtăm adîncă stimă lui Sadoveanu pentru tot ce a realizat în plan politic, dar statura de „Ceahlău al prozei“ i-au clădit-o cărțile. Implicarea socială prin intermediul operei poate părea oarecum indirectă ; la o analiză cît de cît atentă se va vedea că modelarea conștiințelor — sarcină de covîrșitoare importanță politică — se situează de departe înaintea oricărei alte modalități de participare la ceea ce numim viață socială. Scriitorul care-și părăsește unealta fundamentală — condeiul — cătînd spre funcții și responsabilități pasagere se află în situația oșteanului convins că-i mai important pasul de front decît știința tragerii cu pușca. Răspunderea scriitorului față de destinele țării sale se exercită plenar și temeinic prin operă. Desigur, de aici înainte intervin în discuție nuanțări ce țin de temperamentul și capacitatea de efort multilateral ale fiecăruia. Oricum prefer scriitorul capabil să-și exercite prin operă funcția de îndrumare, formare și modelare a conștiințelor în spiritul gîndirii politice proprii epocii noastre. În același timp, să nu uităm că obștea scriitoricească și cu atît mai mult democrația românească în ansamblu au nevoie de prezența scriitorului în forurile proprii de conducere și de reprezentarea lui firească în organismele colective centrale și naționale. Unde scriitorul se cuvine să rămînă tot scriitor — prin aceasta înțelegînd participarea lui plenară la viața politică în primul rînd prin mijlocirea artei ce o profesează. Lumea e lume, oamenii sînt oameni, avem a vedea multe și destule ; scriitorul este obligat să nu uite că a fost validat de societate pentru a scrie, că i s-a acordat o încredere și un statut de la care pleacă și la care se întoarce mereu prin operă. Aș încheia răspunsul la prima Dvs. întrebare cu precizarea că un scriitor este cu adevărat comunist dacă-și face datoria la masa de scris, tot așa după cum avem a aprecia calitatea de militant al partidului în cazul strungarului X în funcție mai ales de fapta în producție, acolo, la mașina ce-o mînuiește.

— Am consemnat recent 75 de ani de la înființarea Societății scriitorilor români, ivită ca o „pavăză de apărare“ a breslei — expresia provenind de la unul dintre întemeietori. În anii socialismului, după U.S.A.Z., Uniunea scriitorilor a avut cîteva Filiale, devenite ulterior Asociații. Sînteți, aproape de la înființarea ei, Secretarul Asociației scriitorilor din Moldova — deci, cel mai în măsură să oferiți cititorilor date semnificative din viața Asociației, ajunsă la prestigiul ei de azi.

■ „Pavăză de apărare a breslei“ — ce frumos sună ! De cine s-o apere ? Or fi scriitorii niște neajutorați, înconjurați de tot soiul de primejdii, aflați mereu „sub vremi“ și într-o perpetuă alarmă ? Din punct de vedere material, lucrurile erau oarecum rezolvate încă de pe vremea lui Cuza — și nu-i drept să uităm că, alături de alte remarcabile înfăptuiri legislative, întîiul domnitor al Principatelor unite a promulgat și Legea privind proprietatea creației. Cît privește „Societatea scriitorilor români“, este interesant de observat că s-a născut ca urmare a unei necesități reale de organizare a breslei, că a avut cîteva înfăptuiri memorabile, dar și că avea să ne lase o nedorită moștenire : tendința către diviziune, despărțenia, ne-unitatea. Într-o măsură sau alta, Uniunea scriitorilor resimte și astăzi apăsarea acestui start dificultuos, după cum moștenește, cu îndreptățită mîndrie, și cîte ceva din virtuțile promovate de entuziasmul și generozitatea întîilor acțiuni menite să adune și să direcționeze energiile scriitoricești. Societatea scriitorilor români, întemeiată, zic eu, nu de scriitorii cei mai reprezentativi ai momentului (evident, cu excepțiile de rigoare) puternic întărită după 1909, cînd frînele au fost preluate (cu îndreptățire) de Sadoveanu, alături de Agârbiceanu, Cerna, Codreanu, Davila, Goga, Ibrăileanu, Lovinescu, Minulescu, Stere ș.a. — deci, este vorba acum despre personalități remarcabile și reprezentative — nu a izbutit să aducă în mult dorita organizare de breaslă nici pe Caragiale, nici pe Coșbuc, Iorga, Delavrancea, Maiorescu, Slavici, Gherea. De ce ? Greu de spus acum, după aproape trei sferturi de veac. Alegerea lor ca membri de onoare poate lăsa impresia unei unități — dar documentele n-o atestă nici cum. Aș mai zice că tot de la vechiul S.S.R. ne-a rămas obiceiul premiilor chisnovate (cei dintîi premiați în viață s-au numit G. Gregorian și Al. Stamatiad, în vreme ce Ministerul artelor se orienta atunci infinit mai onorabil, încununîndu-i cu lauri pe Sadoveanu și Goga...) precum și multe alte mărunțișuri, care țin nu numai de mentalități, comiții și statute, ci de însăși structura intimă a scriitorului, aceeași din totdeauna — minunată, sublimă, dar și vulnerabilă prin nepermisul procentaj de subiectivitate exacerbată ce se amestecă în toate și-n nimic. Sigur, de regulă începuturile au fost șovăitoare și dificile; rămîn cu impresia că amintita „Pavăză de apărare“ a breslei, și atunci, și acum, s-ar cuveni orientată invers, adică spre... înăuntru, deoarece pericolele care au pîndit organizarea scriitoricească s-au vădit a fi născute, în acești 75 de ani, mai degrabă în interiorul breslei decît în afara ei... Cît despre Asociația scriitorilor din Moldova și despre Asociații în general, să menționăm că timpul a infirmat bănuiala unei simple schimbări de firmă (din „Filială“ în „Asociație“). Gîndite ca organisme destul de independente, capabile să ia hotărîri proprii, în spiritul și litera unui Statut încă perfectibil, Asociațiile au dinamizat evident viața scriitoricească, aflată, pînă prin 1968, sub rigorile unui centralism păgubos. Expresie a procesului de democratizare ce caracterizează societatea noastră în ansamblu, crearea Asociațiilor a fost și o consecință a realității scriitoricești — să-i spun astfel — locale : nu numaidecît creșterea numerică a profesioniștilor scrisului, cît sporul de calitate și interes al producției acestora, corelat cu întărirea prestigiului unor instituții culturale (edituri, reviste) înființate cu îndreptățire în marile orașe ale țării. Sînt sigur că, în acord cu experiența acestor 10—15 ani, vor fi necesare îmbunătățiri „din mers“, Asociațiile urmînd a-și constitui, probabil, și un buget propriu (în care să figureze, desigur, venituri proprii); faptul consider că va conduce la sporirea posibilităților de organizare a feluritelor manifestări scriitoricești, inclusiv a acțiunilor de documentare de durată și profunzime — capitol care, în momentul de față, nu-l consider satisfăcător. Oricum, să nu uităm că prestigiul Asociației este conferit, printr-un transfer logic și permanent, de prestigiul condeielor pe care le înmănunchează. Cu scriitori de mîna a doua, geaba acțiuni și planuri de muncă excelente și tam-tam organizatoric. Din fericire, Iașul și Moldova nasc mereu oameni de talent ; avem scriitori care se și ne reprezintă cu cinste. Rămîne ca Asociația să izbutească a-i uni și a-i determina dacă nu la solemne îmbrățișări în Piața Independenței, barem la adoptarea atitudinii de acceptare respectuoasă a modalităților scriitoricești pe care le propune fiecare și care, fatal, nu pot fi pe gustul fiecăruia. Cît despre faptul că-s de peste un deceniu secretarul Asociației scriitorilor din Iași, n-am de spus decît un singur cuvînt : ajunge !

— Care considerați a fi relația dintre „gustul fiecăruia“ și momentul de decizie într-o împrejurare sau alta ?

■ Decizia supremă și necruțătoare am învățat s-o adopt numai pentru... uz personal. Nu mă poate împiedica nimeni să citesc și să iubesc doar ceea ce-i pe gustul meu. În clipa în care ești în situația de a lua hotărîri cu caracter public, gustul propriu trece undeva, pe locul al doilea. Criteriile nu mai sînt doar ale tale, ele se diversifică în funcție de misiunea socială și culturală a instituției pe care o reprezinți. Am fost zece ani editor și am publicat destule cărți care nu mi-au plăcut, dar în care, totuși, am crezut. Nu-i nici o contrazicere — pur și simplu simțeam că respectivele manuscrise au dreptul la existență, posedă o categorie de cititori care le gustă și, deci, pot și trebuie să iasă în lume.

— Fiindcă ați amintit de cei zece ani petrecuți la „Junimea“, care considerați că-i faptul de cultură cel mai demn de interes izbutit de Dvs., ca director ?

■ Neîndoielnic, înființarea colecției „Eminesciana“. Din nefericire, n-am izbutit să-mi procur toate aparițiile ultimilor 2—3 ani, așa că, în biblioteca mea colecția-i știrbă. Așa incompletă, mă bucură ori de cîte ori o întîlnesc cu privirea și-mi reamintește faptul că toate trec, dar cărțile rămîn. Și celelalte colecții ale „Junimii“ („Humanitas“, „Esculap“, „Arlechin“ ș.a.) le consider rod al unor momente de inspirație editorială — precizez, de inspirație colectivă — dar cea mai „lîngă inimă“ rămîne „Eminesciana“.

— Vă place munca la Teatrul Național ?

■ Nu prea. Încerc s-o fac cinstit. Nu pot altfel. Asta-i tot.

— Ați avea ceva de reproșat celor care vă dau — ori vă răspund la „buna ziua“ ?

■ Ei, ba nu ! Simt că prinde a se înfiripa o mentalitate ciudată: aceea a prieteniei întemeiată exclusiv pe servicii și contraservicii. O detest.

— Și ce considerați că merită apreciat și aplaudat ?

■ Solidaritatea umană. Concetățenii noștri, cei pe care-i întîlnim zi de zi, în piață și-n tramvai și pe stradă, sînt capabili, la o adică, de gesturi incredibil de generoase. Fiind extrem de vulnerabil la atari manifestări, mă comport de-a dreptul ne-bărbătește. Dar asta o știu numai eu.

— De-a lungul anilor ați acordat multe interviuri, majoritatea lor avînd ecoul dorit sau pe care presupunem că l-ați urmărit...

■ ...Ciudat ! Cu cît eram mai tînăr, cu atît consideram că am mai multe de spus. Pe măsură ce îmbătrînesc, observ că am tot mai multe... de tăcut.

— Se poate scrie o literatură viabilă, de răsunet imediat și cît mai prelung, fără un contact permanent, interesat și cinstit cu viața, cu contradicțiile ei ? O șezătoare literară, cît de reușită, înseamnă neapărat că scriitorii au învățat ceva de la ascultători ?

■ Nici vorbă. Marea literatură se naște, literatura măruntă se face. Excesul de așa zisă analiză ascunde adeseori cunoașterea firavă a vieții. Critica este surprinzător de puțin interesată să deceleze cantitatea de adevăr al vieții încorporat într-un text, fiind preocupată excesiv de aspecte formale... Da, sînt și scriitori care consideră că realitatea contemporană poate fi cunoscută și investigată cu prilejul cutărei excursii literare. Ce să le faci ? Toată pasărea pre limba ei... cîntă.

— Ca scriitor, v-ați manifestat în aproape toate genurile și speciile literare. Chiar și în a șaptea artă. Sînteți de un clasic neastîmpăr temperamental, un om care gustă gluma, poama toamnei, ieșirea la sitari, pescuitul la copcă... Sînt toate acestea pretexte pentru a cunoaște frații de pretutindeni, ori numai confrații din cercul amatorilor de undiță și pușcă (pe care i-ați și „încondeiat“) ?

■ În pădure, mă simt cu adevărat în largul meu. Cunosc fiecare frunză, știu a tălmăci oricare sunet. Moșii și strămoșii au fost pădurari. Poate asta-i explicația, poate-i alta... Pușca nu-i decît un pretext. Veacul n-o să ne îngăduie prea multă vreme bucuriile pădurii ; să le căutăm și să le sorbim cu lăcomie acum, cît mai sînt.

— Comedia și satira vă atrag deopotrivă ? Ca autor, ce explicație dați faptului că unele piese de teatru ale Dvs. țin îndelung afișul, altele revin în atenția regizorilor după ani, iar altele, probabil ocazionale, nu s-au mai reluat cam de mult, cel puțin la Iași ?

■ De curînd, „Sîmbătă la Veritas“ a fost montată în inima Siberiei, la teatrul din Krasnoiarsk. Este anunțată în repertoriul stagiunii viitoare la Arad — acum, cînd se împlinesc zece ani de la premiera (bucureșteană) a acestei piese de tinerețe. N-aș zice că nu mă reprezintă, dar îmi mărturisesc uimirea față de longevitatea unui text care, iată, se pare că va deveni și film. O singură explicație : investiția de sinceritate. O voi mai izbuti vreodată la aceiași... parametri ? Greu de spus. La modul cel mai cinstit cu putință, am a preciza, însă, că sînt texte mai consistente ale subsemnatului („Noaptea“, „Reduta și șoarecii“) jucate sporadic și cunoscute (mai exact spus, necunoscute) în consecință.

— Personalitatea literară a lui Mircea Radu Iacoban o considerați mai bine definită ca dramaturg ori ca prozator?

■ Am mai spus-o și cu alt prilej: cel mai drag și apropiat îmi este scenariul de film. Deși am la activ trei lung-metraje artistice și mai multe scurt-metraje, simt că încă n-am dat, cum se spune în sport, totul. Ceea ce nu înseamnă că nu continui lucrul la romanul consacrat Iașului anilor 1939—1941, carte pentru care am izbutit să adun o documentare cu adevărat formidabilă.

— De curînd, Eugen Barbu readuce în conștiința marelui public afirmația că proză temeinică se poate scrie numai după o serioasă experiență de viață, oricum, după patruzeci de ani. Îi confirmați convingerea ?

■ Are perfectă dreptate. Privind în urmă cu înțelegere și nu cu mînie, constat că din cărțile de proză publicate între 1962—1980, dacă mi-aș mai așeza semnătura pe una-două ! Amintiți-vă exclamația lui Călinescu, aflat în fața unor fotografii din tinerețe : „Ce-i cu voi, băiețași ? Cu ce drept purtați numele meu ?“

Se vorbește ades despre „echilibrul viziunii“ scriitoricești, mai ales în cazul pieselor de teatru...

■ Pe bună dreptate. Militînd pentru progresul societății în care trăiește, scriitorul este obligat să ofere respectivei societăți imaginea ei cît mai exactă și cît mai conformă, cu realitatea cutărui moment istoric. O oglindă strîmbă poate determina păguboase deturnări ale eforturilor de la direcția lor prioritară. Echilibrul viziunii nu-i numai un deziderat, ci reprezintă însuși temeiul adevărului în numele căruia literatura își arogă dreptul la existență. Cine apreciază, însă, realizarea acestui echilibru și în baza căror criterii ferme ? Aici e aici. Luminile și umbrele prezentului socialist, reflectate în operă. pot fi, nu-i așa, inventariate și trecute la dreapta ori la stînga unei verticale ; urmează, apoi evaluarea echilibrului — lucru extrem de dificil, întrucît sumedenia de nuanțe, proprie artei adevărate, se refuză unei asemenea nete împărțiri. Nu-i mai puțin evident că literatura dramatică a ultimilor ani apare cam monotonă și preocupată îndeosebi de cazuri situate în zona... umbrită a existenței — curajul scriitoricesc fiind pe nedrept și simplist identificat cu capacitatea de a așeza în pagină lucruri „tari“ și destine frînte. Adevărat, sînt mai tentante în plan scriitoricesc și receptate cu un explicabil spor de interes de spectatori. Și critica are patea ei de vină (iar îmi fac prieteni !) : piesa „cu probleme“ primea, din plecare, o anume bonificație ;cunoscînd aceasta, și chemați, dar și destui nechemați s-au grăbit să nu piardă startul în cursa pentru obținerea insignei de „scriitor curajos“. Se știe, curajul scriitoricesc autentic ține de chestiuni infinit mai profunde și eforturile de restabilire a echilibrului viziunii își au justificarea lor. Singura mea îngrijorare se referă la eventualitatea azvîrlirii copilului odată cu apa din copaie. Ceea ce consider că nu se va întîmpla, întrucît, nu-i așa, cu toții sîntem implicați și, la urma urmei, ne aflăm de aceeași parte a baricadei. Marea literatură își are propriul său echilibru ; anumite dereglări ale contextului în ansamblu se rezolvă tot prin excluderi, prin creație, adică și nu prin excluderi mai mult sau mai puțin subiective. Oricum, teatrul românesc are resurse pentru perpetuă înnoire și revigorare.

— Vă propun să încheiem cu cîteva cuvinte adresate confraților Dvs.

■ Iată-le : să ne iubim cît sîntem... încă.

Consemnat de
Lucian DUMBRAVĂ

polemici cordiale și ironice

...Datorită unor defecte de structură, trei lucruri îmi sînt refuzate : nu pot să polemizez cu oricine ; nu pot să polemizez despre orice ; și nu pot să polemizez oricum. Și, destule ori, tranșeea mea de luptă este tristețea mea.

Ca să explic aceste lacune, și totodată să le recunosc m-am gîndit să le dau un nume. Și le-am zis „polemici cordiale“. În felul acesta, mi-am spus eu, nu înșel pe nimeni. Nici pe cei care prefera încăierările, întrucît i-am avertizat să caute în altă parte obiectul dorinței lor, nici pe mine, din moment ce soluția mea mă ajută totuși să refuz fără să mă murdăresc.

Pe scurt, cordialitatea nu-i pentru mine o opțiune și nu merit nici să fiu învinuit, nici să fiu lăudat pentru ea. Sînt condamnat la cordialitate. Nu mi-o asum nici ca pe o virtute, nici ca pe o rușine, ci ca pe un păcat originar“. Aceste cuvinte nu doar explică titlul noii cărți a lui Octavian Paler, ci schițează, totodată, un autoportret moral și intelectual. Într-o epocă în care pasiunile, literare și nu numai, provoacă adesea reacții extreme, „cordialitatea“ pe care și-o asumă scriitorul face, într-adevăr, figură aparte. Să nu o confundăm însă nici cu o prudență maleabilă, nici cu o bonomie întotdeauna surîzătoare : Octavian Paler își exprimă convingerile, preferințele și refuzurile în chipul cel mai tranșant cu putință iar temele pe care le abordează sînt de cea mai actuă actualitate și deloc „comode“. Nu e mai puțin adevărat că, pe lîngă urbanitatea lor desăvîrșită, paginile sale se mai remarcă și printr-o întreagă „retorică“ ce poate deruta ; într-un fel, Octavian Paler ilustrează cazul scriitorilor de tipul unui André Gide; ei sînt spirite care „neliniștesc“, care „provoacă“, sînt inteligențe mobile, în permanentă alertă, au opinii originale sau chiar marginale (marginalizarea fiind tocmai un efect al refuzului locului comun), dar sînt credincioși, ca formulă literară, unor principii de ordine, claritate și rigoare, unor principii „vechi“, clasicizante, „depășite“. Că această opțiune poate să fie o mască, o formă de apărare sau chiar o provocare (la fel de valabilă în plan estetic ca orice altă modalitate a revoltei împotriva normelor literare ale unei epoci), iată un lucru la care contemporanii, grăbiți să eticheteze și să clasifice, se gîndesc mai puțin. Octavian Paler este — și nu o aflăm doar prin această carte — un intelectual ce are cultul valorilor clasice, care s-a nutrit și se nutrește din ele și pe care le consideră un permanent punct de reper, așa cum corăbierul de odinioară, lipsit de mijloace de orientare și avînd în fața sa imaginea oceanului lacom, haotic și amenințător, naviga la distanță prudentă de țărmul a cărui vedere i se părea reconfortantă și protectoare, deși, în definitiv, acesta putea fi aproape la fel de plin de primejdii și surprize. Toată problema este dacă navigatorul acceptă iluzia, acceptă așadar, pentru confortul lui interior, să se înșele, sau dacă, dimpotrivă, el conștientizează situația sa ambiguă, periculoasă și cîtuși de puțin confortabilă. Răspunsul (sau, măcar, unul din răspunsurile posibile) ni-l oferă autorul însuși, comentînd în felul următor ilustrația de pe coperta cărții sale : „Și iată-ne, în sfîrșit, în secolul XX privind un tablou de Magritte care nu este altceva decît capul de marmură al unei Afrodite grecești căruia pictorul i-a așezat pe obraz o pată de sînge. (...) Această Afrodită cunoaște, cu siguranță, toate crimele săvîrșite din antichitate încoace. A trecut și prin cele trei secole în care teribila Inchiziție spaniolă a făcut 348 907 victime și a ajuns în secolul nostru care frunzărește îngăduitor acest bilanț. Cum, pe atît de puține morminte e clădită faima sumbră a Inchiziției ? Vai, secolul XX are motive s-o privească de sus. El a reușit chiar performanța de a-l împinge în umbră pe incendiatorul Romei. Așadar, e un secol care se pricepe la moarte, ce naiba, nu-și pierde cumpătul pentru o pată de sînge“.

Acest mod de a pune în relație (și de a le relativiza totodată) epocile trecute cu vremea prezentă, de a se raporta la istorie pentru a face și mai percutante trimiterile la actualitate, constituie una din liniile de forță ale acestei cărți și care inspiră admirabile pagini de reflecție lucidă și responsabilă. Iată, printre multe alte exemple, poate și mai grăitoare, această interpretare a binecunoscutei distincții aristoteliciene între poezie și istorie : „...în vreme ce istoricul ne spune ceea ce a fost sau ceea ce este, poetul ne spune ceea ce **trebuie** să fie. Încă pentru antici, așadar, era limpede că istoria nu se poate dispensa de poezie, deci de cultură, fără riscul de a rămîne oarbă. Căci cultura este cea care îi poate lumina drumul. Din acest raport al culturii cu istoria mai rezultă cel puțin două idei care merită atenție. Întîi, că nu există cultură în afara istoriei. Apoi, că pentru a fi de folos istoriei, cultura nu se poate sustrage datoriei de judecător. Există nenumărate dovezi că ori de cîte ori a servit răul, cultura a ajutat mai răul ; și că, în fond, cultura a trădat istoria de cîte ori a renunțat s-o mai judece“. Sau această „lecție“ desprinsă din aparenta cucerire a Romei: „Căci barbarii pot cuceri, dar nu pot stăpîni. Și dacă Roma e eternă, barbaria e totdeauna temporară. Totdeauna provizorie“. Sau această foarte exactă și plastică definire a dogmatismului : „Căci dacă somnul rațiunii naște monștri, somnul dialogului naște dogme. Iar dogmele sfîrșesc totdeauna prin a înăbuși ceea ce pretind că sacralizează“, care ar trebui pusă în legătură cu cuvintele atribuite unuia din scriitorii colaboraționiști aflați în „trenul spre Weimer“ (textul respectiv părîndu-ni-se a fi unul din „vîrfurile“ cărții) : „Ce paradoxală e cîteodată viața. Ca și istoria, Hitler i-a făcut să urle pe toți, ca să-i reducă la tăcere pe fiecare în parte. Dealtfel, acesta a fost mereu marea farsă a dictatorilor, de a atîrna fiecăruia de grumaz un ștreang împletit din laurii acordați, demagogic, tuturor. Și în loc să învețe ceva din experiență, omul, cu nenorocita lui complexitate, a căzut în aceleași capcane. După care, tot el și-a găsit scuze“.

Dacă recurge, în repetate rînduri, la cîteva mituri și personaje arhetipale precum Oedip, Don Juan, Don Quijote, Hamlet, dacă unele nume de scriitori și filozofi revin cu o semnificativă insistență — Platon, Nietzsche, Voltaire, Camus —, nu e mai puțin frapant că Octavian Paler își supune cititorii unor veritabile exerciții de gimnastică intelectuală, trecîndu-i de la Waterloo la Godot, de la Gioconda la Valery, de la Newton la Hanibal, de la Ulise la Rembrandt, joc al referințelor și al relațiilor ce stă mărturie, în ultimă instanță, tot despre acea cuprinzătoare viziune a istoriei și a culturii de care am vorbit mai înainte. De o remarcabilă diversitate este și gama modalităților literare ale acestor „polemici“ : scrisori, convorbiri și discursuri „imaginare“, puse în seama unor personaje istorice — Socrate, Nero, Giordano Bruno, Machiavelli etc. — sau a unor anonimi, „scrisori“ ale autorului însuși, note de călătorie, notații de lectură, „descrieri“ de opere de artă, reflecții fragmentate și fragmentare, de o mare finețe atît a gîndului cît și a frazei (vd. în special „Judecăți și prejudecăți“). Elegantă și ceremonioasă în rostirea ideilor, eseistica lui Octavian Paler este, să nu uităm, aceea a unui scriitor autentic, a cărui disponibilitate a fost convingător confirmată în mai multe rînduri în ultimii ani. A unui scriitor care, în plus, vorbește într-un mod cu adevărat exemplar despre condiția, despre statutul și despre demnitatea creatorului: „Nimeni n-a spus atît de clar (ca Platon — n.n.), că poezia este coșmarul tiraniei. Alungarea poeților dintr-o asemenea cetate, în loc să-i jignească, le face onoare. Mai întîi pentru că Platon ne lasă să înțelegem că tirania nu s-ar fi putut baza pe poeți. Apoi, pentru că, spre deosebire de calomniatorii poeților, care au insinuat că poeții pot fi corupți, el nu credea, probabil, în această posibilitate din moment ce a preferat soluția radicală ; tirania, pare el să spună, n-ar fi fost desăvîrșită cîtă vreme poeții ar fi fost tolerați între zidurile cetății sale ; chiar tăcuți, ei ar fi rămas suspecți ; chiar supuși, ar fi rămas primejdioși. Ca atare, singura soluție era ostracizarea lor.

Eu nu cunosc un mai înalt elogiu adus poeziei decît această teamă“.

Tot niște polemici, nu atît „cordiale“ cît ironice, sînt textele din recenta carte a lui Mircea Horia Simionescu. Vechi admirator al autorului **Ingeniosului...**, am citit cu încîntare și aceste povestiri (?), în care scriitorul polemizează, uneori vehement, alteori amuza(n)t și parcă în glumă, cu un anume mod de a înțelege și de a face literatură. Procedeele și convențiile sînt „insolitate“, dezgolite, denunțate, manipulate în fel și chip. Prozatorul experimentează, în felul lui Caragiale, cel din „Două loturi“. („Dacă aș fi unul din acei autori...“), posibilitățile literaturii, dă impresia că apucă pe un drum, apoi, fără să ne prevină, îl părăsește, evită „de justesse“ o ciocnire cu un „stil“ ce venea din sens contrar, trece nonșalant prin cele mai complicate intersecții de formule și modalități narative, riscă să se împotmolească în descrieri și se avîntă necugetat pe serpentinele amețitoare ale unei „acțiuni“ trepidante. Proza titulară, „Banchetul“, devine de la un punct — după ce am urmărit savante dizertații despre artă și creație — o aiuritoare înșiruire de evenimente senzaționale, „inspirate“ însă, nu încape îndoială, de știri și de fapte pe care mijloacele de comunicare ni le fac cunoscute în fiecare zi. Realitatea e mai abracadabrantă ca ficțiunea, ficțiunea poate parea, „reflectînd“ realul, neverosimilă. Și, în fond, totul poate deveni roman sau film, chiar și o „foaie de calendar, poveștile alea de pe versoul zilelor sînt o nostimadă...“. Cărțile trimit la alte cărți, într-un joc infinit de oglinzi, „însuși Homer și-a urmat lunga epopee înfîngind sub roata din față o pană de lemn luată de la un alt Homer“, orice povestire închide în ea celulele generatoare de alte nenumărate povestiri și romane (și cîte romane imaginare, care vor fi poate cîndva scrise de alții — dacă nu au și fost deja — nu ne propune în cărțile sale Mircea Horia Simionescu !). Și, apoi, „nuvelistului îi stau la dispoziție sute și mii de arme înfricoșătoare, sustrase din depozitele enciclopediilor, manualelor de istorie și de științe ambientale, broșurilor de popularizare, dosarelor reformate sau nu încă, ce (...) alcătuiesc o forță teribilă, în stare să arunce Planeta în haos, ce să mai vorbim de capacitatea ei de-a năuci un cititor dezarmat, a-l pune jos și a-l face prizonier pe viață...“ În fond, ca și Valery (ce a semnalat fenomenul în plan teoretic), ca și Queneau sau R. Roussel (care l-au experimentat practic), Mircea Horia Simionescu are sentimentul acut al arbitrarității povestirii, al infinitelor soluții care se oferă în orice clipă creatorului, al caracterului aleatoriu al oricărei opțiuni ; dar, tot ca aceștia (cărora trebuie să-i asociem pe Caragiale și Urmuz, omagiați cum se cuvine în textul intitulat „Acceleratul complimentelor“), autorul **Banchetului** obține spectaculoasele-i efecte prin construcții de o perfectă organizare și o rigoare fără cusur. Trama epică din „Str. Lt. Pârvan Popescu, fostă Fructelor“ este o figurare simbolică a însuși procesului de constituire a textului, la capătul căruia întîlnim acest avertisment neliniștitor : „Povestea mea are legi de fier. O cotire mai asa, și utilajele demontate se prăbușesc la pămînt ca niște jucărioare lovite cu piciorul...“. După cum, în alte proze, tot demontînd și remontînd mecanismele narațiunii, scriitorul îl face pe cititor să „vadă“ aspecte ale realului pe lîngă care ar fi trecut, altfel, indiferent. Și nu e oare de datoria scriitorului, ca să reluăm cuvintele spuse odinioară de Radu Petrescu, de a cultiva, în cititori, atît „sensibilitatea la real“ cît și „sensibilitatea la literatură“ ? Este ceea ce face Mircea Horia Simionescu (printre multe altele, să ne grăbim să precizăm), cu talentul și inteligența artistică pe care i le știm, cu aceeași uimitoare capacitate de a detecta tot ce sună fals atît în literatură cît și în viață.

Al. CĂLINESCU

Octavian Paler, **Polemici cordiale,** Editura Cartea românească. 1983.

Mircea Horia Simionescu, **Banchetul,** Editura Eminescu, 1982.

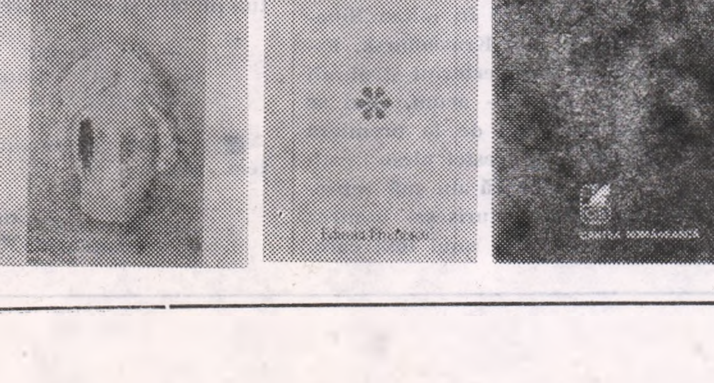

---

cronica literară

zăpezile de-acum un veac și pînă în zilele noastre

A apărut, deci, și cartea a IV-a (în ordinea înlănțuirii — **Noroaiele**) din ciclul lui Paul Anghel, „Zăpezile de-acum un veac“, a șasea din totalul celor nouă anunțate. Autorul și-a alcătuit un program de care se ține de cuvînt, cel puțin pînă acum cu o ritmicitate demnă de stimă. În 1977 a apărut **Scrisoare de la Rahova,** în 1978 — **Te Deum la Grivița,** în 1979 — **Noaptea otomană,** în 1980 — **Fluviile,** în 1981 — **Ieșirea din iarnă** și, în fine, în 1982 — **Noroaiele.** Ultimele trei volume ale ciclului vor apare, dacă va fi păstrată ritmicitatea, pînă în 1985. Dacă-mi aduc bine aminte, întîile polemici au fost provocate de apariția **Nopții otomane** și au cîștigat în anvergură după editarea **Fluviilor.** Nemulțumit de critica de întîmpinare, Paul Anghel a ripostat în presă, sprijinit de alte cîteva intervenții colegiale, transformînd în „caz“ o operă, fără îndoială, meritorie, însă nicicum ieșită din ordinea normalului. Ce a urmat se cunoaște : discuția a căzut în extreme și, cum se întîmplă în astfel de împrejurări, partizanii opiniilor divergente s-au întrecut în exagerațiuni și extravaganțe. Paul Anghel a fost comparat cu Tolstoi, așezat lîngă marii clasici ai literaturii universale, ajungînd el însuși să creadă într-un destin superior, acuzînd pe critici de tenebroase comploturi, menite să minimalizeze (faptul ține, nu-i așa, de singurătatea geniului și de neînțelegerea contemporanilor) o creație care iese din rînd. Nu cunoaștem decît proiectul operei finite, dar e de așteptat ca **Zăpezile, Intoarcerea morților** și **Ieșirea la mare** să întregească o compoziție în care vedem deja portretizate personajele centrale, o bună parte din figurație și din peisaj. Despre arhitectura ansamblului putem vorbi de pe acum, cu riscul chiar de a fi contraziși de ultimele volume. Scriitorul își poate corija lucrarea, cu intervenții radicale, dar numai cu mari renunțări și sacrificii de fond și artă literară. Putem lăsa la o parte orice prudență, pentru că, retractînd, Paul Anghel și-ar anula „apărarea“ operei atît de bine organizată.

In ciclul **Zăpezile de-acum un veac** fiecare volum dezvoltă un nucleu simbolic, o linie melodică a cărei temă e reluată, mereu, la un alt instrument. Este și cazul **Noroaielor,** interludiu între două mari bătălii ale războiului de independență, cea de cucerire a redutei Grivița 1 si cea de subterană surpare a Griviței 2. Titlul volumului dă și titlul lucrării : **Noroaiele.** Este vorba de mizeria frontului, de mizeria morală din spatele frontului, de mîlul și aluviunile aduse de evenimente, de starea pe loc, în clisă, a istoriei. E o carte a marasmului uman ce debutează cu un frumos fragment de descriere a cîmpului de luptă părăsit, peste care plutesc păsări de pradă. Bătălia politică din spatele frontului își are și ea păsările ei de pradă (Robcănescu), ca și viața de zi cu zi, ce se desfășoară în ignorarea stării de război. Alte păsări de pradă plutesc la înălțimi deasupra cadavrelor (vezi moștenirea lăsată Rășcanilor de Grădișteanca). Atmosfera, toată, se încleie în argilă și sînge, în patinări politice ,alunecușuri, surpări, marasm de oameni și dobitoace prea bine regizat (să fie și adevărat ? ...). Este o orchestrație savantă în care se sacrifică destine omenești, pagini de document, se renunță la filoane epice de-abia descoperite, din-tr-o exagerată voluptate artistă. Două tentații de semn contrar dislocă această elaborație a minții, mai curînd decît a talentului: pasiunea pentru istorie, care împrăștie, ca în file de cronică, biografii literare, în folosul anecdoticii politice și gustul artist care fărîmițează și el în partituri de virtuozitate o simfonie care se cere executată fie și mediocru, dar cu păstrarea tumultului ei. Toate cărțile de pînă acum sacrifică totalitatea pentru un foarte elegant fragmentarism. **Noroaiele** e o frumoasă alcătuire de secvențe, montate cinematografic. Cartea de față și ciclul întreg pot fi comparate cu **Război și pace,** dar nu cu romanul lui Tolstoi, ci cu ecranizarea lui Bondarciuk, din care pare, mai degrabă, să se inspire. Sînt lungi panoramări urmate de prim planuri, cîmpuri de bătălie și scene de salon, dezolante peisaje luate din zborul păsării, cu morți, răniți, umanitate masacrată ca într-un abator în aer liber, apoi acorduri largi de muzică programatică. Totul vizualizat, decupat, în spații precise de joc.

Ca și în teatru, Paul Anghel se dovedește a fi un „scriitor de cuvinte“. Este motivul pentru care îl apreciez și, în același timp, argumentul reținerii mele. Proza își are cerințele ei de comunicare, ea manevrează destine dacă e epică, imagini, dacă e lirică. Ce se poate reproșa acestui volum ? Din unghiul artei cuvîntului foarte puține. Compoziția părților este în afară de orice repros. Fie că este vorba de scurtul fragment în care apare cel mai pregnant personaj al ciclului, Păuna Catargi, femeie memorabilă, voință și feminitate, pragmatism și mister, fie că apar în scenă prințul Nicolas, Brătianu, Parva ori Iancu Ghica, Alec Rășcanu ori Hélène, tablourile se animă, cu întreagă recuzita lor. Acolo unde lipsește documentația apare imaginația, unde textul scris, consultat din belșug, nu este revelator, intervine ipoteza epică. Totul e frumos, dar rarefiat și cu oarecare repetare mecanică.

Distilarea artistică la care Paul Anghel supune fiecare fragment, rotunjindu-l, spulberă ambiția epopeică. Să luăm, de pildă, **Război și pace,** la care s-a făcut trimitere și la care, voluntar sau nu, se racordează și autorul **Noroaielor.** Există și acolo spații de joc cinematografice, montaj, panoramare din unghiul autorului și al personajelor, cuprindere **în frescă.** Sigur, personaj e **războiul** și el este reflectat în zeci de conștiințe omenești. Din punctul acesta de vedere **Noroaiele** și **Zăpezile de-acum un veac** sînt mai aproape de **Oamenii de bună voință,** roman cu personaj colectiv și simbolic. Ce mai lipsește din **Zăpezile de-acum un veac** pentru a fi o epopee care, în loc de ființe generice are, în generic, ființa anonimă? Un patos al interpretării. Tezist pe linia artei, Paul Anghel face apel la un paradoxal obiectivism al imaginii care, în loc să-l slujească, diminuează din forță. Cealaltă tentație, aceea a istoriei, face un „deserviciu“ scriitorului : nevoind să renunțe la ce a aflat, Paul Anghel îngrămădește informația pe care o deține. Pătrunde, alături de personaje, în mari cercuri ale politicii, dezvoltă eseistică istorică, prin personaje sau pe cont propriu, e plin de publicistica și de literatura vremii pe care, spre meritul lui, le transcrie cu voluptăți de literat. La lectură, totul este între DA și NU, tocmai pentru că inițiativa este îndestul de îndrăzneață pentru a provoca și destul de timidă pentru a convinge. Faptul că se dau publicității amănunte necunoscute privind războiul de independență e demn de laudă. Dar și o carte de politică a istoriei, de specialitate fiind, are obligația nu numai de a ne introduce în temă, nu numai de a ne revela detalii necunoscute, dar și de-a ne conduce, cu sau fără voia noastră, către o viziune integratoare. Ori aceasta lipsește deocamdată. Ea se manifestă, istoric și cultural, în actul acestei trans-scrieri de importantă atitudine publicistică. Documentația severă la care s-a supus un scriitor (și ce este scriitorul decît o conștiință a timpului său și o întrebare aruncată viitorului?!), disciplina riguroasă a studiului caracterizează o perioadă încercată a literaturii române post-belice. Nu putem fi stăpîni pe prezent fără cunoașterea trecutului. Din punctul acesta de vedere Paul Anghel face operă de cultură și civilizație. Chiar și obiectivismul narațiunii este folositor într-o campanie deschisă împotriva mistificărilor de tot felul și aici cred că Paul Anghel ar fi putut merge mai departe, fiind în posesia atîtor documente. **Noroaiele** este, în fond, cronica momentului de constituire a statului român modern. Miza putea fi mai mare, dar nu e vina autorului (sau poate că e vina lui ?) că nu a dus mai departe o „anchetă“ din care am fi aflat nu numai cum s-a făcut istoria, care i-au fost culisele, care participanții, care prețul ci și ce se întîmplă cu omul, pe cînd istoria trece, cum zice Preda, greoaie și nepăsătoare ? !

Din ciclul **Zăpezile de-acum un veac** rămîn, pînă acum, valabile din punct de vedere literar, **Fluviile** și **Ieșirea din iarnă,** singurele în care, spre deosebire de logica vieții și-n concordanță cu logica literaturii, omul nu este sub vremi. **Noroaiele** nu schimbă registrul artistic, nici instrumentele, atît că este ceva mai fărîmițat decît celelalte volume ale ciclului, dispensîndu-se de cîțiva dintre pilonii de pînă acum ai eposului. Este o carte cu multe pagini frumoase, mozaicată în chip bizantin însă, cumva, „dezamorsată“. Paul Anghel este fără îndoială un scriitor demn de toată atenția, dar prea mult stăpînit de estetica limbii și-a povestirii și de voința de-a dilata ficțiunea pînă la limita de jos a științei istorice.

Val CONDURACHE

Paul Anghel, **Noroaiele,** Editura Cartea românească , 1982.

metamorfoze

Marin Sorescu sonetist — iată o imagine în stare să-i contrarieze chiar şi pe cei obişnuiţi a nu se mai mira de nimic ! Cunoşteam un Sorescu trăgînd poezia de nas, despuind-o de fără cusur pieptănata-i perucă, ştergîndu-i de pe obraz straturile de fard, dinamitîndu-i solemnitatea, întreţinînd cu ea raporturi de tot familiare şi impunîndu-i maniere mai democratice, anulîndu-i privilegiile, ironizîndu-i ceremonialul, naţionalizîndu-i secularele domenii, îmbrăcînd-o în haine de stradă şi dînd de înţeles că nimic mai firesc decît să o acostezi, fără complexe, deschis, tovărăşeşte, şi să petreci în compania ei cîteva ceasuri reconfortante, agrementate cu filozofări lejere asupra chestiunilor arzătoare şi a nimicurilor presante. Nu ştiu ce orgoliu n-ar fi satisfăcut de o asemenea lipsă de pretenţii, mai ales la o persoană cu o descendenţă atît de nobilă şi recunoscută a nu admite în preajmă pe oricine, nu ştiu cine n-ar fi încîntat să constate că prinţesa mofturoasă a devenit o ştrengăriţă nostimă, băieţoasă atît cît trebuie pentru a fi originală, pe care e o plăcere s-o asculţi, căci vorbeşte pe limba ta şi, deci, îi poţi răspunde lesne, fără eforturi deosebite, netrebuind să-ţi controlezi cuvintele şi, mai ales, să-ţi aminteşti ceea ce instrucţia sistematică încercase să te inveţe. Noutatea şi succesul acestei poezii, discursivă după model silogistic, pontoasă după modelul producţiilor folclorice neadunate în volume, filozofică în linia reprezentativului Mitică, minimalizînd tragicul pînă la a-l preface în sursă de umor şi aureolînd comicul cu un trecător aer de gravitate, întreţinînd astfel o stare de confuzie, care e mai mult semnul unei mentalităţi decît al ambiguităţii funciare a lucrurilor, stau în ridicarea simţului comun la rang de normă poetică. Are dreptate Mircea Iorgulescu să scrie că „universul literaturii lui Sorescu se defineşte prin existenţa unui **punct de vedere,** nu prin caracterul său material". La rigoare, spiritul ce animă naraţiunile rurale din **La lilieci** ne era aproape din **Poeme** şi **Moartea ceasului,** ca şi din dramaturgia scriitorului. A-l identifica însă cu „spiritul ţărănesc", a pretinde că „acel «punct de vedere» existent pretutindeni în opera lui s-a născut la sat" mi se pare fără acoperire. Sorescu e într-adevăr reprezentativ pentru o anume mentalitate, derivată din aceea rurală, îndatorată, deopotrivă, şi oraşului, îndestul de veche pentru a ne permite să o calificăm drept „tradiţionalistă", dar şi suficient de tînără ca să fie „modernă", al cărei strălucit cronicar a fost Caragiale. Că asumarea deplină a spiritului balcanic a fost însoţită de abandonarea vechiului instrumentar poetic, denunţat ca perimat, că în deceniul al şaptelea mai cu seamă această vervă iconoclastă a reţinut atenţia, se înţelege. Discreditarea prin parodie era, pe moment, mai de efect decît o intervenţie critică. Persiflator şi suficient, spiritul balcanic a trecut fără dificultate drept demistificator şi modern, după ce în anii '50 fusese proletcultist şi dogmatic, adică tot modern. Racordarea deplină la tendinţele clipei, transformarea lor în cauze proprii, îl caracterizează pe cît şi coborîrea munţilor la nivelul cîmpiei.

Nu trebuie, de aceea, să ne mire întoarcerea lui Marin Sorescu la uneltele clasice ale poeziei. Curios e numai că sonetele din secţiunea de mijloc a volumului **Fîntîni în mare** nu amintesc prin nimic de trecuta experienţă poetică a autorului. Exigenţele formei fixe par a-i fi prefăcut pînă la nerecunoaştere sensibilitatea, retezîndu-i verva ironică şi dispoziţia spre filozofare uşoară. De n-ar fi semnate, am fi dispuşi să le atribuim acestor revărsări de melancolie o altă identitate literară : „Cînd roata roşie pe cer s-arată, / Avînd drept osie întreaga listă / A celor care încă mai există, / Dar care-s condamnaţi la tras pe roată, / / Ai vrea să fugi de-pe-otrăvita pistă, / Dar goana urmărită ţi-i şi iată / Simţi pe femur obada-ncovoiată / Şi lumea e un geamăt ce persistă... / / Mai lasă-ne în carul tău de foc, / O, soare, ce mai ai şi alte roate, / Să ne-nvîrtim pe drumuri desfundate, / / Precum copiii ce pornesc la joc, / Crezînd că peste oase sfărîmate / cade, de sus, o roată de noroc". Scrise cu vizibilă îndemînare, sonetele nu sînt, totuşi, altceva decît exerciţii de virtuozitate, în ale căror strîmte încăperi răsună ecouri străine. „Cînd lumea toată-i numai dinamită" trimite la Păunescu, ca şi „Problemele-omenirii-ţi vin buluc" ori „Procesul nici n-a fost şi l-ai pierdut", iar „Rămîne neclintită-a lumii taină" — la Blaga.

Pe Sorescu „cel de toate zilele" îl regăsim în secţiunile liminare ale cărţii, **Prizonierul din cafea** şi **Fîntîni în mare. Ocol,** de pildă, debutează în de acum obişnuita notă burlescă, pentru ca să lunece pînă la urmă într-o gravitate relativistă : „Am făcut ocolul pămîntului, / Pentru că tot îmi stătea în cale. / / Mi-am zis : / Ia hai să fac eu ocolul pămîntului / Pentru că tot îmi stă în drum. / / Şi într-o zi lipa-lipa ! / Cu soarele la spinare şi inima-n băţ, / Abia dacă observi / Că pămîntul e rotund. / A merge continuu / E un alt mod de-a sta pe loc ! / Merg ? Stau ? / Stau ? Merg ?" Mecanismul e simplu şi eficace : „găselniţa" e un „punct de vedere", aşadar un poem : „Eu cînd vreau să mă odihnesc / Sînt bolnav. / Cad la pat. / Inchipuiţi-vă ce bolnav / O să fiu / Mort". Sau : „Intr-o zi / Muntele a băgat de seamă / Că a crescut prea mare. / Şi atunci a început a vorbi. / Ca s-o dreagă". Căutată e şi metafora din **Unghi :** „Trec pe cer, în formă fixă, / Cocorii, / Sonetele ţăranilor." Concentrarea pe spaţii mici îi reuşeşte rareori, probabil unde s-a deprins a mişca mai ample mase lexicale. Notabile sînt, în acest volum, **Drum dulce** („O lumină / Parcă te pansează . . . / Şi albinele zboară / jos de tot . . . / Şi drumul e dulce / De albine strivite") şi **Vocalize** („Lacrimile se preling / Pe obraji / Intr-un fel de evazionism / Subţire. // Realitatea asta / Din ochi. // Ochii fac vocalize."). Alteori, îl descoperim jucîndu-se, cufundat într-un soi de suprarealism infantil : „Cald ca lîngă o sobă. Aerul fierbe cu sodă. / Fluturii joacă pe-o tobă. / Aburu-nalţă o odă." (**Cîntec de solstiţiu,** din care reţin ultimele trei versuri : „Toiag mi-i această străveche cupolă / A verii de care topit, mă tot reazem, / Ca bărăganul ajuns la Razelm."). Şi : „Cu umbra mea fac unghi / Iar ierbii îi sînt unchi / De meiul din sticlete / Legat sînt cu băiete . . .". (**Rubedenii**).

Preferinţele mele merg în altă direcţie, spre poemele care, deşi concepute tot pe principiul „găselniţei", nu se mărginesc doar la punerea ei în evidenţă. Inventiva asociere de planuri are atunci o mai lungă bătaie, Sorescu abandonînd relativismul comod în favoarea unui nobil militantism. Îşi pierde, e drept, ca şi în sonete, aerul amuzat-persiflator, nu se mai face purtătorul de cuvînt al simţului comun, al cărui monument încercase a-l dura, dar ce contează aceste pierderi, binefăcătoare la o adică, faţă de cîştigul în gravitate şi fermitate! Sorescu din **Sincronizare,** admirabilă pledoarie pentru libertatea cuvîntului, nu e la fel de ingenios ca acela din **Invizibilii** („Cetatea de scaun o am în cap, / Mai bine zis numai capul, / Tot ce-a mai rămas / Dintr-o întindere cît vezi cu ochii" etc.) sau din **Iov,** nu mai baletează graţios pe gheaţa semanticii, nu mai împrăştie cu amîndouă mîinile artificii frumos colorate, făcîndu-şi conştiincios datoria de maestru de ceremonii, pentru care ţelul suprem e mulţumirea tuturor invitaţilor, ale căror gusturi aşa de uniforme în diversitatea lor se deprinsese a le ghici din ochi, ci se mulţumeşte a fi doar mesagerul propriilor năzuinţe. Confuzia, altădată vizibilă şi supărătoare, între cel ce persiflează şi obiectul persiflării, considerată de unii tot simptom de modernitate, cînd nu era decît o formă de **captatio benevolentiae,** curentă în limitele balcanismului, a rămas numai o amintire : „Totul e perfect — Pe pînza acestui secol / al cinematografului / Şi imaginea noastră / Şi sonorul. // Numai că de multe ori / Ne facem corect apariţia, / Incepem să gesticulăm şi să vorbim omeneşte — / Dar nu se aude nimic. / Cuvintele ţi-au fost expediate pe ecran mai înainte, / Sau au fost oprite la vamă. / Alteori te pomeneşti exprimînd / Replicile interlocutorului, / Care nu se potrivesc pe gura ta, / Iţi vin prea mari ori prea mici. // Cel mai rău este / Cînd glasul începe să ţi se audă / După ce tu ai ieşit demult / Din fascicolul de proiecţie / Al Soarelui. // Nu-i nimic. / Sînt cîteva mici defecţiuni / De sincronizare. / Poate vom ajunge, cu vremea, / Să spunem exact ceea ce gîndim / Şi să vorbim / Chiar în timpul vieţii." Tema e tratată şi în **Concurs . . .,** dar dintr-o altă perspectivă : „Unu, doi, trei . . . / Începe concursul de hibernare. / Închideţi-vă fiecare în vizuina lui / Să vedem care hibernează mai mult. // Cunoaşteţi regulile concursului : / N-ai voie să te mişti, / N-ai voie să visezi, / N-ai voie să gîndeşti. / Cine e prins gîndind / Este scos din joc şi nu ne mai interesează. // Numai laba poţi să ţi-o sugi / Ca pe o pipă / Care te stimulează în înţelegerea adîncă / A fenomenului. // Eu am noroc că am nimerit lîngă un urs / Şi cînd mă voi sătura de propria-mi labă, / I-o voi trece lui, — Luînd-o pe-a sa, / Care întîmplător intră în baremul de labe Admise. / Şi cu toate că faraonul Keops / Are un avans de cîteva milenii, / Sper să-l depăşesc chiar şi pe el / Printr-un sprint formidabil, / Faimosul nostru sprint / În domeniul hibernării." S-ar cuveni citate şi alte poeme, (**Niagara, Pîndă, Semnal de alarmă**), de aceeaşi ţinută şi densitate (la drept vorbind, cîteva asemenea piese se găseau în fiecare dintre volumele anterioare — afară de **La lilieci**) care îndreptăţesc părerea că Marin Sorescu este un poet de primă mînă, atîta doar că din cale afară de sensibil la intensitatea şi durata aplauzelor, spre a căror dobîndire e gata să facă păbugitoare concesii. Twain obişnuia să spună că decît laudele miopilor, mai bine atitudinea rezervată a celor cu vederea întreagă. Marcat de violente inegalităţi, **Fîntîni în mare** oferă o imagine exactă a poeziei lui Marin Sorescu, scriitor îndeobşte elogiat pentru slăbiciuni şi contestat pentru meritele evidente.

Al. DOBRESCU

Marin Sorescu, **Fîntîni în mare,** Editura Eminescu, 1982.

despre poezie

În cazul celor mai multe cărţi de poezie se pot reconstitui relativ lesne intenţiile autorilor : „reacţiile" lor se întrevăd în transparenţa limbajului liric precum formele de relief de pe fundul unei ape. Nu este vorba despre înţelegerea didactică a unui poem sau altul tradus, eventual, fără echivoc în explicaţii şcolăreşti, ci de descoperirea acelei situări specifice a autorului în faţa lumii şi în faţa mijlocului prin care aceasta devine accesibilă scriitorului — cuvîntul. Dacă textul rămîne mereu deschis interpretărilor, atitudinea fundamentală a poetului e, într-un anumit sens, aceeaşi de la un capăt la altul al operei şi are „greutatea" pe care i-o dă personalitatea artistului. Sînt scriitori la care găsim poeme sau imagini antologice — dar scrierile lor nu oferă o viziune originală, cum uşor poate fi oferit şi exemplul celeilalte extreme — a autorilor cu personalitate artistică puternică şi cu o operă puţin spectaculoasă pe mici porţiuni. Pentru că originalitatea e mai uşor receptată la nivelul paginii şi pentru că imperativul „diferenţei" s-a impus în lirica modernă, sînt mai frecvente căutările ce se dovedesc imediat şocante, la nivelul primei lecturi. Opera care se dezvăluie în linişte — într-o linişte uneori monotonă prin răbdarea acumulărilor, cum este cazul lui Sorin Mărculescu — devine tot mai rară şi-i împinge pe cercetătorii care-i recunosc valoarea să caute sensuri ascunse, ezoterice, impunînd, în felul acesta, şi aureola de livresc şi laborios şi refuzîndu-i autorului, în consecinţă, recunoaşterea unor alte trăsături, nu mai puţin evidente. Nu e mai puţin adevărat că Sorin Mărculescu este în acelaşi timp un traducător de elită, un traducător care a impus un anumit stil şi o anume personalitate între cei ce se dedică transpunerii în româneşte a marilor creaţii universale. În această ipostază autorul se opreste întotdeauna la texte de o anume factură — adecvată propriei personalităţi — şi transformă traducerea într-o adevărată exegeză, năzuind la acoperirea exhaustivă a tuturor sensurilor posibile. Notele însoţitoare ale versiunilor româneşti dezvăluie o erudiţie solidă şi un simţ critic de rară fineţe. Poetului nu i se poate însă contesta prospeţimea percepţiei, reala plăcere a descoperirii elementelor : „nu pot fi împăcat cu mine însumi nu ştiu / fiicele sălciilor îmi plîng înainte / s-a înălţat în faţa mea o vale dintr-un munte / piscurile s-au cufundat tăcute şi mi-au lăsat valea în palmă / poate si stîncile fulgerate ale timpului se vor lăsa / lunecînd în adîncul norilor neîncepuţi dezvelind / trupul bărbătesc al raiului o pioasă cufundare / mint profeţii care se închină munţilor munţii coboară / şi oricum nici un munte nu te ridică mai sus decît eşti / nu te opri pe unghia de stîncă profet slăvit de munţii din tine / mergi piatră tulbure mădularele tale rocă secretă / văile se leapădă de veşminte şi tremură lîngă ceruri / să învăţ mîinile să le ridic în dreptul ochilor / să mă cobor de pe obcinele înţelepciunii şi secetei / mîinile întinse către văile înalte ale nemuririi şi glasul viril / nu umilinţa ci orgoliu de albii rupînd orizontala sămînţă..." (**Imnul 17**). Că nu este vorba de simple „impresii", asta e altă poveste. Sorin Mărculescu scrie o poezie care acumulează treptat detalii concrete, cu o evidentă acuitate a simţului realului. Diferenţa faţă de poeţii întru totul spontani — prizonierii clipei de revelaţie şi gata să descopere, într-o străfulgerare a imaginaţiei, legăturile adînci între elementele disparate — constă într-o proiecţie aparte a semnificaţiei. Autorul **Cărţii nunţilor** lasă să fie bănuită întotdeauna o urmare secretă, aflată undeva în prelungirea limitelor tipografice ale poemelor. Acestea din urmă se întind parcă, se „alungesc", capătă dimensiuni impresonante pentru a prinde în haina lor de „slovă tipărită" ideea, sau sentimentul inconfundabil — care se îndepărtează mereu. Poemul se opreşte mereu în pragul acestei dezvăluiri. Amînarea continuă a dezlegării misterului pare a fi „cheia" poeziei lui Sorin Mărculescu.

De aici un anumit ermetism, în ideea abandonării unei logici „uzate" pentru logica viitoarelor construcţii, posibile odată cu atingerea Sensului care s-ar afla deasupra sensurilor : „valuri străine peste păduri şi naufragii / nici moarte şi de fapt nici singurătate / doar piatra insula stinsă de păr şi de pleoape / doar insula orăşenească mai scundă mai pierită în ape // dincolo de pereţii cu ochi mobili dincolo de faruri / după exilul mărunt al coloanei mnemonice / acolo unde mangalul e crupă cu mir şi unde / colţurile blestemate supurează lumina..." (**Sol**). Incantaţia ar putea deveni tonul specific, dar mirosurile tari ale realului, ale amănuntului dur în materialitatea sa dilată şi elimină cîntecul în favoarea asperităţilor unei lumi stranii (Gheorghe Grigurcu vorbea de „un duh malign al descripţiei delirant-fiziologice, de o conştiinţă ce se cramponează de amănuntul scatologic"). Prea puţin mi se pare a fi vorba, în poezia lui Sorin Mărculescu, de fixarea pe o anume temă, de tentaţia unei idei unice. Există, în virtutea spiritului dominant de care vorbeam, disponibilitatea de a capta toate sursele capabile să susţină tensiunea „aşteptării", a „căutării". Mai puţin reprezentative în acest sens mi se par cele cinci „balade" din prima parte a antologiei, prea supuse pitorescului şi ritmurilor binecunoscute, de cu totul altă natură fiind ciclul de imnuri sau virtuoz struntele grupaje de sub titlurile **Imagomahia sau Cel ce pare** şi **Micrologii sau Golirea de lucruri** (din acestea din urmă fiind şi cele două fragmente pe care le reproduc în continuare) : „repetată părere de rău / ritmul murmură singur / clopotele dimineţii şi serii / istorisesc migraţii de clime / şi zvîcnete de pleoape / la intervale incomparabile / / ce adormi şi ce cînţi ? / moartea pe turle tînjeşte / astrele apun atît de frenetic / încît aştepţi ca toaca / să se surpe-ntr-un ţipăt / neîntrerupt / şi să sară perle de foc / din mormîntul deschis" (XIX) ; „tu necăutat / decît de fîşia ochilor tăi / tu răsturnare de beznă / pe blana luminii / anii zbiciţi alături ni-i / fluturi pe frînghii // tu însămînţat / în pierzanie // inul detună / petrecîndu-ne nopţii" (XXX).

Scriam la începutul acestor rînduri despre poziţia autorului faţă de lume şi faţă de cuvinte, detectabilă în cazul celor mai mulţi poeţi. Ştim aşadar că X este în primul rînd un inovator de limbaj, Y e un ironist de mare fineţe care pastişează cu strălucire un anumit stil consacrat, că Z, aparţinînd ultimei promoţii, îşi construieşte poezia din revolta împotriva clişeelor literare adînc înrădăcinate ş.a.m.d. Sigur că asemenea clasificări simplificatoare nu spun mare lucru despre complexitatea universului liric dar, în esenţă, nu deformează o realitate. Sorin Mărculescu e mult mai greu de încadrat în astfel de categorii tocmai pentru că amînă perpetuu momentul fixării. Se pot emite, fără îndoială, judecăţi pertinente asupra „temelor" sale, asupra configuraţiei discursului poetic ş.a.m.d. dar aceasta n-ar fi altceva decît o descriere în afara esenţei. Poezia lui Sorin Mărculescu nu poate fi citită pe fragmente, chiar dacă există atîtea secvenţe demne de prim planuri : „te voi întîlni în ultima / răsfrîngere-n sine a golului / acolo unde solzii timpului / se dizolvă-n fîntîni. / cînd nu ştiu dar fulgeră / totul şi feţele tale / se aprind de înc-o lumină / mai veche sau poate doar / de odihna lemnoasă a ploii de paos. / ochii sunt mai uscaţi / şi mai precipitată / oratoria noastră. te întîmpină / o abdicare ceţoasă / a monadelor şi-o pace contrasă. // tot mai aproape de tine tu altul / sub comuna coajă-a nopţii-n micşorare" (**Eon spre sîmbure**). „Sîmburele", motivul central al acestui sistem liric (celălalt motiv, „nunţile", sugerat tot de autor, mi se pare că acoperă mai puţin ceea ce, personal, cred că trebuie remarcat) e nucleul spre care imaginarul poetic se apleacă spre a-l învălui în carnea suculentă a textului. Straturi după straturi se adaugă ca într-un fruct crescînd mereu şi îndepărtîndu-se, pe măsură ce aspectul său devine tot mai impunător şi mai ademenitor, de centrul pe care abia-l mai bănuim — de „locul sîmburelui". Poemele scurte se grupează în cicluri impresionante, imnele se adună unul după altul lansînd, în totul, o atmosferă de miraj— mirajul căutării. Dorinţa de a ajunge „undeva" se transformă, treptat, în propria-i dorinţă : „prin împrejurul temerii şi printre moarte / copacii îşi schimbă ramurile / cuminecîndu-le-n pămînt să rodească / paravane sîngerii îşi usturǎ palmele / şi spinarea-ţi plesneşte de ceruri întinse // mărunţeşte-te munte fierar / firul toporului mărturiseşte / tîmpla dumnezeirii-n topor / de oţel siluitor şi de cleşte // miezul tărîmului din jur şi dintre văile tale / orb să cad către el fără să caut şi fără s-aştept / aici chiar în tabla mesei de lemn / încă trează de sîngele muntelui fierar / sau în pînza peretelui străveziu de oraşe / pojghiţa neagră a răscumpărării / lacătul simetriilor dintre piatră şi carne / aerul coagulat pe buturii nopţii". (**Ceas fluid**). Este vorba în cele din urmă despre o poezie manieristă — acceptarea manierei fiind pentru autor singurul mijloc de a evita tribulaţiile inutile. Micilor revelaţii li se preferă aşteptarea marii revelaţii şi de aici o anume monotonie ca semn al consecvenţei. Faţă de „dinamismul" liricii moderne poemele lui Sorin Mărculescu arată o anume impasibilitate. Acesta este şi semnul credinţei în „Poezie", situată dincolo de modele succesive, dincolo de succesele mai mult sau mai puţin efemere. Autorul merge pe urmele marii poezii şi aceasta îi arată drept singur drum căutarea neobosită a misterului, a ceea ce nu poate fi spus. Construcţii „grandioase" din cuvinte îşi propun să arate ceea ce nu încape în cuvinte. Sorin Mărculescu este o personalitate aparte între poeţii de astăzi şi ceea ce face el e greu de confruntat, în consecinţă, cu ceea ce fac alţii. Căutarea Graalului devine, în cele din urmă, în cazul său, însuşi Graalul.

Constantin PRICOP

Sorin Mărculescu, **Carte singură,** Editura Cartea românească, 1982.

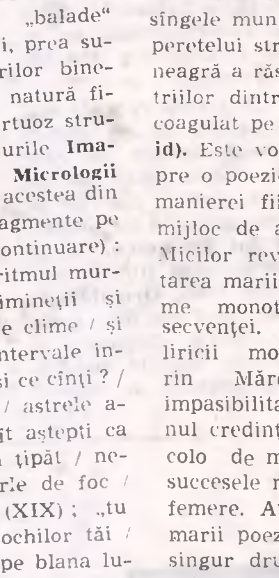

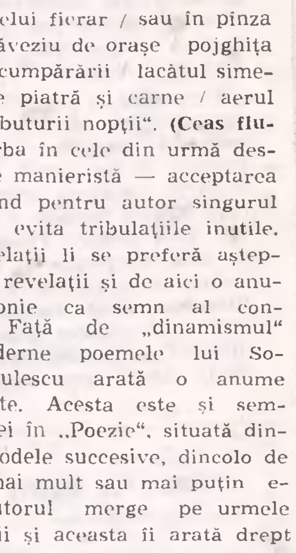

calendar

EUGEN SIMION

un critic român de azi

Debutul editorial al lui Eugen Simion are loc în 1964, an în care sîntem îndreptățiți să vedem un moment decisiv în evoluția literaturii românești contemporane. Și, gîndindu-ne doar la domeniul criticii, să notăm că acest debut va fi urmat, curînd, de acelea ale lui N. Manolescu, I. Negoițescu, Lucian Raicu, Valeriu Cristea etc., marcînd intrarea în scena vieții literare a unei „generații“ care restituie criticii îndatoririle ei firești. Rolul acestei „generații“ a fost imens, iar confirmarea vitalității ei vine și din faptul că ea este, astăzi ca și ieri, activă, prezentă peste tot acolo unde în literatură se întîmplă ceva cu adevărat important și înțelegînd să susțină, cu aceeași fervoare și aceeași convingere, principiul după care literatura trebuie judecată ca literatură. Ajunși la deplina maturitate a vîrstei și a scrisului lor, acești critici au în urmă douăzeci de ani de activitate neîntreruptă, activitate fără de care literatura română contemporană nu ar fi fost ceea ce este, iar criticii care au „venit“ după ei nu ar fi ceea ce sînt.

Revenind la primele cărți publicate de Eugen Simion, să mai spunem că ele indică totodată principalele două direcții pe care criticul le va urma cu consecvență: pe de o parte, recitirea textelor clasice, direcție pe care Eugen Simion o inaugurează cu studiul din 1964 despre **Proza lui Eminescu,** și, pe de alta, investigarea teritoriului literar contemporan, titlul cărții din 1965, **Orientări în literatura contemporană,** fiind nu mai puțin elocvent în acest sens. Cărțile ulterioare, adîncind și lărgind opțiunile inițiale, modificînd, uneori spectaculos, unghiul de vedere, capătă, și la propriu și la figurat, tot mai multă „greutate“. Lui E. Lovinescu i se consacră un studiu masiv (1971), cu ambiții exhaustive, cercetare de tip universitar, solidă și sistematică, reprezentînd o etapă decisivă în „reconsiderarea“ operei marelui critic. Antologia în două volume **De la T. Maiorescu la G. Călinescu** (1971), inițiativă extrem de utilă, dă o imagine în același timp veridică și personală a criticii românești. În fine, **Dimineața poeților** (1980) este o re-lectură originală, curajoasă și uneori chiar riscantă a întemeietorilor poeziei românești : tentativa a stîrnit reacții contradictorii, s-a izbit chiar de refuzul net al unor istorici de formație „veche“, dar rămîne (poate și din această cauză) una din cărțile cele mai incitante (și cele mai simptomatice pentru eforturile de înnoire a mijloacelor analitice) din ultimii ani. Interesul criticului pentru valorile actuale e strălucit confirmat în cele două volume de **Scriitori români de azi** (I — 1974, II — 1976) care propun o imagine echilibrată, verosimilă și temeinic argumentată a literaturii contemporane. Am lăsat înadins la urmă două cărți care mi se par în cel mai înalt grad definitorii pentru personalitatea lui Eugen Simion. Mai întîi, **Timpul trăirii, timpul mărturisirii** (1977), care a fost, să nu uităm, unul din marile succese de librărie ale acestor ani, pasionant jurnal intelectual, scris cu o admirabilă onestitate și relevînd un scriitor în toată puterea cuvîntului. În fine, **Întoarcerea autorului** (1982), carte care, închegîndu-se dintr-o sumă de lecturi întreprinse cu un ochi proaspăt și sensibil la nuanțe, realizează o semnificativă acțiune de „reabilitare“ a creatorului.

La început „impresionistă“, chiar dacă temperată de o anume rigoare universitară, critica practicată de Eugen Simion și-a apropiat treptat metodele și principiile consacrate de „noua critică“. Această evoluție apare ca un „caz“ exemplar de deschidere, de receptivitate, de superioară intelectualitate. Citiți atent și comprehensiv, fără „acreală“ și fără prejudecăți, Richard și Poulet, Bachelard și Genette, Rousset și Barthes îi furnizează criticului nenumărate sugestii fecunde, îi stimulează imaginația, îi confirmă intuițiile, îi oferă argumente și justificări. Între respingerea dogmatică, bazată pe acea suficiență pe care o dă ignoranța, și adularea necondiționată, dar nu mai puțin sterilizantă, a principiului „metodei“, atitudinea lui Eugen Simion este una echilibrată și înțeleaptă, atitudinea unei minți care refuză extremele dar care știe totodată că a face abstracție de ceea ce se petrece în critica actuală înseamnă a te condamna la o izolare anacronică și păgubitoare pentru însuși destinul literaturii române.

Acestei deschideri către metodele moderne i-a corespuns, în chip paradoxal, o tot mai accentuată „personalizare“ a paginii scrise de Eugen Simion. Criticul recurge constant la o abilă „punere în scenă“ a textului, dozează atent efectele, și, mai ales, se implică tot mai mult pe sine, spunînd fără reținere „eu“ și dînd senzația că-și transcrie „pe viu“ impresiile de lectură. Se produce astfel o curioasă iluzie de concomitență a actului lecturii și a actului critic : textul pare a se „face“ pe măsură ce criticul deschide cartea comentată la o anumită pagină, recitește un pasaj, pune în relație două citate, trimite la unul sau altul din autorii săi preferați. O iluzie, așadar, a spontaneității, a imediateței lecturii, iluzie (sau, dacă vreți, artificiu) care aerisește, animă și particularizează pagina critică.

Cerînd îngăduința cîtorva mărturisiri personale, mă prevalez și de faptul că Eugen Simion a „deconspirat“ el însuși, în **Timpul trăirii, timpul mărturisirii,** întîlnirea noastră din decembrie 1971. Mă aflam pentru două luni cu o bursă, la Paris, și am căutat să-l cunosc pe acela despre care aflasem că se achită în mod strălucit de misiunea sa de lector de limbă română în capitala franceză. Am vizitat biblioteca lectoratului, unde veneau cu regularitate cele mai importante reviste din țară, ne-am revăzut la manifestarea organizată de grupul „Tel Quel“, episod pe care Eugen Simion îl povestește în cartea sa, la cursurile lui Jean-Pierre Richard, nu și la acelea ale lui Barthes, față de care criticul român avea, pe atunci, anumite reticențe, la colocviul Proust de la Ecole Normale Supérieure, am stat în vreo două rînduri de vorbă la una din acele cafenele din Cartierul Latin pe care el le evocă atît de vibrant. Ultima noastră întîlnire (fortuită), în chiar preziua plecării mele, a fost de-a dreptul suprarealistă: în unul din nesfîrșitele culoare ale imensei stații de metrou Châtelet, fiecare îndreptîndu-ne în altă direcție, dar aduși de trotuarele rulante la un metru unul de altul și avînd două-trei secunde (poate nici atît) pentru a schimba cîteva cuvinte de rămas bun. L-am reîntîlnit de mai multe ori de atunci, la București și mai ales la Iași, unde a venit la Colocviul despre Dicționarele literare și, recent, ca invitat al Universității, cînd a vorbit — la cererea studenților dintr-un amfiteatru arhiplin — și despre experiența sa pariziană. L-am văzut, în aceste împrejurări, punînd în tot ce face și spune o mare, o uneori aproape intimidantă seriozitate. Știu că unii văd în asta și un semn al lipsei de umor ; nu pot confirma valabilitatea aserțiunii, și la urma urmei cred că faptul nu are nici o importanță. Livius Ciocârlie are dreptate reținînd drept definitorie pentru structura sufletească și spirituală a lui Eugen Simion formula „o minte așezată și profundă“. Să mai adăugăm la acestea o perfectă, o ireproșabilă urbanitate, o cordialitate sinceră și autentică, nu de circumstanță, și un niciodată dezmințit sentiment de solidaritate intelectuală. Prin cărțile sale, prin tot ceea ce întreprinde în calitate de **critic român de azi,** Eugen Simion îți dă senzația reconfortantă a trainiciei valorilor spiritului.

Al. CĂLINESCU

hybris

addenda la portret

1.

Întîmpinăm aniversarea lui Eugen Simion cu versurile unui poet de pe alt meridian : „Est-ce là le destin des hommes : être / aimé et aimer en étant aimé“.

2.

„Un jour dans la capitale en furie“. O, utopia anilor cînd l-am cunoscut ! Tel cris apsychologique ! Tînărul critic (chip scînteiat de-o frumusețe munteană) era fascinat de personalitatea lui Tudor Vianu : echilibru, loialitate, elocvență, generozitate, sentimentul obsedant al zidirii. Îmi sugera, fără apelul la vreun „cod apocrif“, cît de condensatoare de energie trebuie să fie o amiciție consecventă neprovincializării caracterului. Spre a nu ne circumscrie sentimentalismului lăutăresc, capricios și braconier.

3.

L-am înțeles că îi displac : lustruirea de medalii la (b)ursa nopții literare, agitația fosforescentă, mercenarele predicate cu picior de lemn, subsolurile ca niște sarcofage cu citate dezamorsate de alții. Nu întreține polemici cu spartanii-flotanți din tranșeea a treia. Nu tînjește după rezidența ecleziastului, nu farmacopeează cădelnițări, nu mizează pe „arta ezitării“, nu glosează la indecizia plăcerii și nu acceptă clandestinitatea filistină a litotei în diagnosticare. Structural, e strein de parazita reclamă în formă de bibliotecă.

4.

Fiecare pagină a sa (ieșită din laboratorul unui mare critic) o țin în veghea ochiului, ca pe un manuscript recuperat : nesupus nici unei presiuni exterioare, nici „travestit“ în variante refractare. Verbul e scos din starea de victimă, relativizat în exodul lăuntric, de la un punct pulsînd puternic epic. Se simte gravitația lovinesciană.

5.

Constrînși de calendar, deconspirăm fragmente dintr-un jurnal, aproximîndu-le într-un timp gramatical al omagierii. Viața criticului adevărat nu are zăbavă pentru gîlceava cu efemerul, spiritul rămînînd conectat la semiotica verticală a demnității. Întru zidirea cărților sale, Eugen Simion își asumă un destin al literaturii. Iar aceste fraze (ieșind din captivitatea pudoarei ori a emfazei) nu se vor decît niște roze sunate orfic din loja melancoliei.

Horia ZILIERU

scrisoare de departe

TRAIAN IANCU

bădia

Așa-mi place să-i spun eu, Bădia. De ani de zile atunci cînd îl caut la telefon cu treburi de-ale noastre ori mă caută el să mă mustre nu știu din care pricină, îi aud vocea de stentor răzbătînd din cețurile ebonitei asemenea glasului unui Zeus Tonans venit să osîndească păcătoșenia noastră de scărpinători ai hîrtiei, fumurile și hachițele de care sîntem în stare dintotdeauna.

În vremea trăită, care de acum o măsurăm în decenii, am început să-l cunosc mai bine, să-i știu „feleșagul“, cum ar spune el în dulcele grai bănățean. Și care dintre noi nu-l știe...

Cîndva, un coleg de breaslă declara pe bună dreptate în fața scriitorilor că „dacă nu ar fi existat Traian Iancu, obștea noastră ar fi trebuit să-l inventeze“. Nu a fost nevoie deoarece Bădia, cel puțin pentru mine, exista de cînd lumea și nu-mi închipui nici acum rezolvarea „micilor mizerii ce-s legate de o mînă de pămînt“ cum spune poetul, fără ajutorul lui.

Dar iarăși stau și mă gîndesc : oare Traian Iancu înseamnă pentru noi toți doar generoasa lui semnătură pe mii și mii de acte ale Uniunii Scriitorilor ? Eu poate sînt în măsură mai mult ca alții să cunosc cît adevăr, deznădejde și bucurie, speranță și încredere se ascund îndărătul unor cifre. Îl înțeleg pe Bădia, iar el le știe mai bine decît noi toți laolaltă.

Dar poate nu astfel ar trebui să scriu despre Traian Iancu. Ori poate nu numai așa. Pentru că omul acesta minunat este în același timp un poet cu nesecate resurse de sensibilitate. I-am citit cărțile, libretele lui după care s-au compus operete care fac parte de pe acum din tezaurul valorilor culturii noastre. Înainte de a fi „robul cifrelor“ Traian Iancu este un SCRIITOR al cărui vers, limpede și vioi îmi place să-l asemăn izvoarelor zdrumicate ce-și fac drum către mănoasele cîmpii ale Banatului.

La anii săi, pe care nu vreau să-i numesc, Bădia reprezintă pentru fiecare scriitor din România o certitudine de muncă, de murmur, de vis și omenie purificate în cîntecul nesfîrșit al patriei.

Corneliu STURZU

persoana poetului, la jubileu

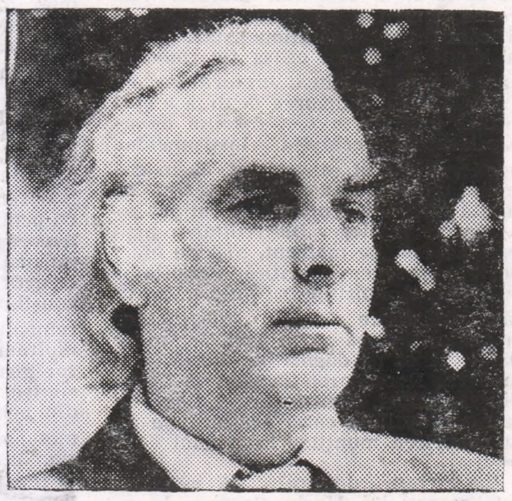

HORIA ZILIERU

Din cîţi poeţi cunosc, nu din cărţi ci de dincolo de ele — ce e dincolo de ele ? poate nimic, poate totul — din nimicul deci, sau totul, ale clipei, ale vremelniciei, puţini au ca Horia Zilieru puterea (slăbiciunea zic unii) de a nu gîndi urît la supărare şi de a zîmbi cald, fără pic de ipocrizie, în ochii celui care, dintr-o pricină sau alta, abia a sfîrşit de a-l săgeta ; deloc iritabil, cum nu prea sînt, spune-se, poeţii, el pare incapabil să răspundă unei opinii critice aspre cu întoarcerea capului, cu renunţarea la „bună ziua“ ori cu ranchiună „pitoresc“ exprimată, cu o bună cuviinţă rară întîmpină adversităţile, nu din creştinească umilinţă ci dintr-un educat instinct al democraţiei care îi impune să respecte puncte de vedere chiar defavorabile lui, dacă sînt civilizat formulate, şi să nu se îndoiască de buna credinţă a celor ce le exprimă. Suspiciunea, atît de activă în vremea noastră, nu-i este familiară şi nici acreala vanităţilor călcate pe coadă. Între atîtea posibile feluri de relaţii cu semenii alege mereu prietenia, mizează pe ea asumîndu-şi riscurile, nu întotdeauna neglijabile. Muntean, după naştere, are, din spiritul muntenesc, doar volubililitatea şi dorul de ducă, nu şi iuţeala schimbărilor de umoare ; moldovean, prin adopţiune, are, din spiritul moldovenesc, doar blîndeţea şi insistenţa ospitalieră, nu şi reticenţa la nou. Structură fericită, închinată spre reveria luminoasă chiar şi în momentele elegiace, persoana poetului impresionează, îndată ce-ai ajuns s-o cunoşti dincolo de ocaziile protocolare, prin discreţia în care îşi înveleşte propriile atribute ; e puţin narcisism în asta (care poet nu e ? !) dar e, în primul rînd, semnul deplinei înscrieri în aria bunului simţ. În schimb nu oboseşte cu cultul prieteniei şi iarăşi un lucru rar, tot mai rar în mica noastră cetate, ştie să se bucure contagios de izbînzile literare ale colegilor : de cîte ori ne vedem nu scapă prilejul să-mi recomande cartea unui confrate sau să refere, prin citare, asupra unor texte poetice, de proză şi chiar de critică, nou apărute şi care i-au plăcut ; nefăcînd parte din categoria poeţilor care se citesc doar pe ei înşişi, el e o persoană ce a învăţat, în timp şi la timp, să-şi facă o bucurie din lectură. Dacă toate aceste însuşiri ale persoanei poetului Horia Zilieru se întîmplă să fie comune şi persoanelor altor scriitori de azi e cu atît mai bine.

N-am încercat să fac un portret din linii care să fie numai şi numai ale lui, pentru motivul elementar că nimeni pe lumea asta nu poate pretinde că deţine linii caracterologice în exclusivitate. Nu-i mai puţin însă adevărat că liniile comune se strîng într-un poet care poate să nu semene deloc cu altul. În ce-l priveşte pe Horia Zilieru, persoana poetului cu acelaşi nume, acum, la jubileu, pot spune că liniile din care e făcut s-au strîns în esenţa unui portret, dar un portret cu valoare în egală măsură retroactivă şi de viitor. Nu-i puţin lucru, căci, vorba unui alt poet, nu poate asta cine vrea. În locul tradiţionalei urări voi spune deci : să-ţi dureze portretul, omule !

Laurenţiu ULICI

opinii

umilința erudiției

Este un fapt cunoscut că, aflîndu-te într-o poziție oarecare față de un obiect, ți se deschide privirii doar o porțiune din el și poți rămîne complet needificat relativ la ce se petrece **dincolo.** Spiritul omenesc e veșnic amenințat de a persista în acest rudiment de cunoaștere cînd emite pretenția că mica lui parte de adevăr e adevărul însuși, întreg și inatacabil. Nu altul este tîlcul faimosului mit al peșterii din gîndirea lui Platon. Spectacolul cel mai dezolant în tărîmul culturii e cînd această **împietrire în sens** îmbracă straiul **erudiției.** Pare, desigur, o contradicție de termeni. Eruditul are posibilitatea să se confrunte cu diferite păreri și să evite orice reducționism. Și așa se întîmplă cu erudiții luminați de scînteia geniului. Nu este însă cazul celor mai mulți dintre preaînvățați. În asemenea situații, asistăm fie la spectacolul unui eclectism ducînd la o iremediabilă rătăcire în hățișul labirintului, fie la o variantă de dogmatism livresc. În această ultimă categorie îi putem încadra pe unii sursologi ai operei eminesciene, bunăoară. Oricînd și oriunde s-ar ivi, ei vor fi fascinați de izvoarele romantismului eminescian, vor jubila ori de cîte ori vor stabili filiații, potriviri de cuvinte și de idei cu Schopenhauer, Herder, Oxenstierna etc. După un veac de cînd poetul și-a încheiat, practic, opera, critica erudită repetă obsedant concluzia că Eminescu a fost „romanticul întîrziat“, ultimul în plan european. Așa și este dacă ne plasăm punctul de observație cu mai bine de jumătate de veac în urma lui Eminescu. Omenește vorbind, de acolo, nici nu s-ar putea vedea altceva. Într-o carte de solidă erudiție germană, din care aflăm multe lucruri „sistematice“, dar nimic nou despre Eminescu, Aurel Petrescu conchide pe bună dreptate: „Cine intenționează, studiind sistematic, să determine poziția eminesciană în concertul literar european, va putea observa că nu e în sincronie cu mișcarea artistică a lumii contemporane lui“. **(Eminescu. Originile romantismului,** Ed. Albatros, 1983, p. 295). Nu, Eminescu n-a fost în sincronie, văzut din trecut, cu mișcarea artistică a timpului. Cînd susținem această ipoteză — limpede ca lumina zilei —, ne gîndim imediat la **simbolism,** îndeobște, care tocmai făcea carieră în Europa. Din dragoste pentru poet, critici mai vechi și mai noi au încercat să-l sincronizeze cu simbolismul. Și-au primit riposta cuvenită! Din această pricină, să nu fi fost oare poetul român contemporan cu Arthur Rimbaud? Cronologia dezminte acest lucru!

Și dacă Eminescu n-a fost simbolist (și nici măcar parnasian!), ce putea fi altceva decît romantic, ultimul, cîtă vreme el însuși s-a numit astfel? Or, e o amărăciune să fii ultimul! De aceea, Aurel Petrescu îndulcește situația, „consolîndu-l“ pe poet și absolvindu-l de „vina“ de a fi fost ultimul, căci **întîrzierea** „nu se datorează geniului eminescian, ci destinului nostru cultural“. Din perspectiva mîhnitei Cenușărese, **întîrzierea** lui Eminescu devine brusc un merit extraordinar, o minune chiar. Optimismul lui Aurel Petrescu este și mai catalizator cînd conchide că poetul nostru ar fi ajuns, cu siguranță, să se sincronizeze cu poezia contemporană, aidoma lui Macedonski, dacă viața i-ar fi permis-o și dacă Eminescu ar fi reușit să realizeze „sinteza integrală a spiritului romantic“ (296). Și de astă dată „vinovații“ sînt ușor de găsit: pe de o parte „conservatorismul estetic al lui Eminescu“, iar pe de altă, „al întregii Junimi“ (296). Ne amintim, ceva mai înainte, Eminescu nu se făcea cu nimic vinovat (întîrzierea „nu se datorează geniului eminescian“). Apoi, tradiția criticii autohtone a susținut totuși că Eminescu a înfăptuit sinteza romantismului autohton și european. Ceva, așadar, rămîne să ne sfideze în cariera lui Eminescu, un soi de pată oarbă, neîndurătoare, în fața căreia neputința îmbracă zorzoanele protectoare ale erudiției, ale etichetărilor istorico-literare pe care le împrumutăm veșnic de la alții. În conformitate cu sănătosul referențial cultural europocentric, arta chineză, de pildă, ar fi anacronică, deoarece nici prin gînd nu le-au trecut, să zicem, pictorilor chinezi să se sincronizeze cu impresionismul european. Sîntem un popor la răscruce de civilizații, cu o matrice stilistică proprie, și niciodată, în ce avem mai profund, nu se va putea confunda cu extremismele Occidentului, deși sîntem europeni.

În numele lui Eminescu, o parte din istoria literară românească s-a străduit să ajusteze realitățile din literatura europeană și să considere că marele curent romantic nu s-a stins în jurul anului 1850 (cum știau cercetători demni de încredere precum Albert Béguin sau Hugo Friedrich), ci s-a prelungit cu trei decenii grație poetului nostru. Din perspectiva „romantismului absolut“ (Gonzague Saint Bris) sau **fundamental** (Al. Philippide), Eminescu a fost, structural, un romantic și nu putea trece indiferent pe lîngă marii reprezentanți ai romantismului, ca și Baudelaire și atîția care i-au urmat. Peste această dominantă, însă, s-a remarcat că poetul a avut, deopotrivă, și o structură clasică. În realitate, Eminescu nu este nici clasic pur și nici romantic pur, spiritul său fiind deschis către cele mai diverse experiențe estetice, filosofice, științifice. În raport cu asemenea capacitate unică de a cuprinde **totul,** cu alte cuvinte de a **eminescianiza universul spiritual,** referințele de strictă istorie literară înrobite altor experiențe de aiurea sînt secundare și irelevante și ele pot deveni interesante în măsura în care sînt capabile să pună în lumină fenomenul singular al eminescianismului, adevărata lui contribuție la îmbogățirea patrimoniului cultural al popoarelor. A zăbovi la nesfîrșit în demonstrarea erudită a romantismului eminescian, **întîrziat,** înseamnă a te învîrti — vorba lui Ibrăileanu — necăjit și plouat în jurul operei poetului. Primul și cel mai avizat critic român al vremii, T. Maiorescu, știa ceea ce atîția alții refuză de un secol să vadă — anume că romantismul, curent literar, își trăise traiul și că Eminescu era un „om al timpului modern“ și că reprezenta „o nouă direcție“ în poezia română. De ce oare să credem că a **fi modern** înseamnă implacabil doar ceea ce propune la un moment dat literatura franceză? O cultură autentică, dacă nu are curajul să-și fie suficientă sieși, fără a se închide altor experiențe, va fi condamnată la un provizorat incurabil. Eminescu ne-a deschis șansa depășirii acestui complex de inferioritate, șansă pe care n-am știut întotdeauna s-o prețuim îndeajuns. Va trebui încă să învățăm a crede în cuvîntul poetului și nu al erudiților: „Dară nime nu m-a face / Să mă ieu dup-a lui flaut; / E menirea-mi: adevărul / Numa-n inima-mi să-l caut“.

Nu se poate gîndi și scrie nimic durabil despre Eminescu decît pornind de la eminescianism, singurul în măsură să-l reprezinte (fenomen similar danteismului sau goetheanismului). Ceea ce a realizat Eminescu nu a fost nimic care să țină de **întîrziere.** „Conservatorismul“, „întîrzierea“ s-au constituit, în realitate, într-o mască pe care exegeții au luat-o ca atare. Or, cine cercetează în mod serios adevărurile istoriei literare constată că toți marii creatori sînt „anacronici“, nerecunoscuți, inclusiv Rimbaud care a rămas total indiferent față de ce au spus criticii despre simbolismul său după ce a părăsit poezia. Veritabila avangardă este **inactuală,** sesiza Eugène Ionesco: „le véritable art dit d'avant-garde ou révolutionnaire, est celui qui s'opposant audacieusement à son temps, se révèle comme **inactuel).“ (Notes et contre-notes,** Gallimard, 1966, 96). Ionesco vorbea, bunăoară, de **inactualitatea** lui Baudelaire în epocă. Poetul era „reacționar“, se considera **romantic** atunci cînd romantismul căzuse în desuetudine. În plină prefacere a romanului modern, una dintre cele mai complexe figuri ale literaturii noastre, G. Călinescu, se autoproclama **balzacian,** în vremea cînd proustianismul devenise modă și la noi. Cînd Camil Petrescu scrie entuziast despre „noua structură“, Călinescu se vrea „balzacian“. Așadar, „anacronic“. Mai mult, el susține paradoxul că tot ce e mai rezistent în Proust e tocmai... balzacianismul! Faptul trebuie să ne pună pe gînduri în ce privește fidelitatea lui Călinescu față de Balzac. Călinescu își confecționa o mască dovedită a fi ireproșabilă. În realitate, Călinescu era un sagace contestatar al modei care prolifera și, deci, mai aproape de spiritul „avangardei“. Schelăria „balzaciană“ a romanului **Enigma Otiliei** ascunde un creator original, de o modernitate rafinată. Călinescu este un Balzac „buf“, năruind adică tocmai balzacianismul de suprafață, acela pe care îl contestase, în fapt, cu atîta înverșunare Proust. El face ceea ce făcuse odinioară Cervantes surpînd temelia romanului cavaleresc. Admira însă cu pasiune realismul balzacian așa cum iubea Cervantes cu o patimă mistuitoare literatura cavalerească, adevăr surprins cu subtilitate de Marthe Robert într-o excelentă carte despre originile romanului **(Romanul începuturilor și începuturile romanului,** Univers, 1983). Impulsul originar al lui Călinescu către balzacianism stă în ceea ce Marthe Robert ar fi putut numi „complexul Bastardului“, pe care romancierul român îl trăiește cu o elocvență neegalată în literatura română și, poate, în secolul nostru. S-a spus că problema **paternității** este aceea care-l apropie cel mai mult de Balzac. Thibaudet arăta că veritabila noutate pe care a adus-o Balzac în romanul modern este ideea de **familie,** inaugurînd o uriașă tradiție trecînd prin Stendhal, Flaubert, Dostoievski, Roger Martin du Gard, Thomas Mann. Ce se întîmplă însă la Călinescu? Asistăm mai degrabă la subminarea, de o forță donquijotescă, a ideii de familie romanescă, încît s-a putut spune că Stănică Rațiu, de exemplu, este „un Cațavencu al ideii de paternitate“. Din nefericire, Ov. S. Crohmălniceanu, autorul memorabilei intuiții, a rămas la aparența de balzacianism al lui Călinescu. Orice există în **Enigma Otiliei,** numai **familie** nu. Altminteri, Felix i se adresează lui Weissmann: „Ceea ce mă surprinde este că pe toți, aici în București, îi văd lipsiți de solidaritate de sînge. În famila în care mă aflu, unul pîndește pe celălalt și-l cred capabil pe fiecare, pentru bani, de cele mai mari mîrșăvii.“ Acest spirit destructiv se prelungește pînă în existența arhitectului Ioanide. Drama personajelor călinesciene este de a fi niște „orfani“, de a nu fi cu adevărat niciodată o familie și nu ne gîndim doar la **Felix** și Otilia. (Ciudat, din acest punct de vedere, Călinescu e mult mai „balzacian“ în **Cartea nunții).** Și totuși ceva se întîmplă în această lume de cioburi umane. Ele păstrează parcă o nostalgie stranie a **întregului** și aici, credem, se manifestă originalitatea și modernitatea călinescianismului. Otilia, personaj nebalzacian, este **întruparea** întregului fascinînd pasional sau gregar toate celelalte personaje. Călinescu realizează, pe o cale singulară, într-o structură narativă aparent balzaciană, ceea ce Gide aspira să realizeze în **Robert** sau Camil Petrescu în **Patul lui Procust** — pluriperspectivismul. Călinescu deschidea calea **romanului total** din ultimile sale construcții — **Bietul Ioanide** și **Scrinul negru.**

Sînt doar cîteva sugestii menite îndemnului de a schimba optica asupra marilor noștri scriitori. Revenind la Eminescu, credem că ar fi timpul să se înfăptuiască în eminescologie ceea ce un Al. George sugera în anii din urmă: „socotim, socotim nu numai noi, eminescologia trebuie să facă un nou pas înainte, peste tot ce s-a încercat și s-a izbutit pînă acum“ **(La sfîrșitul lecturii,** II, 1978, 115). Ceea ce e departe de a însemna „demolarea“ marilor cărți despre poet, ci doar risipirea sterpelor iluzii ale erudiției atinse de virusul umilinței.

Theodor CODREANU

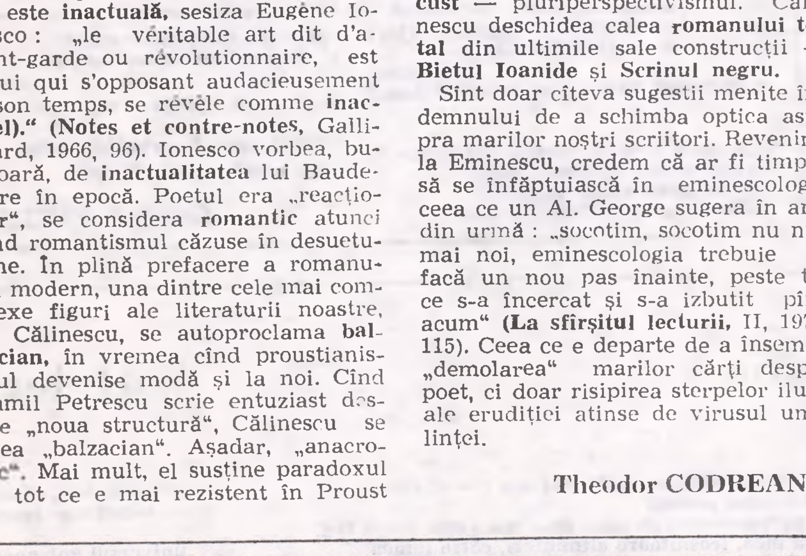

Bogdan BÂRLEANU: **„Peisaj de iarnă“**

---

critica „pe marginea lui între“

După studiile importante ale eseistului Al. Paleologu despre Zarifopol, iată și o a doua carte destinată celui mai *montaignean* critic al nostru. Autorul, Mircea Muthu, ține să precizeze că productul său era deja în editură cînd Paleologu își publica *Ipotezele de lucru.* Și bine face. Cel din urmă are vocația ideii și pathosul susținerii lor, cel dintîi veleitatea ei, doar; Paleologu are stilul limpede și adînc, Mircea Muthu pare adînc doar pentru că nu e limpede; autorul *Bunului simț ca paradox* merge direct la țintă și știe să găsească ceea ce s-ar putea numi *centrul* (sau filosofia, sau teoria) puzderiei de articole scrise de Zarifopol: prin meditația sa ideile capătă o configurație geometrică asemenea piliturii sub influența unui magnet.

Autorul de față nu află vreun centru și, subterfugiu facil, vorbește peste tot de o „scindare“, o „ezitare“, o „pendulare“ a lui Zarifopol pe „marginea lui între“ (sublimă expresie!), în fine, de un Zarifopol *homo duplex.* Bine, fie și „homo duplex“, deși astăzi o industrie critică foarte productivă se întrece în a afla pretutindeni cîte un astfel de drăguț „homo duplex“, care, nu-i așa?, e *un caz* (Muthu, p. 6), ceva nemaivăzut, nemaiîntîlnit, nemaipomenit, nemaicitit și nemaipovestit... Pascal? *Homo duplex*... Dostoievski? *Homo duplex.* Kafka? *Homo duplex.* Arghezi, ca să revenim și-n ograda noastră, e și el, desigur, un *homo duplex.* Ba chiar și subsemnatul mărturisește cu modestie a fi și el, din cînd în cînd, un soi de *homo duplex* (de pildă cînd în loc să termine ultima sută de pagini dintr-un studiu de Merejkovski despre *Crimă și pedeapsă* își ia un răgaz pentru a dactilografia această recenzie; o, păcătoasă fire omenească!). Cu această înșiruire nu vreau să spun decît că eticheta asta de *om dublu* (e drept, latinește sună mai prestigios) nu spune mare lucru atîta vreme cît cu ea se poate defini totul și... nimic. Dar să nu ne legăm de *nimicuri.* Cînd nu poți găsi coerență într-o întreprindere teoretică asemenea celeia a lui Paul Zarifopol e foarte indicat, obligatoriu chiar, să pui totul pe seama unei *rupturi* a autorului cu sine. Asta-i una și cred că putem părăsi pe *homo duplex* pentru a intra, cum se zice, în miezul „cestiunii“.

Cum atît de frumos, atît de plastic, zice Mircea Muthu, meditația lui Zarifopol s-a desfășurat *pe marginea lui între* (sintagma n-o prea înțeleg, dar vina cu siguranță îmi aparține; în unele privințe spun și eu cu „vorba veche și-nțeleaptă“: *ignoramus, ignorabimus!*). Chiar pe marginea lui între, pe muchia lui între, ce importă, în definitiv?, suficient că totuși ceva-ceva pricep și anume că eseistica autorului „ideilor gingașe“ pendulează între *fragment* și *construcție.* E drept iarăși stau strîmb ca să mă dumiresc: este fragmentul un soi de *negație* sau *destrucție* încît să realizeze cu numita construcție o antinomie? Nu este, ba chiar aș afirma că „fragmentele“ lui Zarifopol sînt mult mai îndreptățit construcții decît „construcția“ lui Mircea Muthu. Sau mă înșel așa de tare încît să nu bag de samă că alta a vrut să sugereze autorul nostru? Căci el vrea să propună un Zarifopol tentat mereu de *sistem* și mereu rămas în stadiul fragmentarului. Asta-i aproape cu totul altceva.

Dar să excluzi scrierea *parcelară,* fragmentaristică de la dreptul de a fi și ea o *construcție,* e ca și cum ai găsi că o clădire cu un singur nivel nu e o construcție, dat fiind faptul că există altele cu patru etaje, fără a mai pune la socoteală și mansarda, legendara, odioasa mansardă, în care-și tîrau pe vremuri poeții ftizici existența „blestemată“. Că Mircea Muthu lasă a se subînțelege că i-ar fi plăcut mai mult un Zarifopol *autor sistem,* sau măcar creatorul unei *poetici* bine articulate (nu doar al unor „piese“ disparate ale sus-numitei „poetici“, după expresia-i proprie), faptul, oricum, e o chestie de gust. Unii preferă sistemul, alții fragmentul și asta cam de multișor. Dar iarăși problema capătă un aspect cam „ciudat“, sau cum să-i spun altfel, ajutați-mă domniile voastre; e ca și cum ai regreta că Montaigne și-a pierdut vremea compunînd eseuri și nu și-a încordat forțele pentru a da la iveală ditamai opul sistematic, ca mult-versatilul său urmaș Sartre în *l'Etre et le néant.* Iar faptul că Zarifopol și-a mai și argumentat în excelenta *Polemică abstractă* opțiunea pentru fragment, asta chiar că nu mai contează. Să lăsăm comentatorului său voluptatea regretului că eseistul n-a construit o *poetică* (de ce nu și o *poietică?*) și să ne îndreptăm atenția în altă parte: anume la *cauza* care i-a „interzis“ — vorba lui Muthu — o asemenea faptă curat *constructivă.*

Exegetul pare a fi găsit „hiba“: oscilația lui Zarifopol între un „occidentalism asumat prin cultură“ (nu mă întrebați ce va să zică asta!) și „meridionalismul nativ“. Pentru primul, Mircea Muthu alege ca „model“ pe La Rochefoucauld, pentru celălalt, mai e vorbă?, pe I. L. Caragiale. În privința celui dintîi abia îmi permit o micuță întrebare: întrucît e La Rochefoucauld marca „occidentalismului“ și nu altcineva, Montaigne, dacă tot l-am pomenit, să zicem? Din nou și din nou: *ignoramus, ignorabimus!* Dacă *Herr Doktor* a „pendulat“ între acești doi „poli“ urmează că aici cată a fi localizată rațiunea pentru care în loc de „construcții“ a dat numai fragmente, cioburi, fărîme. Sau occidentalismul e de vină, sau meridionalismul, *tertium non datur* (în versiunea interpretului, bineînțeles, căci în ceea ce mă privește fac greșeala și iau de bună argumentația din *Polemica abstractă* și-l cred pe Zarifopol că vremea *Sistemelor,* a Unității care adună totul în juru-i, a cam trecut; *amic mi-e Muthu, dar...).*

Dar... vom vedea, întîi, că nici primul și nici secundul n-au dictat alegerea între fragmentarism și sistem, și, al doilea, că în fond occidentalismul și meridionalismul nu sînt chiar atît de antinomici cum îi prezintă Mircea Muthu, ba chiar, într-un fel, nu sînt antinomici deloc. Aici, o spun cu sfiiciune, e și defectul capital al cărții. S-o luăm invers.

Meridionalismul este definit ca *exces* de interpretul nostru, pe urmele lui Zarifopol *(balcanismul* care nu e totuși meridionalism o fi, nu zic ba, dar acesta din urmă chiar *ba;* oricum pe tema asta se mai poate discuta, glossa, nega, aproba, argumenta, chiar și un sistem ridica etc.). Excesul fiindu-i trăsătura caracteristică el — meridionalul, „idriotul“ — nu se poate odihni într-un sistem, repetă și la pagina 24 (excesul refuză „liniștea sistemului“) și la pagina 34 („excesul deci... îi interzice încheierea lucrului, construcția“) și în alte multe locuri, Mircea Muthu. Dar nici occidentalismul nu pare mai „breaz“. El este sursa „criticismului“, a ironiei, a scepticismului (și *negația* nu cumva ...*neagă* pe ici pe colo prin punctele esențiale voința de construcție?) autorului acelui fascinant *Registru* al *ideilor gingașe.* Prin urmare, Zarifopol n-avea cum pendula (disgrațioasă expresie! — dar am furat-o din chiar cartea cu care ne împărtășim acum) între occidentalism și meridionalism, căci amîndouă îl aduceau tot la „scriitura fragmentară“, cum se zice astăzi. Sau ezita oare între *fragment* și... *fragment?* Ceea ce înseamnă, dacă nu cumva greșesc, că nu *ezita* chiar deloc. E vorba, cum vedem, de o ezitare ceva mai statică. Cît despre cealaltă „ezitare“ pe „marginea lui între“ și anume între La Rochefoucauld și Caragiale lucrurile stau aproximativ la fel; și la ce bun să continuăm?

O, dar în privința stilului acestei interpretări *ezit* eu însumi — sfios fiind de felu-mi! — să insist. Însă ce minunat sună o „construcție“ ca aceasta: «„Mitică în delir cultural“ înseamnă o estropiere în primul *rînd intelectuală,* răstignită cu peniță de iridiu...» (p. 92). *Estropiere,* după dicționar, va să zică „schilodire, mutilare“. O „schilodire răstignită“, așadar, și nu oricum ci „cu peniță de iridiu“, asta metaforă! Brava, domn'le!

Valeriu GHERGHEL

vasile sălăjan

●

ispita

Pe viața oamenilor pădurea și-a pus definitiva amprentă. Un transfer. Ca și cum respirația copacilor, fumegoasă, tainică, ar fi însăși respirația oamenilor, oglinda arderilor interioare. Nu sînt multe de lămurit. De unde începe lăstărișul (și odată cu el : muntele) simți cu bruschețe sficuiala sevelor dospite, asemănătoare impactului cu secreția fricii sau cu duhoarea rutului, o emanație pe care aglomerările vegetale, poienile, piatra acoperită de covorul putregos al mușchilor ți-o transferă perfid, insinuant. Miasma codrului, ca un drog, te învăluie atunci și-n clipa pătrunderii sub altarul verde nu ești prea sigur dacă nu cumva te atinge însăși adierea unui rai lipsit de o divinitate cituși de puțin secretă.

Și nu e vorba numai de umiditatea aerului, pătrunzătoare, lascivă ; și nici de răcoarea ori tăria ozonului bubuind în alveole, de aburul iscat de crusta cărămizie a țărinii. Mirosul, gustul, lumina, auzul se contopesc într-o senzație unică, inconfundabilă. Ceea ce lipsește : vietatea, gîngania tăvălită în noroiul primordial, broasca, rîma, porcul, bivolul... Și, ca o ștergere de o clipă, în fond o întărire a aceleiași absențe, trilul toropit de singurătate al fulinocului, paznicul solitudinilor orgolioase. In noaptea aceasta vei avea parte de pavăza izbucnirilor sale înspăimîntate.

Căruțașul străbătuse de-acum adîncitura dintre Creasta Împădurită și Grohot pe un drumeag nu îndeajuns de anevoios ca să i se pară că încercările începuseră. După Izvorul Închis, pe care-l lasă la stînga, se afundă în munte prinr-un tunel verde, răsucit ca un maț. Zvîcnetul apăsător al muntelui îl urmărea — și așa ajunse la Crîng, în preajma colțului de stîncă al Viperei. Se opri o clipă : în bătaia soarelui o siluetă precară îi juca în vîrf. Era una din iluziile cu care fusese înzestrată Vipera — aceasta, de bună seamă, nu un animal oarecare, o tîrîtoare prin putregaiuri, cît o vietate pe două picioare și de-ajuns de multă vreme ridicată pe aceste două picioare pentru ca să aibă nu pene ori creastă ori cioc, ci un trup desăvîrșit și mîndru, un chip de zeiță și un suflet simțitor încît din calea rușinii să nu găsească altă ieșire decît saltul în hăul Văii luminate, de-acolo, de sus, de pe colțul de cremene de pe care, odinioară, curgeau bolovanii în capul celor care călcaseră onoare și demnitate și mîndrie... Călătorii, priveliști romanțate. Și saltul să fi fost săvîrșit (acesta, apropiatul) nu atît ca o aducere aminte ori ca o repetare întoarsă a căii spre ispășire, ci ca o verigă din exact același lanț care a pus față în față (atunci) un popor cu altul și (acum) o fată cu un monstru (căci nu-și merită numele de bărbat), blestemați să se încaiere, să n-aibă odihnă. Așa că Vipera începuse să otrăvească din nou liniștea precară, să zgîndăre amintirea amorțită, să împrăștie din nou venin în sufletul mai degrabă destinat să doarmă ca să nu vegheze. Povestea Viperei o va fi tors căruțașul mai tîrziu, după ce va fi trecut prin umbra piscului ca printr-o vamă, ieșind în lărgitura văii cu călutul opintit din ce în ce mai anevoios în ham, determinîndu-l tot mai des să folosească biciul, smiceaua, îndemnul strecurat printre buze. Da, avea vreme să și contemple, să fie atent la peisaj. Cum stă el pe capră și pocnește pînă la urmă inutil din biciușcă. Apoi : cum șerpuiește drumeagul (acum) de-a lungul pîrîului printre căpițe de fîn de anțărț și pomi tunși, cu trunchiul văruit de curînd ; printre mici pîlcuri de oi și vite răsfirate mai sus, pe coaste, în liziera de aluni — fără să zărească țipenie de om ori zid de casă. Ici colo vîrful înstruțat cu fîn al vreunei colibe peste care vîntul se zbenguie. Intr-adevăr, nu erau decît aceste semne anunțînd că mîna omului lăsase totuși, și aici, urme, coborîse dintr-un înalt cuib pentru a tocmi, după voia supremă a celui ce dispune, scena acestei înserări vinovate. Pe culmi, în lumina asfințitului, vagi siluete de femei ori copii ori numai și le închipuie el. Da, a nimerit într-o lume lipsită de bărbați, parcă smulși de un vifor, de un uragan tiranic, așa cum șina de fier a căii înguste, pe care nu de mult gîfîia mocănița, fusese smulsă și terasamentul spulberat. De la un timp întîlni clădirile haltelor de odinioară ajunse fără ferești, cu spărturile din pereți goale ca niște orbite de monștri împietriți — și o ținu așa pînă cînd trebui să înnopteze. Era și vremea. Pîlcul de case dintr-un lemn îi ieși dinainte ca o binecuvîntare : nu putea fi ocolit. Drumeagul se îngustase dintr-o dată, sugrumat, de o parte, de peretele de stîncă al muntelui, de cealaltă parte, de scobitura răutăcioasă a văii. Dincolo de poartă, în lumina fluidă a înserării — firul de fum albicios al hornului, licăritul incert al unei umbre. Se simți decis să treacă, absorbit în fond de bulboana pe care vocea Chirtopoaii, din ce în ce mai distinctă, o făcea în pacea călătorului și a acelor locuri. „Cumătrul Avrămuț“ reverbera peste ape și pietre, peste trunchiuri și ierburi, emisia gîtlejului babei Raveca iscînd un vîrtej abia simțit la început, apoi destul de viguros ca să-l absoarbă cu căruță cu tot și să-l așeze dinaintea șopruluì de vară, să-l ridice și pe el de sub coviltir și să-l pună pe un scaun în fața focului ud leorcă, dîrdîiind, delirînd. Bătrîna trebăluia în ceaun, deșirată, osoasă, înnegurată. „Ce caut aici“ o întrebă după ce se dezmetici cît de cît. „Ce căutai în vale“ reluă bătrîna întrebarea. „Pe tine am reușit să te scot, dar căruța e tot acolo. La fel și calul. Trebuia deshămat“. Ar fi vrut să se ridice. „Liniștește-te, băiete, Zosima ți-a scăpat calul... Ascultă, se aud cum vin“. Îi prinse umărul în podul palmei și i-l presă ușor. „Ce face cumătrul Avram ? Tușește, tot tușește ?“. Chirtopoaia îl fulgeră cu ochii ca doi tăciuni : „Te ajută snaga să mergi să-ți vezi carul ? Ia atunci lampa asta“. Cotrobăi pe stelaje și scoase de acolo o lanternă electrică uriașă, chinezească. În încăpere ardea un lămpaș. „Pînă te întorci e gata mîncarea. Zosima va avea grijă de cal“. Afară, mîrțoaga, șiroind de apă, fornăia răpciugoasă. Cînd îl simți în preajmă nechează ascuțit, nefiresc. Din întuneric, un pas greoi, șleampăt se apropia. Aprinse lanterna ca să prindă în snopul compact al luminei femeia ce înainta cu un țol în brațe. Purta pantaloni dintr-o țesătură indecisă, cu fermoar în față, jerpeliți, abia mai reușind să-i cuprindă formele pline. Cu o secundă înainte de a-i vedea chipul, avu răgazul să observe că fermoarul avea un mic defect în partea de sus, sub nasture. Dădu buna seara. Fata îi răspunse incert : și se apucă să șteargă spinarea ascuțită a animalului. Aburi ușori, excitanți, se ridicau din trupu-i slăbănog. „Am ancorat-o eu. În noaptea asta n-o ia apa. Mîine...“ „Mîine, ce ?“ se arătă surprins. „Mîine o să căutăm s-o scoatem“. „Noi doi ?“. „D-apoi cine !“. „Nu-i vreun bărbat pe-aici ?“. „Nici unul. Sînt toți la mină. Și-aceștia cîți sînt nu sînt cum trebuie“. Bătrîna ieșise în prag. „Dă-mi înapoi lanterna“, îi porunci ea. „Nu mai ți-e de nici o trebuință. A făcut fata lucrul“.

Așa că ajunse pînă aici ca să intre sub acoperiș, în casa Chirtopoaii, și să se lase stăpînit nu de umbra acesteia și nici a Zosimei și nici a vreunui băiat ce i-ar fi perpetuat nu numai numele ori sexul, dar și ura ori cruzimea, ci de apăsarea lunganului de altădată, simțită la început ca o dorință vagă în inima sa, apoi ca o necesitate imperioasă și-n cele din urmă ca o prezență tutelară, umbra mai întîi, apoi parcă și mireasma de trup de bărbat, de adevărat bărbat, izul trăznitor de corp nespălat de picur de apă, dar scăldat în apele tuturor răsplăților cerești și în cele ale poftelor împlinite, ca în cele din urmă să fie ca și cum i-ar fi și auzit tusea uscată, bătaia ușoară de pași pe treptele tocite, năvala în final în încăpere (a lui, a deșiratului Zosim), cu sumanul pe umăr, cu cămașa de cînepă desfăcută la piept, cu pipa în colțul gurii, cu vietatea aceea neprecizată în traistă, ce își va căpăta identitatea imediat ce o va trînti pe masă cerîndu-i Ravecăi (acesteia de astăzi, iar nu străbunicei ei, Coresia) să aprindă focul sub ceaun în vreme ce el își scoate custura de vînătoare și-i înfige vîrful sub pielicica fină de la încheietura picioarelor de dinapoi și cu o mișcare ușoară face să pîrîie lin carcasa îmblănită a vietății lăsînd să scape în încăpere un abur molatec, lasciv, din carnea ce începea să se dezvăluie ochiului încă vie, mai păstrînd în șirul de țesuturi molecule apte să producă mișcare, zvîcnet aberant prin reacția substanțelor constituiente, reziduuri hormonale apte să prevină privitorul asupra incertitudinii momentului trecerii dintr-o stare în alta. Abia l-ai omorît, abia i-ai sucit gîtul, se aude glasul din preajma focului (și e glasul acesteia, a femeii în pantaloni) — și mormăiala bărbatului atenuează emisia femeii pentru ca de la o vreme să o dovedească de tot devenind distinctă, vioaie ,parcă acompaniind lucrătura custurii în măruntaiele animalului, **Fire-ar al dracu' de om, fire-ar al dracu' de om** rostind la nesfîrșit așa (în vis nesfîrșirea niciodată nu durează mai mult decît cîteva clipe), emanație a unei bucurii necontrolate, stranii.

Ațipise pe scaun. „Gîndind că ești ud, cumetre, și coviltirul unde să te adăpostești ți-e în apă, Zosima îți va așterne aci. Eu voi dormi pe laviță“. Bătrîna trecu în încăperea vecină și se întoarse cu o cămașă de cînepă vineție, largă, și cu o pereche de izmene din aceeași pînză grosolană. I le întinse fetei. „Patul e acolo“ arătă bătrîna și se lungi lîngă foc (Unde sînt, m-am întrebat, în ce bulboană a timpului ? Fata suflă în lămpaș și aprinse lanterna orientînd fascicolul în partea opusă patului. Am început să mă dezbrac. Pe pat, cearceaful, orbitor de alb în penumbra camerei, era o sfidare pentru vînăt-cenușiul dimprejur. M-am întins cu fața în sus respirînd greu. Am închis ochii. Într-un tîrziu am simțit plapuma acoperindu-mă de la picioare. Mîini neîndemînatice, cu degete boante, căutau să așeze cuvertura cît mai bine. Sînul fetei mă atinse peste obraz : carne greoaie, inertă. O secundă am crezut că întîrzie intenționat. Am reușit să scot mîna și să îndepărtez sursa acelei atingeri supărătoare. Am început să tremur. Ce se petrecea ? Mi-am încleștat maxilarele, am strîns pleoapele **Nu Niciodată Niciodată Niciodată).** Bătrîna sforăia ascuțit. Rătăcitul își putea spune : singur în munte în prezența acestei răsuflători a iadului. Ceilalți unde-s ? (nu celelalte, peste femei mai poți da, te lovești — dacă-ți pui mintea — la fiecare pas de conciul vreunei muieri; ci ei, purtătorii pălăriei) ; ca să fie nevoit să creadă ; muntele e un loc fără bărbați (căci bătrînul Montani ori Avram cel nou nu pot intra la socoteală decît în măsura în care ai ține cu tot dinadinsul să demonstrezi echivalența umbrei cu bătrînețea, ruina, destrămarea), încît recent apărutul poate deveni împăratul, el, un surogat al bărbăției... (Și așa am dormit în noaptea aceea, în stăpînirea umbrei tutelare a lui Zosim Chirtop, hotărît să dea un ultim asalt împotriva colonelului Kemeny Farkaș, în felul lui dement, cu o simplă custură la început, apoi cu înverșunarea ascuțită mai abitir decît orice lance și, în continuare, cu ura mai iute decît orice glonț de pușcă ori de pistol — pînă cînd, spre zori, se retrăsese în largi volute pe spinarea unui armăsar buiac, executînd cu îndemînarea proprie munteanului șarje nimicitoare și, în final, într-o apoteoză macabră, să se oprească în prag și să strige de acolo. Toată noaptea am lucrat în ograda lor și tot nu i-am pus jos, strigăt care m-a făcut să tresar și să mă trezesc și să ascult cu urechea limpede al doilea nechezat izbucnit de foarte aproape. Mi-am dat seama că el nu vine de la mîrțoaga mea, că strigătul acela avea parte de un gîtlej ca un labirint, drapat pe afară de o coamă nebună. Am coborît din patul înalt călcînd pe plapuma ce căzuse : o pată de un roșu murdar spărgea de-acum monotonia albului năucitor al cearceafului).

Zosima apăru îmbrăcată în aceiași pantaloni șterși și îl îmbie afară. Udă pînă la genunchi, înaintă spre adăpostul călutului. Îl dezlegă și acesta o urmă docil. Bărbatul s-a îndreptat spre pîrîu : coviltirul trona peste undele repezite la vale. S-a reintors în Crîng. Dinspre bucătărie mirosea a ouă prăjite. Baba Raveca tăia franzela felii și-o așeza într-un coș de inox. Scosese și o sticlă de coniac „Cred, cumetre, că asta îți place ție“ zise cu gura ei știrbă. „Tot ce e vopsit. Tot ce are culoare“. A mîncat și s-a gîndit să le mulțumească pentru masă. „Acum ar fi așa ca să scoatem căruța“ zise. Zosima se ridică și-l rugă s-o urmeze. Au ocolit șoprul, cîteva clăi de fîn, cotețele și abia atunci a văzut el grajdul, săpat pe jumătate în pămînt, sprijinit pe o parte de stîncă. A așteptat în prag. Peste un minut fata scotea din gura neagră a adăpostului armăsarul. Blînd, docil, de un roșu aprins, lucios, calul ieșea la lumină într-o înălțare de pasăre semeață. În dreptul străinului s-a oprit ca și cum l-ar fi salutat. Zosima îl lăsă slobod. „N-are nume“ îi strigă scoțînd din magazie hamul. „Ajută-mă să i-l pun“. S-au îndreptat spre pîrîu. „Tu ce faci aici, în singurătatea asta“ a întrebat-o. „Nimic“ răspunse ea. „Absolut nimic. Sînt ca acei blestemați de care vorbește scriptura, nici, nici, doar călduți“. I-a spus că nu pricepe. „Nu e cine știe ce de priceput. N-am fost în stare să plec și dacă n-am plecat nu sînt în stare nici să cred că am făcut bine că am rămas“. „Da“ a zis el. Armăsarul venea în urma lor. A prins-o de mînă. Nu s-a ferit. „Aseară ai vrut să...“ a întrebat. „N-am vrut nimic“ a zis ea. I-a pus mîna pe piept. A coborît-o. O înțepătură făcu să și-o retragă. Un fir de sînge țîșnea din pielița degetului mic. „Oho, iată că ai reușit să mă rănești“ a chicotit. L-a privit rece, fără nici o expresie. S-a întors cu brutalitate către ea. S-a lăsat dezbrăcată. „Asta voiai aseară“ a întrebat-o răutăcios. „Nu, nu asta“. „Atunci ce ?“ „Nimic“ (Da, o căutare deșartă, nici un cîștig, mi-am zis, nici o șansă. Niciodată. Niciunde. Am privit-o cum se cațără pe o cracă în buza malului, cum stăruie acolo neputincioasă ca o domnișoară de pension, cum se plictisește pur și simplu urmărindu-mi gesturile, privind cum mă chinui de unul singur să înham armăsarul, cum răstorn bolovanii din cale. Am chemat-o și i-am poruncit să urce sub coviltir ; am dezbrăcat-o din nou ; am tăcut — și zic : nici o șansă, nici un cîștig, doar o căutare deșartă, stearpă. Căci unde sînt acele femei semețe, fără prihană, care știau nu numai să îndure sărăcia, neajunsurile, lungile absențe ale bărbaților, ci și să ia arma în mînă, să fie folositoare în luptă, să ia chiar lupta pe cont propriu ca să-l jugănească pe acel nechibzuit Demosthene nu numai de cele două trăistuțe dintre picioare, cît și de capul său).

Bătrîna Chirtopoaia îi aștepta. Zosima se despărți de ei urmată îndeaproape de armăsar. „Cumetre, îți place calul ? Mai avem și noi cîte ceva pe aici“. „Adică nu e totul pierdut“ i-a răspuns — și se îndepărtă de Crîng în chițcăitul deșănțat al bătrînei Chirtopoaia, o emisie care, de data aceasta, se transforma apocaliptic într-un vîrtej ce-l împingea din spate ca pe o corabie cu toate pînzele desfășurate.

■ Fragment din romanul RODEO, în curs de apariție la editura „Dacia“.

---

flacără și rouă

Ia-mă cu tine în palatul din frunze
reavănul pămînt să ne respire
să privim însemnele din porți
către miazănoapte s-a mai dus un mire

de pisica neagră nu-i mai este teamă
și-a mutat în păsări privirile clare
din uimiri cresc aripi să ne
înconjoare
ca un clopot plînge glas duios de mamă

Ești poate Manole, eu poate sînt Ana
turlele se văd, fîntîna și rana
vibrînd peste coline albastre
flacără și rouă sufletele noastre.

e primăvară

Sînt fiica ierbii și-a pădurii
intoarsă-n rădăcini de vis,
prin tainele curate ale firii
izvoarele de aur le-am cuprins

Flacără albă comoară vestește —
vin recile ploi, ploile calde
și vînturi bezmetice, dar flacăra
crește
și mugurii scaldă-n raze smaralde

fulgere-aprind verbul și gîndul
unde cerul sărută pămîntul.

Georgeta EFTIMIE

---

jocul de-a hamlet

să ne imaginăm — coborîm în gară — și trecem
grăbiți prin drumul subpămîntean — ca al acelei
cîrtițe sufletești, care pe prințul posomorît îl urmărea
prin adînc, și îl punea să jure, și de acolo ieșim
să revedem stelele — numai că acum e încă după amiază,
revedem muntele doar — și luăm scoica așezată
pe un perete de sticlă, și spunem acolo vorbe —
și spunem acolo vorbe, și pîndim foșnetul vocii ei
ca al mării — (marea care îmbracă în argint
insulele noastre de jinduiri). pe urmă, coborîm
și din gară, și e drumul, ca într-o comedie,
prin cercurile pe care tot noi le-am înscris — drumul,
și ajungînd — (aici imaginația își schimbă tonalitatea
treptat — e ca și cum am răsturna capul, și este atunci fața ei
mereu mai adevărată, asta înseamnă că acuma urcăm —
deci aici arpegiile cu care tot încercuim ființa ei,
urcă — precum lumina șiroind în marile cromatisme
la sfîrșitul povestei de dragoste).
și înăuntru, putem încerca
jocul jonglerilor în sala de mese — cu fantasmele în fața tăbliei,
și deoparte, jilțul cu rezemătoare sculptate — la capăt
cu capetele de animale ciudate — gargui — pe care în neștire
le mîngîie lente mîinile ei — și vorbele noastre dansînd
după muzica spartă — și acela care nu vrea să se joace,
să se așeze la picioarele ei — („doamnă, pot să mă aștern
în poala domniei tale ?“ — adică, adaugă uscat,
cînd ea spune — „nu“ — „vreau să spun cu capul în poala ta“).
vorbe, sigur, vorbe. o veșnicie cu capul peste genunchii
făpturii pe care noi o visam adevărată atunci, de demult.
și muzică. umbre înscriind cercuri, culorile sfîșiate.
și scena cu fondul de aur al inițialei
din manuscrisul lăsat deschis pe masă alături.

passacaglia

mai cinstit ar fi atunci să mă ascund, nu-i așa ? — el vine,
și mi-a spus că are a-mi povesti
povești cu stafii despre orașul de care mi-e frică mie. eu să fug,
să cobor, pe scara mea, trosnitoare altminteri, către lumea
unde, asemenea cîrtiței, pentru ochii mei orbi,
fața ei nu mai e cu putință. absență. vremea aceasta
în care mi-am cîntărit la început neputința
de a așeza vorbe, pe urmă vorbele așezînd
neputința de a o mai închipui, și pe urmă uitarea
treptată a vorbelor, și pînă la urmă întunericul —.
coborînd acolo, și ascuns. (după o vreme,
nici timpul să nu mai treacă). el, venind,
să povestească — și pe liniile de sus
(unde se scriu notele pentru voce, care să urce,
și să coboare, expresiv, linie melodică, simplă,
adevărată) să fie, după un timp, doar semnele pauzei.
și dincolo, mult mai jos, o atîta de complicată și modulată mereu
polifonie, cu zvîcnirile mereu răbufnind în aburii disonanți,
ale cuvintelor mele diminuate — o foarte greoaie cantată,
și cu orchestrație mohorîtă.
de fapt, acolo același
fir încăpățînat melodic, fals medolic. e pasul acelei păsări
mereu ezitînd, furișîndu-se — și muzica vrea
mereu să o prindă — aceeași, mereu aceeași mișcare
a vorbelor după imagini — furișe și sparte
mereu, în răsfrîngeri hohotitoare uscat — (toată vremea
aceeași spunere, în adînc, cu aceleași zvîcniri
reprimate numaidecît — și spunînd că e totul minciună).
și eu fugind, furișîndu-mă, și ascuns,
în drumul meu, încăpățînat, prin întunecimea mai densă,
mereu, în care azvîrl vorbele într-o parte,
în uitare —

morfologia (și sintaxa) basmului

se pare, deci, să ne integrăm în modelul după care
se constituie (pornind, scrie acolo — de la structuri abstracte
fundamentale,
universul antropomorf al narațiunii), adică
în acea situație dintre faze de ameliorare
și degradare — în încercarea, mereu reîncepută,
de a stabili echilibrul. și echilibrul aici
este regăsirea clipei cînd timpul era în cumpănă
și putea rămîne astfel nemișcat. (în seara de atunci
cînd, înaintînd pe aleea spre ușa de sticlă,
am ridicat ochii, și i-am privit, opriți, alături,
într-adevăr asemeni figurilor minuscule în timpul de aur,
însă mat — căci era o seară cu ploaie — al inițialei.
la început de poveste — o poveste frumoasă, un basm
despre întoarcerea în cetatea de la poalele muntelui,
unde să cauți răscumpărarea zădărniciilor, mereu schimbate
una cu alta, în drumurile prin lumea de dincolo).
deci, astfel. clipa în cumpănă. decît că nu era miniatura
de la capătul de jos al filei — era doar începutul unui alt cînt,
și acum văd că urmează un șir de versuri nedeslușite
în care se arată că a fost o împlinire — ca tot
ce e în basm — doar trecătoare. era promisiunea doar
unei încheieri cu putință. cată, deci, să ajungem iarăși
la acea împlinire, de mult, — și străbătînd șirurile despre
descumpănirea
care este fiecare clipă a aducerii aminte despre clipa de atunci
cînd ea ne aștepta în prag. facem astfel o poveste,
și povestea asta se cheamă drumul spre ea —
și întîmplările care-i dau trup de muzică disonantă
sînt vicleșugurile cu care aruncăm peria, basmaua,
în urma noastră, să se facă pădure, lac — să nu
ne ajungă timpul, și încremenirea uitării, din urmă,
și mă trezesc, deodată, înspăimîntat, străbătînd o pădure
uscată, apele dense ale lacului, eu fugărindu-mă — — —

Mircea IVĂNESCU

ion chelaru

un caz clasat

Vasile aruncă cu ciudă în fundul vestiarului bumbacul alb, atunci luat, cu care își ștersese mîinile. Trebuia neapărat să-și ia un prosop. Își trase cu nădejde pantalonii și-i răspunse lui Tudor că nu merge cu ei. Fără zîmbete colegiale, ca să se știe că nu glumește. Tudor se uită parcă numai cu un singur ochi la el, celălalt se ascunsese îndărătul unei gîlme ce-i săltase în obraz. Așa arăta el cînd rîdea. Își înfipsese pieptenele în chica deasă și-l privea din oglindă cu mîinile în șolduri. Își tot ițea gîlma la el. Vasile nici nu-l luă în seamă, își înșfăcă haina și ieși pe sală. La două mese se dădeau banii.

— Dom' Tomescu, eu sînt la matale ? întreabă el pe milionarul cu chelie, cum obișnuiau toți să-i spună casierului ce împărțea salariile la o masă în dreapta. Acesta dădu din mînă și el se așeză după Predescu. Tudor veni și el alături.

— Ce-ai, mă ?

Costache Predescu se întoarse auzindu-le glasul.

— Eu o iau prin spate.

Vasile îi căută ochii, dar nu i-i găsi. Dădu tot de gîlma lui Tudor. Își luă banii fără să-i mai numere, se îndreptă de spate și porni spre ieșire.

Traversă hala și ieși în curtea fabricii. Soarele de aprilie începuse să se înmoaie făcînd loc încet, încet, serii. Lîngă poarta cea mare se opri să-și aprindă o țigară. Trecu un grup pe lîngă el.

— Hei, Cojocare, ce faci, nu vii ?

Îi lăsă în urmă. Își făcu loc să traverseze, să iasă la trotuar și deodată nu-i veni a crede. Irina îl pîndea cu copiii de dincolo de drum. Simți cum inima i se împiedică de ceva, apoi parcă spartă se varsă toată în obraji.

— Ce-i cu tine aici ?

Cel mic se ascunse de glasul lui după fusta mă-si. Cel mare încercă să zîmbească.

— Și tu, ce rîzi, ce-ți veni a rîde, se enervă el dintr-o dată și-i cîrpi una după ceafa tunsă ca-n palmă. Copilul încercă să apere două lacrimi speriate ce-i scăpară pe la colțurile ochilor.

— Taci... ceara mă-ti, că se uită lumea la mine, se răsti printre dinți la el Vasile strîngîndu-i urechea cu furie în palmă.

— De ce dai în el ? întrbă cu glas tremurat femeia.

Cel mic, din senin, începu și el să plîngă, Cineva strigă :

— Uite unde s-a găsit și ăsta să-și bată nevasta. Lasă, mă, copiii !

Vasile se răsuci pe călcîie, dar omul dispăruse în mulțime. Se întoarse spre femeie.

— Ce-i cu tine, fă, aici ! Ce-i cu tine aici !

Femeia își strînse copiii alături.

— Am venit să te iau.

— Unde să mă iei ?

— Acasă.

Vasile scuipă cu năduf și lepădă țigara.

— Nu ți-am spus că vin acasă, nu ți-am spus ?... Ai venit pentru bani ?... De-aia ai venit ?

Irina tăcea. Încerca să zîmbească.

— De ce taci ? Te umflă și pe tine rîsul ?... Vrei bani ? Na, fă, bani !

Smulse din buzunar pumnul plin de sute și culese două din ele.

— Uite ! Asta e al vostru, și i le vîrî cu sila în buzunarul trenciului. Nu-i mai păsa de cei din jur. Dar nici nimeni n-ar mai fi îndrăznit să privească spre el acum. Femeia aceea scoase banii și-i privi încruntată. Vasile mai adună două și i le înfundă în plasă.

— Na, crăpați în voi !

Irina se retrase doi pași, dar nu plecă. Se uită la ea cîteva clipe, apoi se întoarse și pornind agale, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, dădu colțul.

Bufetul era plin ochi. Își făcu loc cu coatele și trecu dincolo, unde se adunau ai lui de obicei. Tudor ridică mîinile în sus — slavă Domnului ! — și-i făcu loc la masă. Ospătarul se repezi numaidecît.

— Să trăiți, dom' Cojocaru !

Mormăi : un ficat mare și-un coniac. De partea cealaltă a mesei, Nea Stancu de la cazangerie rîdea pe sub mustață.

— Ce-i mînzule, de ce ești întors ?

— I-a înghițit marea o corabie cu indigo în drum spre America de vest, îl împunse cu gîlma Tudor, care se pare că știa ceva.

Se făcu că n-aude. Sosi ospătarul cu coniacul.

— Gata într-o clipă și ficatul !

Vasile dădu peste cap paharul și-l puse strîmb pe masă, să se înțeleagă că n-are chef de vorbă. Tudor a simțit și-a tăcut. Într-o goană prin sală, ospătarul îi mai puse un coniac în față. Vasile îl apucă fulgerător de mînecă.

— Ce-i cu ăsta ?

— Al doilea, răspunse mirat omul cu bluză alb-murdar.

Îl trase și-l lipi cu burta de masă.

— Ți-am spus eu să-mi mai aduci ceva ?

Ospătarul îl privi încurcat. Își șterse zîmbetul cu șervetul din mîna rămasă liberă.

— Stai, dom' Cojocaru, nu mă strînge așa tare ! Fără supărare... și întinse mîna după pahar. Vasile i-o luă înainte.

— Lasă-l aici !

La masă toți începură să rîdă. Rîdea și ospătarul.

— Eu nu-mi văd capul de treabă și dumneavoastră vă arde de glume...

Dădu drumul omului și privi nedumerit la tovarășii săi. Îl umflă și pe el rîsul, dar imediat duse paharul la gură, ascunzîndu-l în spatele lui ca pe o greșeală.

— Zboară caii pe pereți, verzii murguleți !

Petrescu ăsta, care stă acum și rîde cu gura pînă la urechi bătîndu-l pe umăr, că el a ieșit prin spate și nevastă-sa a rămas să-l aștepte ca proasta lîngă poarta mare. Îl privi cu ochii deodată limpezi și-i scuipă printre dinți :

— Du-te dracului !

Petrescu se încruntă și se arcui tot.

— Mă, tu ai chef de scandal ?

Nici nu-l băgă în seamă. Se ridică, aruncă pe masă ce avea de plată și ieși în stradă. Îl auzi pe ospătar în urma lui bodogănind ficatul. Îl dădu și pe el dracului în gînd, măscărici, doar îl plătise, ce mai voia de la viața lui ?

Vîrî mîinile în buzunare și o luă agale spre linia de tramvai. Ce ciudată era strada la ora asta ! Era cu totul altfel decît o știa în orele de schimb. Semăna așa cu strada unde stătuse pînă a plecat militar. Între timp maică-sa murise și cînd s-a întors, cei de la fabrică i-au dat și casă, casa asta a lui de acuma.

De ce plecase ? Nu plecase din cauza lui Petrescu. El n-a fost decît un pretext. Niște imbecili, toți grămadă, nici nu merita să se gîndească la ei. Se săturase pînă în gît. Ce-a ieșit din toate gîndurile lui de azi dimineață, din hotărîrea lui, din nopțile lui cînd s-a chinuit s-o ia. Cine o fi adus-o și pe femeia asta nebună să vină după el ca după un Petrescu oarecare ? Ce-a fost în mintea ei ? Și mai venise și elegantă de parcă ieșise la promenadă. Să se fi dus învîrtindu-se unde vedea cu ochii, numai acolo să nu fi venit. I s-a urcat primăvara la cap.

Și deodată îl pocni ca o palmă peste frunte. Se opri prostit în mijlocul trotuarului. Își șterse mîinile din buzunarele hainei, pe dinăuntru. Se uită la ceas. Probabil că Irina abia ajunsese acasă.

Tutungiul din colț ațipise afară la aer în lipsă de clienți. Trecu pe lîngă el, vru să-l trezească, apoi se răzgîndi și traversă într-o fugă strada la alimentară, apoi la cofetărie, așa cum întreaga dimineață se gîndise că va face.

Încărcat cu pachete se opri în stația de tramvai. De unde pornise toată rătăcirea asta a lui ? Ea îl așteptase. Și uite că el acum lasă totul și se duce. Nu s-a gîndit nici o dată cît bea și de ce o face, dar orele în care se uita departe de casă, erau din ce în ce mai dese. Nu se îmbăta și nu făcea urît. El nu putea să se îmbete. Învățase de la un unchi bătrîn, frate cu ta-su, încercase de cîteva ori, nu ținea, nu se lipea prostia de el la băutură.

Un copil al nu știu cui îi deschise ușa blocului, fugind afară, dar se opri descumpănit în fața liftului. Copilul dispăruse. O luă la fugă pe scări sărind treptele din trei în trei. Se opri gîfîind în fața ușii. Lipi fruntea de butonul soneriei și așteptă. Dinăuntru se auzi glasul lui Petrică.

— Cine e ?

Vasile înghiți în sec.

— Eu sînt, tăticu, n-am cum să scot cheile.

O vecină trecu spre lift. Vasile se întoarse și dădu din cap. Aproape nici n-o cunoștea. În prag apăru Irina. Petrică își vîrîse capul pe lîngă ea. Apăru și ăl mare din dormitor. Se opri speriat lîngă tocul ușii. Trecu pe lîngă el și intră în bucătărie. Petrică i se agăță de picioare, apoi tăbărî pe pachete. Desfăcea, risipea, rîdea și țopăia ca un ied.

Puse cele două sticle cu vin pe care le cumpărase în chiuvetă și dădu drumul la apă peste ele să se răcească. Răsturnă conținutul pachetelor pe farfurii și puse portocalele pe fructieră. Cînd Irina intră în bucătărie era cu spatele.

— Ia uite, mămică, ce am eu, strigă Petrică înălțînd spre ea cea mai mare portocală.

Se întoarse. Îi văzu ochii și se răzgîndi. Trecu pe lîngă ea fără să spună o vorbă și se duse în sufragerie. Deschise geamul și se așeză pe un scaun lîngă fereastră. Își aprinse o țigară. Se auzi ușa de la bucătărie trîntită și apoi rîsete. Îi veni și lui să rîdă. Așa, ca tontul. Își privi pantofii murdari, plini de praf. Pe vîrfuri ieși în hol și-i lepădă. Se tolăni apoi pe divanul copiilor cu scrumiera alături. Pe divanul ăsta dormise și el la maică-sa.

Se săltă și deschise radioul. În bucătărie glasurile celor mici nu conteneau. Prin difuzor țîșni vocea unui crainic ce se lupta pe viață și pe moarte cu două echipe de fotbal, una din ele fiind pe punctul de a egala. Se așeză mai bine pe divan. Deodată radioul pocni și vocea se stinse. De alături auzi țipătul lui Petrică. Sări jos și năvăli în bucătărie.

La picioarele lui zăceau Irina și Petrică. Cel mic vîrîse o sîrmă în priză, iar maică-sa sărise să-l scape.

Vasile ridică ochii din pahar și privi prin ușa deschisă de-a lungul străzii pustii. Soarele se retrăgea încet spre treptele de la intrare unde un pisoi cenușiu lingea leneș la o labă. Vărsă un strop pe cimentul murdar, iar ospătarul se apropie numaidecît tușind în barbă cu discreție.

— Mai doriți ceva ?

Vasile clătină din cap în semn că nu, vîrî mîna în buzunar, scoase banii și plăti. Privi în jur, restaurantul era aproape gol. Se ridică și ieși.

O porni pe strada luminată și caldă. Pe locul vechii tutungerii era acum un scuar unde dormitau bătrînii privind la copiii ce se jucau în nisip. Femeile croșetau. Ajunse la linia de tramvai, care fusese desființat de mult și înlocuit cu troleibuzele astea molatice ce se tîrau foșnind parcă de la un stîlp la altul. Trebui să ocolească mult pînă la pasajul subteran, îl străbătu și cînd ieși se opri o clipă în soare.

— Am șaizeci și doi de ani și acasă mă așteaptă Tatiana cu masa pusă. Bătrînica mea bună și zdravănă. Și de trei zile am ieșit la pensie. Ia să vedem ce mai au ăștia astăzi pe-aici.

Și intră hotărît în alimentară.

Ion CHELARU

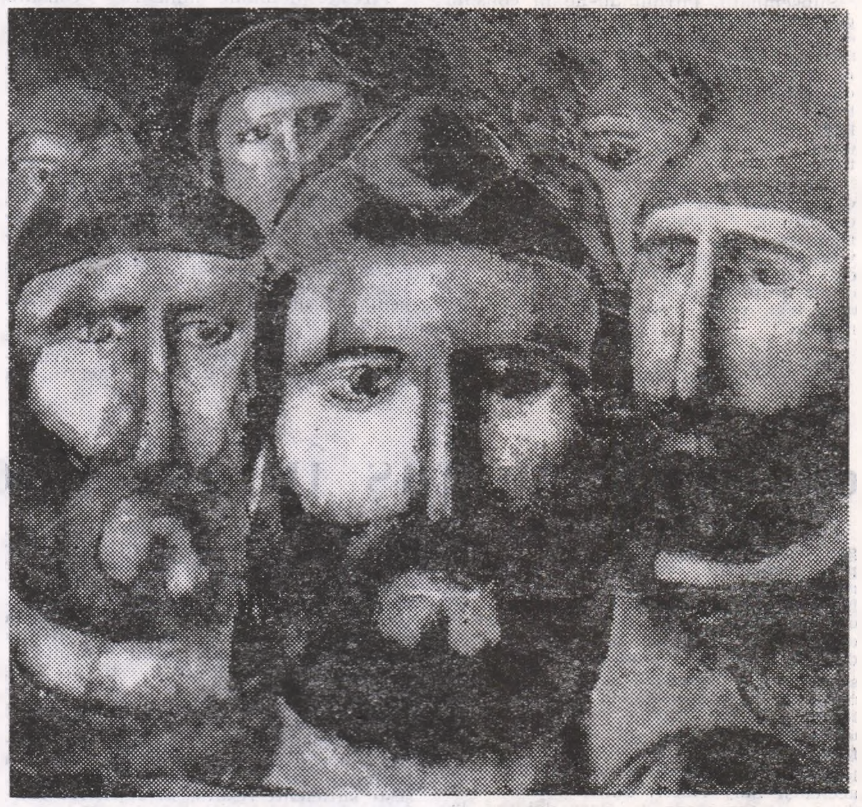

Bogdan Bârleanu : „Strămoșii"

---

poeme de nicolae țațomir

polemos

Porni spre nevăzutul ce se vede
O turmă grea de mîluri patrupede.
Pe vîrful alb al muntelui albastru
Zeu-n amurg privea ca dintr-un castru,
Inveșmîntat în lacrimi de-aulida
Cu templul — cer, și stîlp — cariatida....

Casandra din tăcerea milenară
Îi prevestise mugete de fiară.
Scrîșneau cu-asprimi de păr pe crusta vie
Spinările frecate de stihie.
Creștea de pretutindeni, de departe,
Un tropot de copite-n piatră sparte.
Un ocean de gheburi și nămoluri
În moi refluxuri renăștea din goluri
Și ca dospeala fermentată-n chinuri
În negre fluxuri se-ntrupa din plinuri...

Mătăhălos noroi, hipopotamul
Strivi-n lut iarba și-n pădure ramul
Și ca-n mocirla-i plină de duhoare
Se tolăni pe verdele ce moare.
Din flancuri, rinocerii — unicornii —
Lăsînd în urmă brazii, ulmii, cornii,
Se repeziră spre-albăstrimea fermă
În legănări de oarbă pachidermă,

Și-n grohăit sub freamăt de jugastru
Izbeau în brîul muntelui albastru.
Liant de mîzgă șubrezind pilonii,
Printre copite se tîrau pithonii.
Liant sonor al liniștii viclene
Peste miasme scheunau hiene...

Doar omul între-a fi și-a nu mai fi
Purta sub frunte-osînda de-a gîndi.

Pe vîrful alb al muntelui albastru
Zeu-n amurg privea ca dintr-un castru
Teluricul ocean de luturi sure
Încercuindu-i mărmorele pure.
Păcătui ! Negînditor, ca zeii,
Uitînd de-Ahile și sfidînd aheii,
Zeu-ncepu spre fiarele hulpave
S-arunce nu frontoane și-arhitrave,
Ci plasa siderală de simboluri
Să prindă-n ea năvala de nămoluri
Și iute ridicînd-o către nalturi
Să-ndemne -argila la astrale salturi...

Doar omul între-a fi și-a nu mai fi
Purta sub frunte-osînda de-a gîndi.

Se rupse plasa. Cenușiei turme
un munte-albastru îi fu dat să scurme,
Iar zeului s-apună cu simbolul
Dînd răsărit măriei-sale, Golul.

Doar omul între-a fi și-a nu mai fi
Purta sub frunte-osînda de-a gîndi.

catastrofă aeriană

Un supersonic Boeing... și-afurisitul
Impact c-un vultur ce-i ieșise-n cale
Plutind peste-un olimp cu zei eterni...

Ziare în ediții speciale
Și radio-uri anunțînd sfîrșitul
„Querellei" între clasici și moderni.

obsesie în violet

De pe frontonul gotic să plece cavalerii !
Să plece din obsesii ! Din violetul serii
Să plece ! Plece-odată fantomele lor grele
Ce-au rătăcit în zale prin hrube de castele
Încremenind lugubru pe goticul fronton...

Hipnotice prezențe, medieval cordon
De pază, din înalturi veghind copilăria,
Nuntind-o cu misterul, umbrind-o cu vecia. . .

De pe frontonul gotic să plece cavalerii,
Să plece din obsesii, din violetul serii
În evul lor de beznă, în propria lor spaimă...

Vînt vesperal prin zaua și coiful meu îngaimă
Un clinchet straniu. I-auzi cum umerii mei cer
Blestemul acoladei de ultim cavaler !

---

poeme de ovidiu genaru

stilul de viață

Privire turmentată de sensuri bifurcate
mereu
ca pe-o globulă stacojie
ne duci de mînă
prin mlaștina Stilului nostru
de viață.
Pe cînd de fapt noi nu mai sîntem demult
decît
un țurțur fix de spirit
înfipt în propriul nostru piept bătrîn.

fără lacrimi

Ca lumînarea mă îndoi asupra bătrîneții
„Timpul pierdut e timp cîștigat"
Cînd să mă nasc ? Cînd toate
seamănă unele cu altele important e felul
în care porți pălăria ?
Fără lacrimi mă despart de voi
Curînd va da în floare atît de greu mirositor
și caprifoiul
după lunga iarnă a convalescenței noastre

Dacă mă iau după vrăbii e încă cenușă...

seară de adio

Mîna se-ntinde și din urmă se-adună să nu
se piardă
prin cartiere
umflînd și dezumflînd acordeonul
mereu pentru ultima
dată și-n ultima seară de adio
în Veneția Gunoaielor.
Abia un cînticel ca o șuviță din părul
înecaților
făcînd să clipească de plăcere
chiar și ochii unei fotografii.
Și gura Ta
caută la suprafața înserării
o moleculă din sărutarea de ieri.
Ce ușor
e să spui : „Sînt macheta unui mecanism
pierdut
și nu figurez în nici o antologie"
„Dar voi fi fierbinte și după moarte"

acord

Sînt de acord cu bătrînul Walt Whitman :
nimic nu spală un creier murdar mai bine
ca detergenții secolului XX.
Substanțe de spălat și Moaștele
Sfîntului Cuvînt, ei da !
Ne trebuiau aceste prafuri în banale
cutii de carton la îndemîna Igienei.
Sînt de acord cu Înțeleptul :
ce se spală se uită.
Avem identitatea nisipului.

și

Două dire pe cer chiar
pe creasta ce desparte occidentul acru
de orientul dulce
și spirit excesiv continental
și
cum te caută perfecțiunea nenorocirii
și legi extraordinare și
cît
voi mai simți mirosul vostru de animal
și ultima picătură de gaz a Anului
mai luminează
vremuri și un decembrie
aglomerat
abia trece prin gîtlejul bețivului
și sfîșiate afișe pe tramvaie care
se pierd în suburbii
și această
lume de glass-papier
privind vitrina cu porcul de ipsos
și mîzgălind o falsă autobiografie
ca să ne țină de urît și
steaua cartofului în burta nebunului.

arhiva „convorbirilor“

ibrăileanu — profesor de istoria literaturii române

La 5 noiembrie 1908 un ordin al Ministerului Instrucţiunii, adresat Facultăţii de litere şi filozofie din Iaşi, făcea cunoscută numirea lui G. Ibrăileanu, la acea dată profesor de română la Liceul Internat, ca suplinitor al catedrei de Istoria literaturii române moderne şi estetica literară. Ordinul a provocat, în rîndul cadrelor didactice ale facultăţii, împărţirea în două tabere distincte, de o parte aflîndu-se susţinătorii lui Ibrăileanu, de cealaltă cei care doreau promovarea lui I. Paul. Ultimii au profitat de ocazie pentru a trimite ministrului un memoriu în care să arate că facultatea, conform legii şi regulamentelor în vigoare, are dreptul să-şi aleagă suplinitorii sau măcar să fie consultată în această chestiune, chiar dacă, se recunoştea, legea şi regulamentele fuseseră, de mai multe ori pînă atunci, neglijate în astfel de situaţii. Aşa încît concluzia profesorului Al. Phlippide, ca „faţă cu atîtea numiri de suplinitori, făcute de-a dreptul de minister, fără ca să fi fost consultată facultatea şi fără ca să se fi făcut din partea acesteia vreo protestare îmi pare că nu este timpul potrivit să facem dificultăţi tocmai acum, cînd suplinitorul numit este domnul G. Ibrăileanu omul, după părerea mea, cel mai competent în ce priveşte **Istoria literaturii române moderne şi estetica literară**“, logică şi de bun simţ, lasă impresia că lucrurile se vor termina aici. In realitate, aşa după cum se vede din al doilea document pe care îl publicăm, o nouă şedinţă a consiliului profesoral de la Facultatea de litere şi filozofie a discutat, iarăşi, chestiunea suplinirii catedrei vacante amintite mai înainte. Al. Philippide, P. Rişcanu şi I. Caragiani, avînd ca adversari pe Teohari Antonescu şi I. Găvănescu, au optat din nou pentru G. Ibrăileanu, cel care, ulterior, va deveni titularul catedrei de istoria literaturii române şi estetica literară.

D. IVĂNESCU

I

Proces-verbal
Anul 1908, luna noiembrie în 8
Nr. 7

Subsemnaţii, întrunindu-ne în consiliu de facultate, azi 8 noiembrie ora 3 p. m., spre a lua cunoştinţă de ordinul domnului ministru al Instrucţiunii, seria B, nr. 76341, din 4 noiembrie a.c., în urma consfătuirii ce-a avut loc între noi, am hotărît a înainta domnului ministru, prin decanat, o adresă ca din partea consiliului facultăţii, în termenii următori :

Consiliul Facultăţii de litere din Iaşi vine cu cel mai viu respect să aducă la cunoştinţă dumneavoastă următorul fapt, care este menit nu numai să lovească în neînsemnatele drepturi, care facultăţile noastre le au, dar în acelaşi timp tinde să se slăbească puter[illegible] unei legi, care este astăzi îndreptarul nostru.

Iată faptul :

Prin adresa nr. 76341, din 6 noiembrie a.c., ministrul Instrucţiunii publice ne face cunoscut că pentru suplininţa catedrei vacante de Istoria literaturii române moderne şi estetică literară a fost însărcinat domnul Garabet Ibrăileanu, licenţiat în litere al facultăţii din Iaşi.

Fireşte, domnule ministru, consiliul Facultăţii de litere din Iaşi nu are de gînd să discute meritele ştiinţifice şi literale ale domnului Garabet Ibrăileanu. Nu despre aceasta este vorba. Convingerea noastră e că prin această numire s-a călcat una din prerogativele facultăţii noastre. Căci art. 75 din Regulamentul pentru numirile docenţilor, agregaţilor etc. articolele care nu sînt decît o lămurire şi dezvoltare a articolelor respective din Legea învăţămîntului superior, sună, cu privire la suplininţele catedrelor vacante, precum urmează :

„Îndată ce o catedră universitară devine vacantă, decanul convoacă de urgenţă consiliul facultăţii respective, pentru a recomanda un suplinitor. Suplinitorul va putea fi recomandat dintre docenţii agregaţii sau profesorii facultăţii În caz însă cînd printre aceştia nu s-ar găsi nici un specialist pentru catedra vacantă, se va putea recomanda un suplinitor si o persoană luată în afară de facultate, dar de o competenţă recunoscută în materie şi care să posede diplomă de doctor în specialitatea respectivă. Recomandarea suplinitorului se va face, avîndu-se în vedere şi legea cumulului şi art. 18 din legea asupra învăţămîntului secundar şi superior. Recomandarea facultăţii se înaintează ministerului care va face numirea suplinitorului prin decizie ministerială“.

Aşadar, conform acestei specificări a regulamentului, ministerul nu poate face aceste numiri fără a fi cerut şi dobîndit mai întîi avizul facultăţii respective, care bănuim, domnule ministru, are tot interesul să-şi aleagă dintre candidaţi pe acela care este şi mai destoinic si mai bine pregătit pentru asemenea suplininţe.

Dacă facultatea, însăşi, n-a făcut această recomandare încă mai dinainte, aceasta se datoreşte, domnule ministru, dorinţei noastre de a respecta dreptul de iniţiativă al ministerului, care mai întotdeauna, în asemenea împrejurări, obişnuia să ceară consiliului facultăţii respective cel puţin avizul ei. Iar dacă în alte timpuri ministerul a procedat în alt chip, dacă de pildă numirile de suplinită s-au făcut de-a dreptul de către autoritatea centrală si fără avizul facultăţii, noi credem, domnule ministru, că precedentele nu pot avea autoritatea pe care o are legea în vigoare.

Pe acest temei, tocmai, consiliul Facultăţii de litere din Iaşi vă roagă foarte călduros şi cu adînc respect, domnule ministru, să-i redaţi dreptul şi putinţa de a-şi spune părerea şi asupra modului şi persoanei care trebuie să suplinească o asemenea catedră importantă, precum este cea de Istoria literaturii române moderne şi estetică literară. Fără această exprimare, ne este teamă, domnule ministru, că autoritatea legei care ne călăuzeşte astăzi, va ieşi ştirbită ; căci, în definitiv, cine poate pune preţ mai mare pe dînsa, dacă nu însuşi autorul ei.

Primiţi etc.

Faţă cu atîtea alte numiri de suplinitori, făcute de-a dreptul de minister, fără ca să fi fost consultată facultatea şi fără ca să se fi făcut din partea acesteia vreo protestare, îmi pare că nu este timpul potrivit să facem dificultăţi tocmai acum, cînd suplinitorul numit este domnul Garabet Ibrăileanu, omul, după părerea mea, cel mai competent în ce priveşte Istoria literaturii române şi estetica literară. O casare a numirii de splinitor a domnului Ibrăileanu şi o trimitere a chestiunii înaintea consiliului facultăţii ar fi numai o pierdere de vreme, căci eu, a cărui catedră de filologie română are singura legătură cu istoria literaturii române moderne, aş refuza categoric suplinirea, întrucît ocuparea a două catedre de către acelaşi profesor o socot cu totul prejudicioasă instrucţiei, atunci cînd se găseşte persoana competentă trebuitoare pentru a ocupa ca suplinitor pe una din ele.

A. Philippide

I. Caragiani, X. I. Gheorghiu

Arh. St. Iaşi, fond Universitatea „Al. I. Cuza“, Facultatea de litere, dosar 34/1908—1916, f. 5—5 v. Original.

II

Proces-verbal nr. 52
Anul 1908, luna decembrie în 6 zile

Subsemnaţii, întrunindu-ne astăzi pentru a lua o hotărîre în chestia recomandării unui suplinitor la catedra de Istoria literaturii române şi estetică literară, şi deschizîndu-se discuţia, asupra valorii şi meritelor candidaţilor propuşi, anume domnii G. Ibrăileanu, N. Iorga şi I. Paul, precum şi asupra condiţiilor cerute de lege şi regulament pentru recomandarea lor :

Domnul I. Găvănescu, luînd cuvîntul, susţine următoarele : dintre candidaţii propuşi, acela care ar îndeplini toate condiţiiunile formale şi de fond ar fi domnul N. Iorga. Dar domnul Iorga, fiind profesor la Universitatea din Bucureşti, cu greu i-ar fi, dacă nu imposibil, să îndeplinească toate obligaţiunile puse de lege şi regulament pentru două catedre universitare în două oraşe depărtate.

În privinţa candidatului G. Ibrăileanu, atitudinea facultăţii este indicată precis în lege şi regulament. Regulamentul, la art. 57, opreşte formal facultatea de a recomanda ca suplinitor o persoană în afară de Universitate, cînd această persoană nu are diploma de doctor. Şi cînd tocmai numirea domnului Ibrăileanu ca suplinitor, fără avizul consiliului facultăţii, facultatea a cerut şi a obţinut de la domnul ministru ca aceasta să respecte legea, ar fi o contrazicere patentă ca facultatea acum, la rîndul ei, cu acelaşi prilej, să calce legea.

Despre cel de al treilea candidat, domnul I. Paul, nu ştiu dacă are diploma de doctor. E cunoscut ca profesor merituos, om cult, versat în materiile filozofice şi literare, şi dacă i s-ar încredinţa suplinirea catedrei, de literatură şi estetica literară, nu mă îndoiesc că s-ar achita conştiincios de această sarcină şi cu folos pentru studenţi.

Domnul P. Rişcanu, luînd cuvîntul, spune că de domnul I. Paul ştie că posedă diploma de doctor şi că din acest punct de vedere condiţia formală ar fi îndeplinită, dar nu cunoaşte scrieri şi lucrări pe temeiul cărora s-ar putea baza ca să-l recomande la suplinirea catedrei vacante. Dimpotrivă, domnul G. Ibrăileanu are scrieri din care rezultă competenţa sa în materia catedrei vacante şi dintre doi candidaţi din care unul îndeplineşte condiţiile formale, iar altul pe cele de fond, recomandă pe acest din urmă, adică pe domnul G. Ibrăileanu, deşi nu are diplomă de doctor.

Domnii Al. Philippide şi I. Caragiani se unesc cu argumentaţia şi concluzia domnului Rişcanu.

Domnul Teohari Antonescu, luînd cuvîntul, susţine că din punct de vedere formal facultatea cade în o contrazicere izbitoare recomandînd în contra legii şi regulamentului pe domnul G. Ibrăileanu, care nu posedă titlul de doctor, după ce tocmai pentru respectarea legii şi regulamentului ceruse domnului ministru să revină asupra numirii făcute fără avizul facultăţii. Din punctul de vedere al fondului, asemenea, facultatea ar săvîrşi şi o eroare recomandînd ca profesor de literatură şi estetică literară pe un candidat care din lucrările şi scrierile publicate pînă acum arată că nu e pregătit a călăuzi pe studenţi în normele unei literaturi sănătoase. Din modul cum scrie domnul Ibrăileanu se prevede şi modul său de a vorbi de pe catedră. Cine nu stăpîneşte cuvîntul scris, nu stăpîneşte nici pe cel vorbit.

Tot cu privire la fond, domnul I. Găvănescu, reluînd cuvîntul, arată că din cîte a publicat pînă acum domnul Ibrăileanu se văd mai mult principiile şi convingerile sale de sociologie şi politică literară, decît de estetică literară.

Punîndu-se la vot recomandarea, domnii P. Rişcanu, Al. Philippide şi I. Caragiani votează pentru domnul G. Ibrăileanu. Domnii Teohari Antonescu şi Găvănescu contra.

Se ia hotărîrea ca acest proces verbal, semnat de cei de faţă, să circule şi la colegii A. Naum şi P. Negulescu, împiedicaţi de a veni la consiliu, spre a-şi da şi dînşii părerea.

A. Philippide

Încît este nevoie ca actuala catedră de literatură română şi estetică literară să fie suplinită, sînt de părere, împreună cu domnul I. Găvănescu, să recomandăm pe domnul I. Paul.

Teohari Antonescu

Arh. St. Iaşi, fond Universitatea „Al. I. Cuza“, Facultatea de litere, dosar 34/1908, f. 6—6 v. Original.

calistrat hogaş în corespondenţă

În perioada 1905 — 1908 Calistrat Hogaş poartă, cu accente patetice tot mai puţin cenzurate, corespondenţă cu o tînără admiratoare, Saly Adler, aflată mai întîi în Iaşi, şi, ulterior, la Viena. Ne oprim asupra a cinci epistole — recent descoperite — semnate de scriitorul moldovean, dar vom comenta şi cele trei scrisori (de asemenea nepublicate) primite de el în intervalul 23 iunie 1905—13 martie 1907. Ordinea scrisorilor este următoarea : profesorul expediază una fără dată şi i se răspunde în 23 iunie 1905[1] ; există apoi o a doua scrisoare a aceleiaşi Saly Adler, din 27 iunie 1905 ; după o întrerupere de circa doi ani, la 11 martie 1907, Hogaş expediază o epistolă la care i se răspunde pe 13 martie 1907 ; cunoaştem apoi scrisorile lui Hogaş din 8 octombrie 1907, 25 iunie şi 23 octombrie 1908.

Fără a cunoaşte conţinutul eventualelor epistole anterioare, aflăm din cea dintîi, ale cărei formule de adresare şi încheiere sînt, oarecum, protocolare şi autoritare, că profesorul datora interlocutoarei sale „trimiterea făgăduinţei“ :

Domnişoara Adler,

Era să-ţi trimit chiar acum făgăduinţa, dar m-am îndoit de adresă ; dacă acest bilet ajunge la adresă, atunci voi fi sigur că n-am greşit şi că, prin urmare, şi făgăduinţa vă va nimeri ; răspundeţi, deci, prin o carte, o carte poştală de primirea acestui bilet.

Senex magister
C. Hogaş[2]

Scrisoarea de răspuns, datată „Iaşi. 21 iunie 1905“ şi aflată în posesia Muzeului memorial „C. Hogaş“ din Piatra Neamţ[3], ne face cunoştinţă cu celălalt capăt al firului. După afirmaţiile semnatarei, este vorba de o fostă elevă, măgulită pînă la „fericire“ de „îndeplinirea făgăduinţei date“ de către profesor, căruia îi mărturiseşte adîncul respect, marea recunoştinţă şi afecţiune ce îi păstrează. Impresia este foarte puternică şi se traduce prin **„Carissime magister“** (probabil în replică la finalul din scrisoarea lui **„Senex magister“**), pentru a continua astfel : **„Dacă mulţumirea în gradul cel mai înalt e însăşi fericirea, voi fi fericită în poseseiunea unei aşa frumoase amintiri, oferite de D-voastră însuşi şi mai ales dacă îmi veţi da voe, şi-mi veţi erta îndrăsneala de a Vă scrie din cînd în cînd. . .“.**

Apoi tînăra corespondentă ieşeană, la distanţă de numai patru zile — deci 27 iunie 1905 —, expediază o nouă epistolă[4], redactată, ca şi prima, pe o hîrtie ce reproduce în filigran furnirul de brad (subtilă atenţie pentru „amantul nestrămutat al marilor privelişti ale naturii“, cum se autodefinea scriitorul prieten). Formula de adresare este modificată **(„Scumpul meu profesor“)**, iar conţinutul exprimă o doză şi mai mare de respect şi gratitudine :

„. . .Dar obiectele mulţumirilor sînt multe şi variate, numărul cuvintelor care le exprimă însă e f[oarte] restrîns şi în cele mai multe cazuri fără nici o forţă de exprimare. În cazul de faţă cuvîntul «mulţumesc» e numai simţit ; mintea îi refusă ori ce formă mai completă de gîndire, glasul orice formă mai bogată de manifestare. [. . .]. Fotografia şi scrisoarea D-voastră vor fi păstrate dar nu numai spre amintire, căci ea nu ar fi avut nevoie de a fi materialisată ; ele vor fi pentru mine un stimulent, o încurajare ; vanitatea-mi copilărească îndeajuns satisfăcută pînă acum, se va transforma într-o ardoare, o dorinţă de a munci, sforţările mele vor tinde numai spre bine, numai spre a mă putea desvolta în spiritul celor care-mi vor servi ca exemplu, în direcţia începută. Numai atunci voi merita răsplata atît de înalt preţuită : atenţia şi interesul celor care m-au instruit“.

Interlocutoarea se pregăteşte să intre în viaţă, deşi abordează perspectiva devenirii sale cu timiditate : **„Intru acum în şcoala vieţei spinoasă şi prăpăstioasă. . .“.** Apelînd la fostul ei profesor pentru a-i acorda sfaturi înţelepte, asemeni părinţilor ei, tînăra corespondentă găseşte suficiente resurse în depăşirea condiţiei anterior afirmate, astfel că-i oferă lui Hogaş **„rolul de profesor“**, îndemnîndu-l să cîştige, **„în viitor“**, şi pe **„acel bun prietin m[ai] în virstă“**. Anticipaţia merge mai departe, exprimată cu un juvenil echivoc, partenera insinuîndu-se într-o posibilă, dar platonică, idilă : **„Deci nu se mai întreabă ce ar[e] să vă scrie, dar cum o să Vă scrie, pentru ca corespondenţa să nu devie o sarcină plictisitoare, Saly Adler“.**

Ne aflăm apoi în faţa unui răstimp de aproape doi ani fără nici o mărturie epistolară cunoscută nouă. La 11 martie 1907, profesorul face o scurtă comunicare prietenei sale, pe care o bănuim a fi studentă la medicină. Scrisoarea marchează debutul scriitorului — cu povestirea „Floricica“ — în paginile revistei „Viaţa românească“, Hogaş comentînd cu modestia-i caracteristică, împrejurările prin care devenise colaborator al grupării ieşene. Trebuie remarcată nota intimistă din formulele de adresare şi de încheiere, acestea regăsindu-se şi în următoarele epistole :

Scumpa mea elevă,

Prietenii mei de la „Viaţa românească“ mi-au scotocit săltarele şi au dat peste nişte lucruri vechi din ale mele şi mi le-au luat aproape cu de-a sila şi le-au publicat ; îţi trimit un număr şi d-tale ; te rog să nu mă judeci, însă, cu cap de medic, căci le trimit spre cetire D-rei Saly Adler şi nimărui altuia.

Salutări afectuoase
C. Hogaş[5]

Două zile mai tîrziu, scriitorului i se expediază ultima epistolă de răspuns dintre cele cunoscute nouă[6] : i se confirmă că au fost primite „scrisoarea şi numărul din «Viaţa românească»“, fiind asigurat că „o nespusă plăcere mi-a adus scrisoarea, atenţia, aducerea aminte şi intenţia matale de a-mi procura prin cetire cîteva momente plăcute“. Avem, în continuare, o mostră de recentare, încă de la prima apariţie, a povestirii „Floricica“ — a operei hogaşiene, în general. Opinia mai veche că proza lui Hogaş emană şi o cochetă delicateţe de esenţă tipic feminină se argumentează aici prin impresiile asupra tinerei cititoare :

„Am sorbit cu nesaţ puţinele pagini pline de un farmec nespus, de cea mai dulce şi mai senină poesie ; am fost pătrunsă cu D-voastră de frumuseţile naturei, care şi-au găsit reflex minunat în sufletul unui adînc cunoscător al farmecelor şi misterelor ce le ascunde. Am fost şi eu vrăjită de ochii negri şi adînci ai acelei închipuiri întrupate, am îndrăgit şi eu pe nebunateca Magda, am rîs din toată inima, în plin extaz faţă de îndemînarea lui, de «ireproşabilul» Domn George“.

Şi condeiul lunecă mai departe pe hîrtie, furat de nostalgice trăiri şi subteran tumult :

„. . .Chiar dacă anul acesta îl petrec în cea mai neagră proză, chiar dacă impresiile pe care le culeg zilnic îs dureroase, gîndurile care îmi frămîntă sufletul în ultimul timp foarte agitate, încă tot nu-s în stare să copleşească dorul nepotolit, setea nestinsă pentru tot ce respiră linişte, seninătate, armonie, dulceaţă.

Iată de ce am judecat cele scrise nu cu cap de medic dar cu mintea limpede, făuritoare şi ea adesea de visuri şi ilusii mîngăietoare, luîndu-şi şi ea cîteodată zborul către acele închipuiri înşelătoare, elemente de farmec şi minciună cu care se joacă poeţii în loc de a se îndrepta întotdeauna către adevăr şi realitate“.

Epistola datată 8 decembrie 1907[7] este adresată de magistru „scumpei sale eleve“, care şi-a transferat studiile de medicină la Viena. Hogaş îi reproşează îndelunga şi inexplicabila dispariţie — circa şapte luni — şi aşteptarea sa zadarnică de a o revedea, mai ales că la mijloc se derulase şi o vacanţă de vară :

„Eu credeam că mai degrabă vrai să-ţi cei ertare nu că ai îndrăznit să-mi scrii, ci mai degrabă fiindcă ai îndrăznit să nu-mi scrii, şi fiindcă, mai cu seamă, ai apus aşa, fără veste, cum au obiceiu să apună unele stele fără orbită hotărîtă, şi aş putea să lunec, potrivit firii mele, în fel de fel de comparaţii, care de care mai literară. [. . .] Venind în Iaşi, mă tot aşteptam, ca de obicei, să te întîlnesc cîteodată suind sau coborînd dealul templului ştiinţei [Copou — n.n.] şi să-ţi dau o bună dimineaţa sau bună seara din fuga mea la deal şi a D-tale la vale sau viceversa“.

Scriitorul se interesează apoi de o sumedenie de amănunte privitoare la hotărîrea plecării, instalare şi întreaga ei existenţă :

„Eşti la Viena, dar n-ai avut bunătatea să-mi amănunţuli cum, ce fel, cînd ai plecat ; pentru ce ai plecat, ce faci acolo ; ai sau nu mai ai de gînd să te mai întorci printre noi, şi o mulţime de alte mici amănunte, care pentru unula pot să fie neînsemnate, dar pot fi pentru alţii foarte de căpetenie ; astfel la o a doua scrisoare din parte-ţi mă aştept la o mulţime de lămuriri de soiul acesta şi la altel ce le vei mai crede de nevoie. Aştept“.

Un viu interes manifestă fostul dascăl pentru fosta sa elevă ; într-atît, încît îşi permite să se cufunde într-o stare de melancolie poetizantă, generată şi de incipienta durere a pierderii unui suport moral ce-i acorda strunele sufleteşti în sonurile tinereţii ultime : **„. . .în ziua cînd ai plecat, era poate o zi frumoasă şi copacii împodobiţi încă cu puternica lor verdeaţă de vară ; cînd te vei întoarce, dacă te vei mai întoarce, vei găsi zile urîte şi natură despuiata de podoabele ei ; un singur lucru, poate, va mai înveseli cerul nostru posomorît : întoarcerea D-tale...“.** Şi apoi, o şăgalnică schimbare de registru : **„Ce vrai ? am obiceiuri rele : mă trezesc poetizînd cînd tocmai ar trebui să mă ţin în marginile prosei celei mai riguroase şi mai reci ; astfel, la rîndul meu, te rog să mă erţi ; totuşi te aşteptăm să te întorci“.** În recunoaştem şi aici, cu uşurinţă, pe Calistrat Hogaş, scriitorul şi drumeţul romantic, spulberîndu-şi cu bună ştiinţă evaziunile : **„. . .a te entuziasma înaintea unei flori răsărite pe margini de prăpăstii ; a rămîne petrificat sub farmecul melodii[illegible] văzduhului şi a codrilor frămîntaţi de vînturi ; a plînge cu roua, care cade din ceruri, şi a intona imnuri dumnezeieşti cu pîraiele care murmură — toate acestea sînt, desigur, lucruri de mare preţ. Nu e, însă, mai puţin adevărat, că se găsesc şi destule fringii de legat pe oamenii de soiul meu : «fără îndoială că mie-mi lipsesc cîteva doage», mă gîndii ea, convins în cele din urmă“[8].**

După mai bine de jumătate de an, în scrisoarea lui Calistrat Hogaş din 25 iunie 1908, sîntem martorii unei adevărate mărturisiri de frămîntate şi fragile simţiri. Epistola este o veritabilă supapă, lăsînd să erupă prea plinul unui suflet care pînă acum nu s-a prea luat în serios. Starea sa nu pare a fi de moment şi repede trecătoare ; dimpotrivă, expeditorul întrevede continuarea corespondenţei în nota din ce în ce mai profundă a sentimentului pe care şi-l descoperă şi pe care îl ghicim amplificîndu-se :

Scumpa mea elevă,

Sunt simţiri care nu se pot sau, cel puţin, nu trebuesc analizate ; iată pentru ce nu-ţi pot spune pricina imensei bucurii ce mi-a făcut scrisoarea D-tale ; şi de mă întrebi, dacă-ţi dau voie să-mi scrii din cînd în cînd, aceasta înseamnă că mă întrebi de sunt dispus să simt, din cînd în cînd, adevărate şi nespus de mari plăceri ; te las, deci, să judeci singură în această privinţă. Ce-mi vei scrie ? Ce-ţi voi răspunde ? Vom vedea. In cartea ce-ţi trimit[9] vei găsi şi făgăduinţa. Păstreaz-o spre amintire.

Te salut cordial
C. Hogaş[10]

Ultima scrisoare a lui Calistrat Hogaş — adresată **„Saly Adler, Hotel Continental II, Viena“**, la 23 octombrie 1908[11] — ne oferă imaginea magistrului preocupat să-şi supravegheze mai vehement discursul. Este posibil ca acelaşi îndemn interior spre echilibru — dacă nu cumva şi unele rînduri ale epistolei primite din Viena — să-l fi determinat la o atenuare a impresiei, intempestiv sugerată în anterioara sa mărturisire. Nu cunoaştem răspunsul interlocutoarei, dar Hogaş se teme ori de el însuşi, ori de intensitatea confesiunii sale, astfel că simte nevoia unui subterfugiu — formal, fireşte. Uşor de găsit şi de formulat, mai ales că fusese punctul de plecare al acestei hoinăreli sentimentale : **relaţia profesor-elev : „Nu ştiu dacă Psicologia prevede toate soiurile de egoismuri, în tot cazul ar trebui numărat şi acela, care stăpîneşte sufletul unor dascăli deprinşi de a-şi vedea cît mai aproape pe elevii şi pe foştii săi elevi“.**

Discuţia, purtată mai „cerebral“, trebuia să folosească tinerei mediciniste, aflată, pare-se, într-un impas psihic, iar Hogaş face eforturi să se menţină în limitele sfătoşeniei afirmate :

„Dealtmintrelea am cetit cu multă luare aminte scrisoarea D-tale plină de minte şi bătrînească înţelepciune ; că e pe ici pe colea, presurată cu prea de timpurii desamăgiri, aceasta e vina timpului ; trăim în secolul desamăgirilor şi de sub imperiul vremilor, nu ne putem nimeni sustrage ; cei ce şi-au oţelit firea la farul altor vremuri mai calde şi mai bogate în idealuri, aceia pot mai greu fi molipsiţi de ranele adînci ale timpului de azi. D-ta însă, care te-ai născut, ai crescut şi trăieşti în miezul rece al materialismului şi pozitivismului actual, ar fi ceva cam anacronitic să te scuturi de toate ale timpului. D-tale ; fii cum eşti, numai cît gîndeşte-te că nu oricare cer încărcat de nori ascunde furtuni în sînul său, dincolo de nori străluceşte soarele şi e de ajuns ca norii să se desfacă şi soarele să se arate în seninul cerului ; crede-mă, viaţa are multe puncte de contact şi de asemănare cu natura împrejmuitoare ; ai prieteni, ai cunoştinţe care te stimează şi te iubesc ; pune-le la contribuţie stima şi iubirea şi, cine ştie, dacă singură nu poţi desface norii ce încearcă cerul vieţii D-tale, acei prieteni, acele cunoştinţi, stima şi iubirea lor vor fi poate în stare să readucă seninul pe un cer întunecat“.

Ca să nu se ia, din nou, prea în serios, Hogaş se complace în badinaj, acesta fiind o trăsătură distinctă şi stilului său literar : „Mi-a părut rău că n-ai venit să mă mai vezi, D-ta care vezi zilnic atîta lume ; ce vrai ? Lecţie de egoism. Aş vrea să ştiu cu de-amănuntul cum stai, spre a şti ce aş mai putea face pentru D-ta. Ţi-am dat voie nu numai să uzezi de mine, ci, la nevoie, chiar să abuzezi şi mă mir, că D-ta, care trebuie să ai încă proaspăt în minte pe Max Nordau, îi uiţi aşa de lesne cele mai sănătoase aforisme şi învăţături“.

Neputîndu-şi converti pe de-a-ntregul duioşia afectuoasă în conversaţie înţeleaptă, Hogaş îşi acordă o şansă de reconciliere discretă, salvîndu-se din euforia imponderabilă : „Doresc să vii în persoană, dar doresc să-mi şi scrii ; îmi place cum scrii ş-apoi în scris se oglindeşte mai bine şi mai cugetat firea omenească şi eu ţin mult ca să cunosc naturile celor cu care am a face“.

Dacă spiritul interogativ l-a determinat pe magistru să se lanseze în această aventură a cunoaşterii fostei sale eleve, disponibilităţile afective ale romanticului călător se pare că l-au implicat mai profund, marcîndu-i fiinţa sexagenară, ca un ultim cîntec de lebedă. De aceea, ajunşi la capătul acestor mărturii epistolare, înclinăm să credem că şi Calistrat Hogaş a simţit în tinereţea femeii iubite o modalitate de supravieţuire prin voluptate — fie ea şi platonică — în eternitatea universului.

---

[1] După antet [Liceul Internat (Iaşi) Cabinetul directorului] această primă epistolă nu poate fi anterioară lui 10 ianuarie 1905, dată de la care C. Hogaş a fost numit director al liceului ieşean.

[2] B.A.R.S.R. — nr. inv. 165575.

[3] Inv. II. 31.

[4] Muzeul memorial „C. Hogaş“, Piatra Neamţ ; inv. II. 11.

[5] B.A.R.S.R. — nr. inv. 165571.

[6] Muzeul memorial „C. Hogaş“, Piatra Neamţ ; inv. II. 12.

[7] B.A.R.S.R. — nr. inv. 165572.

[8] C. Hogaş, **Pe drumuri de munte,** Bucureşti, 1973, pp. 51—52.

[9] Numărul 4 din „Viaţa românească“ (1908), în care i se publicase proza „Părintele Ghermănuţă“.

[10] B.A.R.S.R. — nr. inv. 165573.

[11] B.A.R.S.R. nr. inv. 165574.

Alexandrina BOSTAN

convorbiri cu şcoala

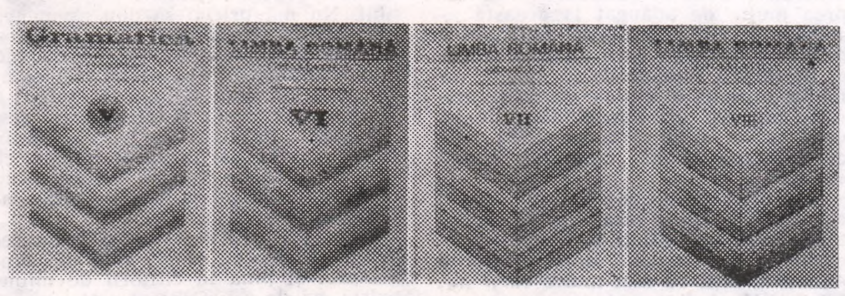

trepte în studiul limbii (2)

Daniel Dimitriu : Manualul de limbă este foarte consistent în exerciţii. Exerciţiile pentru clasă sînt numeroase şi pun probleme de nuanţă. Acest pronunţat caracter aplicativ îl obligă pe elev să gîndească limba ca pe o realitate vie. Cred că autorii manualelor de literatură ar avea ceva de învăţat de aici, ţinînd seama de varietatea exerciţiilor de limbă.

■ **Al. Andriescu** : Este adevărat că exerciţiile din aceste manuale sînt numeroase, clare şi, în general, bine gîndite. Nu poate fi trecut cu vederea, tocmai pentru că nu pun la îndoială calitatea celor mai multe dintre ele, faptul că unele exerciţii sînt prea simple, chiar dacă este vorba de elevii din clasa a V-a (p. 26—28). Este cu totul îndoielnică utilitatea unui exerciţiu ca acesta : „5. **Corectaţi greşelile din textul următor** : În vara trecută am citit „legendele olimpului“ de Alexandru Mitru, basmul „harap alb“ si „povestea lui stan păţitul“ de Ion Creangă. Povestirea „puiul“ de ioan Alexandru brătescu-voineşti şi un Volum foarte frumos de Povestiri intitulat „din lumea celor care nu cuvîntă“ de emil gîrleanu.“ Precizarea de la punctul 6 („Explicaţi de ce unele substantive din textul de la exerciţiul 5 n-au fost scrise corect“) nu sporeşte în nici un fel gradul necesar de dificultate al exerciţiului, care se adresează, am mai făcut această constatare şi cu alte prilejuri, unor semianalfabeţi şi nu unor elevi de gimnaziu. Fapt şi mai curios, exerciţiul acesta, potrivit poate pentru elevii din ciclul elementar, este reluat, cu alt text, şi la p. 31 (exerciţiul 6). Nepotrivit este şi exerciţiul nr. 11, p. 32 : „Tăiaţi cu o linie formele care nu sînt corecte ale cuvintelor : **coajă, coaje ; plajă, plaje ; strajă, straje ; grijă, grije ; şarjă, şarje ; vrajă, vraje“.** Nu este vorba aici de forme **necorecte**, ci de forme populare specifice graiurilor din sudul ţării **(coaje, plaje, straje, grije, şarje, vraje),** eliminate de uzul literar. Deducem şi de aici că este imperios necesar ca elevii să cunoască mai bine încă din clasa a V-a componenţa vocabularului limbii române sub toate aspectele, pentru a putea deosebi un termen popular de un arhaism sau de un neologism.

D.D. : Aţi remarcat altădată lipsa de sincronizare dintre manualul de limbă şi cel de literatură din acest punct de vedere.

■ **Al. A.** : Neconcordanţa este flagrantă. Elevii operează cu anumite noţiuni de vocabular, cum sînt cele amintite, încă din clasa a V-a, iar în manualul de gramatică ele sînt tratate abia în clasa a VIII-a. De altfel există şi altfel de neconcordanţe. Sensurile de bază, secundare şi sensurile figurate ale cuvintelor intră tot în manualul de limba română pentru clasa a VIII-a ,deşi elevii sînt obligaţi să le poată identifica chiar în primele lor comentarii literare, pe textele din manualul pentru clasa a V-a. La **adjectiv,** în acelaşi manual, p. 50, exerciţiul al 14-lea, este drept, facultativ, le pretinde elevilor să evalueze texte în care deosebirea esenţială o formează prezenţa unor epitete în fragmentele mai dezvoltate. Despre epitet nu se vorbeşte însă nimic în acest manual de limba română şi, dacă nu mă înşel, nici în altele, sarcina lămuririi lui fiind lăsată numai manualului de literatură (clasa a VI-a). Limitarea sau chiar întreruperea punctelor de comunicare între manualul de limbă şi cel de literatură, în astfel de cazuri, mi se pare dăunătoare.

D.D. : Mai ales astăzi, ca să situăm problema într-un plan mai larg, cînd fundamentarea lingvistică a analizei literare a luat proporţiile cunoscute.

■ **Al. A.** : Aş adăuga, la cele spuse de mine mai înainte, că textele literare din manualul de limbă nu trebuie socotite doar ca o simplă ilustrare a unor noţiuni de gramatică, de parcă scriitorii le-ar fi scris cu acest scop, cum s-ar putea deduce din explicaţiile care însoţesc două mici fragmente din **Vizită** de Ion Luca Caragiale şi **Sărăcuţul** de Emil Gîrleanu (**Gramatica,** clasa a V-a, p. 41) : „Pentru a arăta la ce obiecte, fiinţe sau lucruri se referă, autorii au ataşat, la sfîrşitul fiecăruia dintre substantivele menţionate mai înainte, sunetele **a, l, lui.** Din punct de vedere morfologic, acestea sînt niste **părţi de vorbire** şi se numesc **articole hotărîte“.** Acest comentariu gramatical trebuia depersonalizat.

D.D. : Unitatea dintre studiul limbii şi al literaturii iese în evidenţă şi la nivelul stilisticii, capitol la care se opreşte manualul de clasa a VIII-a. În ce măsură el sintetizează toate cunoştinţele dobîndite de elevi în cei patru ani de gimnaziu ?

■ **Al.A.** : Aş remarca, întărind cumva ceea ce am spus şi în unele intervenţii anterioare, că sînt cu totul întîmplătoare comentariile de stilistică pînă la manualul pentru clasa a VIII-a. Elevul simte puternic această lipsă în analizele literare pe care trebuie să le facă. Reţinînd ca pozitivă o recomandare din manualul pentru clasa a VIII-a (p. 137), mă întreb de ce vine ea atît de tîrziu ? „Fiind un complex de fapte de limbă, stilul trebuie studiat ca atare. În consecinţă, în analizele care se vor face în clasă, ca şi în cele facultative, este recomandabil să se ţină seama de toate cunoştinţele dobîndite în domeniul foneticii, lexicului, morfologiei, sintaxei, precum şi de noţiunile de teorie a literaturii învăţate pînă acum“. Pînă la sfîrşitul clasei a VIII-a, manualele de limba română nu i-au îndrumat deloc pe elevi în direcţia unei astfel de analize, foarte judicios fundamentată, în conformitate cu un punct de vedere modern în interpretarea textului literar, abia la încheierea ciclului gimnazial. Este necesar ca acest tip de analiză stilistică să fie practicat încă din clasa a V-a, urmînd ca, odată cu dezvoltarea cunoştinţelor de fonetică, vocabular, morfologie şi sintaxă ale elevilor, exerciţiile să devină tot mai complexe în clasele următoare, cînd se acumulează şi noţiuni mai multe de teorie literară. Altfel elevii se trezesc, la sfîrşitul clasei a VIII-a, cu un tip de analiză care le contrazice deprinderile anterioare, pentru că niciodată în manualele de limbă cunoştinţele de lingvistică nu au fost puse în legătură cu cele de teorie literară, şi invers, pentru o mai bună înţelegere a specificităţii artistice a literaturii. Lipsite de un fundament real, pe care numai practica anterioară le putea crea, analizele stilistice de la sfîrşitul manualului pentru clasa a VIII-a nu vor reuşi să sintetizeze, deşi pentru aceasta au fost incluse, toate cunoştinţele dobîndite de elevi în cei patru ani de gimnaziu.

D.D. : Manualul pentru clasa a VIII-a oferă şi o serie de noţiuni de istoria limbii, ceea ce e foarte bine. De fapt, profesorul are de clarificat probleme de acest fel încă din clasa a V-a, ori de cîte ori elevul este pus în faţa unui text scris într-o limbă mai veche.

■ **Al.A.** : Pînă în clasa a VIII-a, manualele de limbă se dezinteresează total, am putea spune, de problemele de istorie a limbii, considerate mai dificile. Cum am atras atenţia şi altădată, înţelegerea textului literar solicită o serie de explicaţii peste cele oferite de manual (arhaisme fonetice, gramaticale, lexicale). Profesorul este obligat să le dea. Dacă nu se dau aceste explicaţii (manualul nu le cere) este mai bine ca textele mai greu accesibile ca limbă să fie evitate, deşi nu-i recomandabilă eliminarea dificultăţilor, ci explicarea lor. Este regretabilă absenţa unor frumoase fragmente din literatura română veche în manualele pentru gimnaziu. Într-o transcriere chibzuit adaptată şi cu unele explicaţii de rigoare, aşa fel încît elevul să nu întîmpine greutăţi în înţelegerea lor, astfel de texte pot figura în manualul pentru ciclul gimnazial. În manualele franceze pentru ciclul elementar se întîlnesc texte din Rabelais. Nu cred că elevul român de gimnaziu n-ar înţelege limba din **O seamă de cuvinte** şi chiar din cronica lui Ion Neculce, pentru a nu mai cita alte exemple. Mai degrabă aş explica lipsa acestor texte prin slaba pregătire filologică a autorilor de manuale didactice, care nu ştiu să facă accesibil elevilor un text din literatura română veche.

D.D. : Aţi calificat în convorbirea noastră anterioară, destul de sever capitolul consacrat istoriei limbii române din manualul pentru clasa a VIII-a. Care sînt motivele ?

■ **Al.A.** : Surprinde neplăcut, mai întîi, precaritatea informaţiei ştiinţifice. În cîteva pagini nu poate fi discutată, nici măcar la nivelul unui manual de gimzaniu, o problemă atît de importantă cum este, fără îndoială, formarea şi evoluţia limbii române. În criză de spaţiu şi de timp (de care nu se face vinovat), autorul recurge la o schematizare care falsifică, în sensul unor articole de vulgarizare din presa actuală, originea limbii române. Iată o mostră : „. . .din limba latină vorbită de romanii cuceritori şi din cea vorbită de dacii autohtoni s-a plămădit limba acestui popor nou, format aici“ (p. 146). Deci limba română ar fi un fel de sumă, cu părţi egale, rezultată din contopirea (încrucişarea ?) limbii latine cu limba dacilor ! Contradicţiile nu-l tulbură deloc pe autor, care scrie cu dezinvoltură ceva mai departe, ajungînd (nici nu se putea altfel) la singurul punct de vedere acceptabil : „Structura gramaticală a limbii române este cea a limbii latine, iar vocabularul fundamental cuprinde 60—66 la sută cuvinte de origine latină“, care reprezintă, în circulaţie, „peste 80 la sută“ (p. 146—147). După ce se afirmă, fără nici o nuanţare şi fără exemple, dar pe un ton peremptoriu, că „limba română a conservat mai bine decît celelalte limbi romanice specificul roman al limbii cuceritorilor“, se înşiră cîteva particularităţi ale limbii noastre care o deosebesc atît de latină cît şi de celelalte limbi romanice (prezenţa vocalelor **ă, î** şi postpunerea articolului hotărît). Alăturarea aceasta are darul să-l descumpănească pe elev, care simţea nevoia unei ilustrări potrivite şi convingătoare a afirmaţiei anterioare. Evoluţia limbii române este tratată sumar (p. 149 — 151). În concluzie, întregul capitol consacrat istoriei limbii române, din manualul pentru clasa a VIII-a, trebuie refăcut.

D.D. : Manualul de limba română pune la dispoziţia elevilor două instrumente de lucru importante : dicţionarul şi îndreptarul de limbă. Cît de riguroase sînt soluţiile şi îndrumările propuse de aceste instrumente ?

■ **Al. A.** : Te referi la **Dicţionarul explicativ al limbii române** şi la **Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române,** două lucrări alcătuite de colective prestigioase de cercetători de la Institutul de Lingvistică din Bucureşti. Valoarea ştiinţifică a acestor lucrări nu poate fi pusă la îndoială. Ar fi de dorit însă ca aceste instrumente de lucru atît de importante şi atît de utile să nu-şi surpe singure, în cîteva cazuri controversate, autoritatea, adică unul să nu-l contrazică pe celălalt, propunînd soluţii deosebite. În DEX se recomandă, de exemplu, scrierea adverbului **dealtfel** într-un cuvînt şi în DOOM exact invers : **de altfel,** considerîndu-se că este vorba de o locuţiune adverbială. Sînt foarte dăunătoare desele reveniri din îndreptarele noastre ortografice. Inovaţia recentă a **Dicţionarului ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române** (o revenire, de fapt, la o situaţie mai veche) cu privire la scrierea cu majuscule le joacă o festă, ca să zicem aşa, chiar autorilor dicţionarului. Se scriu, după noile norme ortografice, cu majuscule nu numai denumirile organelor de stat şi politice naţionale şi internaţionale, ci şi denumirile „întreprinderilor şi instituţiilor de tot felul ; dacă denumirea este alcătuită din mai mulţi termeni, majuscula este obligatorie la toţi aceştia, cu excepţia cuvintelor ajutătoare“ (9, pXXX). Se va scrie, prin urmare, Şcoala Generală Gheorghe Asachi, Cooperativa Agricolă de Producţie Ciurea etc. Instabilitatea de care vorbeam îi încurcă nu numai pe elevi, nevoiţi mereu să-şi revizuiască scrierea în funcţie de modificarea normelor din îndreptarele ortografice, ci chiar şi pe autorii acestora. În scurtul **Cuvînt înainte** la recentul **Dicţionar ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române,** norma scrierii cu majuscule nu este respectată. Surpriza ne-o oferă chiar transcrierea denumirii institutului care a elaborat acest dicţionar, privată de cuvenitele majuscule pentru toate cuvintele. Denumirea institutului apare, la p. VII, astfel : **Institutul de lingvistică din Bucureşti** (de două ori) şi nu **Institutul de Lingvistică din Bucureşti.** Mai vechile ediţii ale **Îndreptarului ortografic, ortoepic şi de punctuaţie** recomandau scrierea şi, se înţelege, rostirea **de asemenea.** Dicţionarul recent recomandă dubletele : **de asemnea / de asemeni,** loc. adv. (tempo lent) şi **de-asemenea / de-asemeni,** loc. adv. (tempo rapid). Ne miram, pînă mai ieri, că prin ziare această locuţiune adverbială era scrisă în vreo patru feluri : **de asemenea, deasemenea, de asemeni, deasemeni.** Iată-le, cu uşoare corecţiuni, pe toate aceste variante recomandate chiar de **Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române.** Nu cred că procedînd astfel, adică alăturînd formei mai răspîndite şi o variantă, socotită de asemenea literară, contribuim, aşa cum îşi propune acest dicţionar, „la folosirea unitară a limbii române literare“.

Ar trebui, în exemplul citat, să fie recomandate, numai două soluţii : **de asemenea** (tempo lent), **de-asemenea** (tempo rapid).

folclorul literar în programele şi manualele şcolare (1)

Includerea folclorului ca material de predare a literaturii şi noţiunile de teorie literară în manualele şcolare este practicată de foarte multă vreme. Aş aminti faptul că mi-a fost dat să apreciez lucrarea unui tînăr filolog clujean, Ion Drăgoescu, prezentată ca teză de doctorat, cu tema „Folclorul în manualele şcolare“, unde chestiunea îşi găseşte prezentarea începînd încă cu secolul al XVII-lea. Bineînţeles, raporturile respective s-au complicat pe măsura trecerii timpului, fiecare etapă social-culturală arătînd şi impunînd cerinţele şi particularităţile sale.

Este în afara oricărei îndoieli că existenţa manualelor unice, astăzi, apare ca o consecinţă a politicii şcolare duse în cadrul revoluţiei culturale socialiste. Angajarea noastră în discuţie presupune prezentarea unor opinii care ţin cont de necesităţile actualităţii şi pleacă de la analiza concretă a condiţiilor acesteia. Practica după care, chiar şi în secolul nostru, manualele şcolare se diferenţiau în două categorii principale, una din ele fiind alcătuită din cele destinate şcolilor rurale şi cealaltă şcolilor urbane, nu ar trebui uitată cu totul. Ea izvora, desigur, din faptul că în momentul începerii educaţiei prin şcoală, copiii din lumea satului acumulaseră de la familie şi colectivitate cunoştinţe de un anume tip, în raport cu specificitatea vieţii productive şi culturale a mediului lor. În momentul trecerii la educaţia şcolară, ei stabiliseră deja un contact destul de strîns cu creaţia populară orală, cu folclorul, fiind uneori chiar cunoscători ai unor poezii lirice, creaţii epice (de genul basmului, poveştii, legendei, snoavei, baladei), ai unor texte din literatura obiceiurilor şi ritualurilor (colinde, pluguşoare, variante de teatru popular, cîntece şi oraţii de nuntă, bocete etc.). Şcoala nu putea să ignore această zestre şi să nu folosească avantajul de a fi în situaţia de ordonare şi interpretare a unui material întrucîtva cunoscut.

Societatea zilelor noastre se caracterizează, printre altele, prin acea tendinţă de diminuare permanentă a diferenţelor dintre oraş şi sat, ceea ce — desigur — (alături de faptul că o imensă parte a lumii urbei noastre contemporane abia s-a desprins de lumea satului, cu care cultural continuă să rămînă în mare măsură în strînse relaţii) jusctifică, mai degrabă, în perspectivă abordarea sistemului manualului unic. În orice caz, programele noastre şcolare, aşa cum sînt ele astăzi, au datoria de a fi cît mai bine gîndite, la aceasta contribuind şi valorificarea experienţei deja avute şi cîştigurile în limpezirea şi lămurirea faptelor.

Incontestabil, folosirea literaturii folclorice se cuvine a fi făcută atît din raţiuni practice, cît şi din raţiuni teoretice, după cum s-a şi arătat în ultima vreme de către distinşi reprezentanţi ai şcolii româneşti. Ne gîndim la două contribuţii doar, relativ recente, în această linie de idei ; una datorată lui Stanciu Stoian, prin volumul **Pedagogie şi folclor** (Bucureşti, 1978) şi o alta datorată lui I.C. Chiţimia, care observă lucruri fundamentale în studiul „Fondul tradiţional şi educativ al creaţiei populare“ (publicat în „Limbă şi literatură, II, 1972).

Desigur, instrumentul principal asupra căruia trebuie să discutăm în prim loc este programa şcolară şi prevederile acesteia în ce priveşte literatura română şi abia în al doilea rînd manualul, cîtă vreme ştim foarte bine că acesta, pentru toate clasele, se află în curs de reelaborare. Dar, la un manual mai bun se ajunge ceva mai uşor numai dacă ştim ce anume era insuficient şi mai puţin corespunzător în variantele sale de mai înainte.

Am grupa părerile noastre, discutînd mai întîi în legătură cu ciclul gimnazial.

La clasa a V-a, din totalul de 160 de ore, numai 9 sînt ocupate cu prezentarea şi comentarea materialului literar popular, ceea ce — incontestabil — reprezintă destul de puţin. Elevilor li se propun spre lectură : proza „Păcală avocat“ (2 ore), „Pluguşorul“ (2 ore), basmul „Tinereţe fără bătrîneţe şi viaţă fără de moarte“ (2 ore), „Ghicitori“ (1 oră), proza „Vulpea firoscoasă“ (1 oră) şi mai multe „strigături“ (într-o altă oră). Prima proză, prin caracterul său didactic deosebit de pronunţat şi prin puţinătatea situaţiilor de haz, pe care le cuprinde, justifică nedecis prezenţa lui Păcală, personaj de care se leagă curent snoava propriu-zisă. Cu alte cuvinte, elevilor le este recomandat un erou, protagonistul specific de bază al prozei noastre critico-satirice, într-o ipostază prea particulară. De aceea, alegerea unui alt material s-ar recomanda susţinut. Textul de pluguşor extras din culegerea lui Vasile Alecsandri este, într-adevăr o oraţie agrară clasică, prezintă un singur dar important neajuns ,acela că inoculează în mintea copiilor ideea falsă după care, în folclor, ar exista mitul căsniciei silite dintre Troian şi Dochiana (de fapt Roma şi Dacia), socotit tocmai la clasa a IX-a ca un fapt fundamental specific creaţiei noastre populare. În realitate, folcloristica a demonstrat acest lucru (P. Caraman, D. Marmeliuc ş.a.), paternitatea lui Troian şi a Dochianei, în pluguşor, îi aparţine indiscutabil lui Alecsandri, care a procedat în acest fel după o sugestie aflată la Gheorghe Asachi. Sînt aşa de numeroase variantele pure ale textului oraţiei agrare clasice, încît s-ar putea recurge cu cîştig la o alta, urmînd să se apeleze la colecţia bardului de la Mirceşti, cu alt prilej. Poate că şi basmul „Tinereţe fără bătrîneţe şi viaţă fără de moarte“ n-ar trebui să fie singurul inclus în manualul de la această clasă, cît timp specia respectivă este deosebit de savurată şi înţeleasă tocmai la vîrsta şcolarilor ce folosesc acest manual. În lecţia intitulată „Ghicitori“, din dorinţa de a da şi cîteva materiale mai noi, se recurge la utilizarea unor compoziţii evident livreşti, fără valoare literară certă. Iată ce şi cum se spune despre **carte** : „Are foi şi nu e pom, / Îmi vorbeşte ca un om / Şi cu cît o îndrăgeşti / Tot mai mult te foloseşti“. Cine-ar putea susţine că pomul are foi ? După cum nu-i fericită nici formularea din versurile 3 şi 4. Defecţiuni similare prezintă şi materialul 11, de la aceeaşi lecţie. Numai cu puţin efort puteau fi selectate materiale fără cusur. Proza „Vulpea firoscoasă“, provenind dintr-o variantă medievală a **Esopiei,** nu are limpezimea şi claritatea folclorului şi este marcată de dificultăţile întîmpinate de traducător. Există în diferite culegeri de literatură populară suficiente fabule de mare cursivitate şi, de aceea, în postura de a fi întrebuinţate drept texte literare didactice cu adevărat valoroase (şi prin conţinut, şi prin formă).

Ne punem întrebarea dacă în acest manual nu ar trebui să intre neapărat cîteva poezii de la jocurile de copii, folosind pentru a le extrage culegerile lui Tudor Pamfile, cum sînt variantele unor cîntece adresate melcului, buburuzei ş.a.m.d. O astfel de lecţie ar putea realiza comentariile care să depăşească nivelul receptării posibile în cadrul învăţămîntului preşcolar. Şi poate tot aici ar fi locul unor cîntece de leagăn.

Vasile ADĂSCĂLIŢEI

vă propunem pe... ioan betinschi

* * *

**Chemam fericirea — bănuită
a fi undeva pe aproape —
şi iat-o prăvălindu-se peste mine
atît de strălucitor-gălăgioasă încît
mi-a sărăcit auzul şi văzul.
Acum stau în lumină
fericit
şi surd şi orb
şi bogat.**

cuib imposibil

**Cerul străpuns de tăuni
o beznă fosforescentă începe să cearnă
pe aici pe aproape
în dreptunghiul de iarbă vorace
unde noi ne facem cuib imposibil
unde noi apunem şi răsărim
la treizeci şi trei de ani obositor de
înţelepţi.**

Şi care-i gestul final ?

corăbierul grăbit

**Ca o corabie burduşită cu flori
navighez
către golul total, către
sîmburele lui
de improbabile perpetuări.
În urmă,
umbra mea, gudurîndu-se-n
lesă,
sterge urmele paşilor, sterge
dira lăsată pe ape
si păcatele pe care
n-am îndrăznit să le fac.**

luna în cinci exemplare

I

**Luna — rană luminoasă
purtătoarea
unor dureri apocrife
în pîntecul pistruiat
al galaxiei.**

II

**Luna — ieşirea spre lumină
din cămaşa lichidă
a unui tunel fără pereţi.**

III

**Luna — răcoroasă bucată
de jar
dialogînd cu pupila
ochiului bufniţei.**

IV

**Luna — ghimpe irizat
încovoindu-se într-o ameninţare
de sine.**

V

**Luna o luna cum dispare
precum bomboana suptă
de un copil nebun.**

urme pe zăpadă

așa cum eu însumi voi fi uitat

Pentru A.B., care a trecut prin noi atît de zgribulit.

Vorbește distant, rece, cu o voce extrem de neutră, o voce albă, albă ca halatul ce-l poartă, pe care există doar o minusculă pată de altă culoare — numele său brodat. Pînă și vocea lui este asemenea unui instrument, ca stetoscopul de pe birou sau ca bisturiul. Știu că este un profesionist eminent, o somitate în materie, dar aș vrea să-l aud vorbind altfel, mai cald, mai omenește. Totuși îl urmăresc atent și el continuă. Știți și dumneavoastră, cel puțin ca profan, că nu numai pacienții noștri, dar și senilii pașnici, blînzi ca niște oi, chiar și ei se împopoțonează uneori cu diferite ranguri, cu tot felul de titluri nobilare... Mai ales cu astea. Avem aici o întreagă colecție de nume istorice, de la Alexandru Macedon, pînă la ultimul țar al rușilor. Ce vreau să spun ? Că ne naștem nu numai cu instinctul de conservare, ci și cu un altul, poate chiar mai puternic, pe care l-aș numi al întrecerii, al priorității. În ultimă instanță, pe el se sprijină tot progresul uman. Dar asta este altă problemă... Fapt este că ne trăim viața făcînd tot ce ne stă în putință să ne afirmăm, să ieșim cît mai în față, dacă este posibil să fim chiar primii. Sigur, fiecare în profesia lui..., deși nici profesia nu ne-o alegem totdeauna... Oare jocurile copiilor nu au la bază tocmai instinctul despre care vorbeam? Neîndoielnic, însă acolo, conflictele, dramele, se rezolvă ușor, o vărguță la fundul vinovatului, o bomboană în gura nedreptățitului și gata. Lucrurile se complică atunci cînd întrecerea devine matură. Culuarele nu sînt prea libere, cum ar fi firesc, se întîlnește invidia, ura, delațiunea și cîți dintre alergătorii de cursă lungă, veritabilii alergători, ajung la finiș ? Toată masa de neputincioși îl va trage permanent înapoi pe cel care a evadat din ea, îl aduce la nivelul ei, îl dizolvă, îl anihilează pînă ce omului îi va fi lehamite să mai încerce, se va mulțumi cu puținul îngăduit, și toate înzestrările lui vor vegeta. Fiindcă, domnul meu, nu-i deajuns ca să fii înzestrat în vederea atingerii unui scop, oricît de nobil ar fi el, și să ai și dorința de a-l atinge. Se pare că ceea ce e în afara individului are cuvîntul cel mai greu de spus și în privința asta... În sfîrșit, eu sînt numai medic, să rămîn în perimetrul meseriei mele. Închipuirile bolnavilor noștri că sînt regi, miniștri, prințese, savanți, au la bază instinctul amintit. Marea majoritate își îndreaptă plăsmuirile în sus și nu în jos, rar ai să întîlnești un nebun care să-ți spună că este măturător de stradă...

Nu este o priveliște prea frumoasă, zic eu, așa cum ați zugrăvit-o. Cui ar folosi să o înfrumusețăm, îmi răspunde el. Ceea ce v-am spus are legătură și cu starea prietenului dumneavoastră. Nu înnebunesc cei proști, nu, peste aceștia pot trece toate grozăviile și ei rămîn sănătoși tun, zîmbește. E prima dată cînd îl văd zîmbind. Prietenul dumneavoastră, care a fost un om extrem de inteligent, face parte din categoria celor care pînă și o îndoială le devastează sufletul. De ce spuneți care a fost ? îl întreb eu. Spun adevărul, zice el. Vă veți convinge...

Nu-l mai ascult. Vocea lui catedratică, nu-mi mai reține atenția, deși știu bine că tot ce spune este interesant. Mă gîndesc îngrozit la prietenul meu, pe care nu l-am văzut de aproape jumătate de an. Am amînat mereu, mereu mi-am găsit, diferite justificări. Ce repede ne înstrăinăm de oamenii cei mai dragi! Este de ajuns să se dea la fund, să dispară din cîmpul nostru vizual, al măruntelor noastre interese, ca de îndată să-i uităm, să-i considerăm ca și morți. În schimb, continuăm să reținem toată flecușetimea cotidianului pe care îl înghițim lacomi și ne lăsăm noi înșine înghițiți de el. O vorbă care ne-a atins nesătulele noastre orgolii, în bine sau în rău, ne poate hrăni zile și săptămîni în șir, pe cînd suferința unui prieten e ca o inscripție peste care dăm întîmplător (liftul defect sau trecerea oprită), pe care o ocolim nepăsători sau în cel mai bun caz ne întrebăm, mirați, ce naiba, au oprit trecerea și pe strada asta ?... Dar, prietenul meu nu este un om mort, doctorul acesta, din fața mea, care continuă să disece acum în amănunte instinctul priorității, cum îl numește el, poate nu are dreptate. Îmi caut țigările în buzunar, însă renunț pentru că s-a deschis ușa și, în cadrul ei, înalt, slab, îmbrăcat într-o pijama albastră, peste care și-a pus un halat roșu, cam ponosit, s-a oprit el... Poftește ! zice doctorul. Sora care l-a adus, la cîțiva pași în urma lui, ca o sentinelă. Mă ridic de pe scaun și întind mîna. O întinde și el spre mine. O simt rece, uscată, fără nici o vlagă în ea. Medicul pleacă închizind ușa. Rămași singuri ne așezăm pe scaune și ne uităm unul la altul. Ochii lui privesc în gol ca și cum nu m-ar vedea. Asemenea orbilor. Ce mai faci ? întreb eu, dîndu-mi în aceași clipă seama de stupiditatea cuvintelor care îmi ies din gură. Ridică din umeri nedumerit. Bine, zice el, ai venit iar să mă interoghezi ? Nu mai am ce răspunde, de ce mă mai urmăriți ? Eu nu te-am interogat niciodată zic, nu te-am urmărit... Ți-am adus portocale, niște dulciuri... Simt cum îi năvălește sîngele în față. De rușine, de revoltă... Cine ești ? întreabă el. Îi spun, îl îmbrățișez, îl sărut. Stă nemișcat, inert privind în gol. Soția ta vine mereu la tine, așa-i ? mai zic eu. Tresare. Cîteva clipe ochii i s-au însuflețit. Nu-ți spun, zice el. Tace. Apoi iar vorbește : Am în cameră un șoarece care cîntă din flaut. Se suie pe noptieră, îndreaptă flautul spre urechea mea și cîntă, cîntă mereu. Vreau să-l asculți și tu odată. Da, zic, peste o săptămînă, cînd voi veni iar. Acum știi cine sînt ? Dă din cap, dar nu-mi pronunță numele. Pe urmă, brusc, ochii i se umplu de lacrimi. Nu-i mai spun nimic, urmăresc doar cum lacrimile i se umflă pe marginea pleoapei de jos, cum trec pragul lor și se preling pe față, pe bărbie și mă gîndesc că tot așa, încremenit, plîngea și în seara aceea, cînd a venit la mine să-mi spună că șefii lui voiau să-l sancționeze. Pentru care motive ? Motive se găsesc oricînd. Își insultase cîțiva colegi, venise odată beat la serviciu, noaptea cînta din trompetă și deranja locatarii... Nu, atunci era sănătos, mai era încă sau se afla la limita aceea periculoasă... Cine ar fi crezut ? Eu însumi îl mustrasem... Dar chiar a doua zi m-am dus acolo, unde lucra, încercînd să le explic că o sancțiune l-ar putea dărîma complet, că omul trecea printr-o oarecare criză, că o fire sensibilă, ca a lui, ar fi putut sîngera cumplit. Nu i-am putut îndupleca, mi-au rîs în față, ce, devenisem avocatul pramatiilor ?... ei trebuiau să aplice regulamentul, să taie pofta hahalerelor astea de-a mai încălca disciplina, aveau o răspundere, nu ? etc. etc. Uluit, m-am retras. Ura ce le-o citisem pe față îmi spusese totul și mai ales faptul că pramatia pentru care intervenisem era un om prea înzestrat ca să poată intra în tiparele capetelor lor. Cine știe, dacă nu se gîndiseră și la posibilitatea ca, în cine știe ce împrejurare, el să ia locul unuia dintre ei. Oricum, trebuia cumințit, nu-i așa, să-și vadă lungul nasului, să intre în normal... Da, acesta fusese cuvîntul repetat mereu, normal, ca și cum normalul nu poate fi absurd... Mă uit la el și îi dau dreptate medicului. Știi, îmi zice la un moment dat, cîntecul flautului acela mă face să plîng mereu. Mă sfîșie... Acum nu mai plînge. Îl întreb dacă ar vrea să fumeze. Dă din cap că nu. Apoi ce cărți să citească. Prostii, zice el. Cărțile sînt prostii, nu mai trebuie să-ți pierzi vremea cu ele. Privește iar în gol și nu mai pot suporta privirea asta. Mă ridic de pe scaun. Automat, se scoală și el. Îl simt iar, îi spun că voi veni peste o săptămînă. Ai să asculți și tu flautul ? zice el. Da, zic. Ce canalie ești, îmi zice el, toată viața m-ai urmărit... Îmi dau seama că nu mă recunoaște, că nici o clipă n-a înțeles cine sînt. Îi dau plasa cu portocale și dulciuri și arăt spre ușă. Se îndreaptă calm, cu umerii puțin aplecați. Calcă nu știu cum, da, îmi dă o senzație de fragilitate, mă aștept din clipă în clipă să i se îndoaie picioarele, să se prăbușească... Sora ne aștepta la ușă. Îl ia în primire și el, supus, o urmează ca un copil. Rămîn încremenit, în fața pavilionului, pe treptele de la intrare și mă uit în urma lui. Înainte ca cele două siluete să dispară de pe alee, îl aud pe doctor la spatele meu ! V-ați convins ? Da, zic. Spuneți-mi, cine a mai venit să-l vadă ? De cînd s-a internat a venit mama lui de cîteva ori și dumneavoastră... Îi întind mîna și-i mulțumesc. Ajuns în stradă, îmi aprind țigara și încerc să mă gîndesc la ceva. Nu sînt în stare. Ochii lui, privind în gol, mă întîmpină de peste tot...

*

Stau undeva, la marginea celor adunați în jurul sicriului său, așezat pe marginea gropii. Ar trebui să-mi fac loc și să-mi iau rămas bun de la el. Nu sînt în stare. Poate e mai bine așa. Poate vreau ca ochii lui blînzi, intenși albaștri, așa cum îi știu de la început, să nu-mi dispară din minte. Cineva îi strigă numele și glasul i se îneacă în plîns. Probabil e al mamei lui. Imediat aud pe cineva începînd o cuvîntare. Îmi îndrept capul, să-l văd. Un altul dintre șefii lui. Ceilalți au vorbit mai înainte, în fața bisericii. Ce bine ar fi, îmi zic, ca în locul acelui vorbitor, să răsune aici trompeta prietenului meu ! Singura lui nebunie... Pentru el, care nu s-a închipuit nici rege, nici ministru, ci doar un simplu trompetist... Mă răsucesc cu spatele spre adunare și, aproape fără voia mea, încep să merg. Deasupra, mugurii castanilor stau gata să plesnească, lucioși, cleioși. Cleios mi se pare și zumzetul insectelor, care vine de peste tot. Mă trezesc întrebîndu-mă : Ce are oare sfînt omul care își continuă cuvîntul, mimînd suferință ? El și ceilalți ?... Ce îi leagă, ce idei îi obligă ?... Nu pot să-mi răspund. Totul în jur e prea viu, prea colorat. O serie de detalii, dintre cele mai mărunte, îmi atrag atenția, ca și cum nu le-aș mai fi văzut niciodată ; un trunchi de copac pe care cineva și-a scrijelat numele, o albină băgîndu-se pe jumătate într-o floare, un fir de iarbă care tremură, mașinile înghesuite la poarta cimitirului... Privesc cu un fel de mirare prostească și știu că orice aș face, peste o zi, peste o lună, voi uita totul. Așa cum eu însumi, cîndva, voi fi uitat de alții...

Corneliu ȘTEFANACHE

consemnări

contexte

note dintr-un jurnal de bord

Nimic nu mi se pare mai păgubitor pentru un scriitor, pentru profesia sa, decît neîncrederea în critică manifestată în diverse forme ce merg de la ignorare și minimalizare pînă la denigrare și negare violentă. Cine nu crede în critică, nu creează — zicea G. Călinescu și nu sînt prea multe de adăugat la această aserțiune ; iar în **Epilogul** la ancheta printre cititori pe care autorul **Istoriei literaturii române de la origini pînă în prezent** o inițiase încă în primele numere ale **Jurnalului literar,** ceea ce cu mihnire remarca în mod deosebit era tocmai „dușmănia pentru critică".

Îndatoriri profesionale m-au dus în această primăvară iarăși printre scriitori tineri, unii aflați încă în faza de cenaclu, alții imediat după debutul editorial, alții cu mai multe cărți publicate. Unul dintre ei, care a obținut premiul Uniunii Scriitorilor pentru debut în poezie, anul trecut, își exprima într-o dezbatere organizată la cenaclul din care face parte, un dispreț suveran față de critica literară actuală. Motivul ? Critica și-ar depăși după opinia sa atribuțiile : dînd sfaturi. Nu știu la ce sfaturi anume se referea combatantul, dar chiar dacă așa ar sta lucrurile, nu cred că a da sfaturi ar fi un gest ce iese din aria de acțiune a criticii, mai ales că sfaturile sînt adesea absolut necesare, inclusiv cele ce vizează cultura generală, elementară, gramatica și folosirea corectă a limbii române în care poetul nemulțumit vrea să fie lăudat fără rezerve și fără încetare. În fond, o asemenea iritare provine dintr-o prejudecată, dintr-o înțelegere defectuoasă a rosturilor criticii, care ar trebui, după unii, să fie doar agenția lor de publicitate. Adresîndu-se **Criticilor mei,** într-o scrisoare deschisă, Nichita Stănescu definea critica astfel : „consacră valoarea atunci cînd există și ignoră absența valorii din lipsă de timp. Critica nu mătură curtea. Suveranii nu sînt de măturat. Critica zidește. Chiar și pe Ana, dacă idealul e măreț !". Este indubitabil (și este bine) că destinul scriitorului (și chiar al operei), și nu doar în timpul vieții, depinde într-o bună măsură și de critică. S-a întîmplat și se petrece adesea un fapt de solidaritate intelectuală cu consecințe excepționale în planul culturii, o solidaritate clădită pe unitatea de viziune asupra lumii, asupra istoriei și, nu în ultimul rînd, asupra literaturii — în cadrul uneia sau alteia dintre generații —, în virtutea căreia un mare talent e „întîmpinat" și susținut apoi decenii întregi așa cum se cuvine. Unul dintre exemplele strălucite îl constituie la noi Nichita Stănescu, poet care și-a găsit în Eugen Simion și în alți critici (de altfel cei mai buni de azi), din generația lui, comentatorii și exegeții competenți și consecvenți ai poeziei sale. Și, mă grăbesc să adaug, cei mai exigenți. A fost poate un noroc pe care nu orice autor îl are. E aici, desigur, o bună doză de hazard. Pentru că însăși generația este pînă la urmă — nu-i așa ? — un „accident", deși, iată, îmi amintesc că Nichita Stănescu însuși proclama : „A te naște nu e o întîmplare, ci este un mit". Dar, „o generație — observa cu pătrundere un critic — nu se creează prin acte de adeziune sau de demisie din ea, ea există obiectiv și adună laolaltă scriitori de facturi și orientări diferite, dar identificabili prin cîteva trăsături formative și cîteva probleme comune, printr-un aer comun". Nu e mai puțin adevărat însă că pentru a beneficia — verbul nu-mi place în acest context, dar n-am altul mai bun la îndemînă — pentru a beneficia de ceea ce a beneficiat autorul **Elegiilor** nu e suficient să existe generația, nu sînt suficiente trăsăturile formative, problemele comune, aerul comun ; e nevoie de acea solidaritate intelectuală a unor personalități puternice și diverse, solidaritate avînd ca fundament unitatea de viziune de care aminteam E nevoie, în fine, ca generația să se angajeze plenar și să-și trăiască timpul, asumîndu-și-l, după ce a reluat în stăpînire tradiția.

O afirmație a unui tînăr poet, deci din generația care acum se afirmă, m-a surprins prin prezumțiozitate. El spunea că peste 50—60—70 de ani s-ar putea să nu se mai audă nimic despre poeți ca Mihai Beniuc și Nichita Stănescu, iar autori care astăzi vezi doamne, sînt neglijați, ignorați, neînțeleși de critică, să fie considerați adevărații mari scriitori ai literaturii noastre. Sigur, e posibil, totul e posibil. Nu mă pricep să dau asemenea pronosticuri, după cum nu mă pricep la psihanaliză, dar nu pot să nu văd într-o atitudine ca aceasta un complex, un complex de inferioritate, o reacție provincială și totodată un gest evazionist. Refugiul în trecut sau în viitor mi s-a părut întotdeauna, ca să-l citez tot pe Nichita Stănescu, un fel de a sta la coadă la nemurire pentru chifla unei secunde.

Pînă la ierarhiile viitoare (mă refer la cele valorice), există cele ale prezentului și pînă la cititorii de mîine, există cei de azi. Criticul este, printre scriitori, cel mai contemporan dintre contemporani, este, cum mi se pare că spunea cineva, cel mai răstignit în timpul său. Și pînă la ceea ce va fi peste 50—60—70 de ani sînt certitudinile de lîngă noi. Iar orice certitudine sfîrșește prin a se „oficializa", chiar dacă asta nu convine tuturor. Critica nu „oficializează" un scriitor, contribuie la impunerea lui cel puțin în conștiința prezentului, la omologarea valorii. Dacă asta înseamnă **a oficializa,** atunci, da, avem, astăzi, scriitori oficializați, iar aceștia, din fericire, spre lauda criticii, sînt chiar dintre cei mai mari. Fără îndoială, se știe, critica nu poate face scriitori, după cum nu poate îndepărta pe nimeni din competiție. Ar fi o iluze deșartă. Dar să nu uităm că ea, critica, nu înseamnă doar criticii de profesie, cei care scriu despre scriitori și despre literatură. Ea îl cuprinde și pe măria sa Cititorul. Un critic sau un grup de critici pot susține, o vreme, o non-valoare — s-au mai văzut și se mai văd destule cazuri —, însă nu o vor impune niciodată. Critica este conștiința literaturii dar aceasta nu e totuna cu **conștiința literară** ale cărei orizonturi sînt mult mai adînci.

Există, e drept, și critici care, oricît de ciudat ar părea, nu iubesc literatura, nu-i iubesc pe scriitori, nu iubesc talentul. Se iubesc și se ascultă numai pe ei. În mod fatal, ei ajung să se ocupe nu atît de cărți și de personajele din cărți, cît de personajele din viața literară, unde văd numai aranjamente, numai redactori și jurii corupte ,numai plagiate. Un prieten prozator observa cu acuitate că aceștia par a fi înzestrați cu o glandă specială ce începe să secrete de îndată ce au în față o carte. Ei sînt inflexibilii, justițiarii, eticiștii de profesie. Ei se remarcă mai ales prin lipsa de măsură și printr-o regretabilă lipsă de simț al umorului. Pentru ei viața literară, un infern, e totuși, paradoxal, măsura tuturor lucrurilor. Or, să fim lucizi, nici chiar pentru un critic, viața literară nu e totul pe această lume și a face dintr-un aspect de viață literară, ori dintr-un eșec editorial o catastrofă mai mare decît al treilea război mondial e mai mult decît ridicol, e indecent. Dar, se înțelege, nu „sanitarii" reprezintă adevărata și marea critică românească de azi. A o ignora, pe aceasta, e o încercare zadarnică de a evada din timp. Zadarnică, fiindcă epoca noastră îi oferă artistului toate libertățile în afară de una : dezinteresarea de ea. Ideea ce o găsesc evocată într-o superbă carte de eseuri apărută recent — **Polemici cordiale** de Octavian Paler — aparține lui Albert Camus, care mai spunea că artistul, volens-nolens, e îmbarcat în galera timpului său. „Ați observat — scrie **Octavian Paler** — că aproape nimeni nu mai vorbește azi despre turnul de fildeș, cu care altădată destui cochetau ? Ar fi absurd, într-adevăr, să-ți transporți și turnul de fildeș pe o galeră unde și așa e destulă aglomerație". Dar asupra cărții din care am citat îmi propun să zăbovesc mai pe larg în spațiul acestei rubrici.

Constantin COROIU

P.S. În articolul din numărul trecut, referitor la vol. V din seria **Opere** de Duiliu Zamfirescu se va citi „...așa cum aflăm dintr-o elogioasă recenzie semnată de Șt. Cazimir..."

CONST. C.

convorbiri – 1883

În cît timp se desfășura o **sesiune generală** la vechea Academie ? Aproape într-o lună încheiată ! Și nu s-ar putea spune că s -au irosit zilele în zadar, de pildă între 14 martie și 10 aprilie 1883. Iată, Ioan Sbiera (mai puțin cunoscutul autor al **Filosofiei limbii române,** dar și al altor lucrări istorice, folcloristice, etc. datorită cărora fusese ales academician în 1866), după **unsprezecee ani** de studiu asupra **Codicelui Voronețian** (manuscris în limba română, descoperit la mînăstirea Voroneț de către profesorul bucureștean V. Crețu — acesta încredințîndu-l universitarului cernăuțean spre cercetare), **comunică acum** confraților întru nemurire toate datele descriptive și chiar de aparat critic asupra valorosului manuscript, însoțindu-le — ceea ce-i foarte important — de interpretarea științifică exactă a textului. În linii mari, dn punct de vedere filologic și lingvistic, tot ceea ce a spus el la 1883 despre fenomenul **rotacismului** e valabil și astăzi, bineînțeles nescăpînd din vedere aceleași particularități dialectale din **Codicele Sturzan,** analizate anterior de copleșitorul Hasdeu în **Cuvente den betrani.**

Analiza paleografică efectuată de suplinitorul lui Pumnul la gimnaziul rămas celebru arată în filigran drept marcă de fabrică un vier sălbatec, ceea ce alături de caracterul literelor nu poate situa scrierea acestor **fapte ale apostolilor** decît în perioada 1490—1520, cu toate că limba folosită este mult mai veche, coborînd pînă la sec. al XIII-lea. Arhaismul formelor fonetice respective Sbiera îl dovedește relativ ușor prin raportarea la cunoscutele scrieri românești tipărite în sec. al XVI-lea. Impresionată de noutatea și importanța comunicării Academia hotărăște : publicarea într-un termen cît mai scurt a manuscrisului și a exegezelor audiate ; fotocopierea manuscrisului pentru a putea fi oferite imagini ale sale și bibliotecilor din străinătate ; originalul să fie păstrat între colecțiile supremei instituții.

S-ar fi putut ca o asemenea sesiune să uite de eterna problemă a **Dicționarului limbii române ?** Hotărît că nu. Să cităm însă rezumatul deciziei înaltului for : „Academia a recunoscut, aproape în unanimitate, că programa pe care o lucrase comisiunea lexicografică, înainte cu vreo 5 ani și anume ca mai întîi să se editeze din nou toate textele românești mai importante, care s-au tipărit în secolele XVI și al XVII și numai după terminarea acestei publicațiuni să se înceapă lucrarea Dicționarului, a recunoscut zic, că această programă nu era destul de practică și nu poate duce la scop, deoarece pe fiecare zi se pot descoperi cărți și manuscripte vechi necunoscute, și în modul acesta începerea lucrării Dicționarului s-ar amîna, putem zice, în infinit. Academia a decis, dar, ca secțiunea literară să compună o nouă programă pentru lucrarea Dicționarului, astfel ca lucrarea să înceapă imediat, pe baza materialului limbistic ce ne este cunoscut pînă astăzi, rămînînd ca opera aceasta să fie complectată și modificată de generațiunile viitoare, pe baza noului material ce-l va avea și pe baza progresului de dezvoltare la care este supusă limba română. Reeditarea textelor vechi rămîne să se urmeze din partea Academiei ca și pînă acum".

În rest : V. Alecsandri și T. Maiorescu propun publicarea, într-o ediție specială, a colecției de **poezii populare transilvănene** alcătuită de Bârseanu (Brașov) și Iarnik (Praga) ; tipărirea **scrierilor folcloristice** ale lui At. Marienescu ; Hasdeu vorbește despre o **particularitate limbistică** de peste Olt ; sînt premiați un ofițer și un cadru didactic pentru lucrări de specialitate ; Dimitrie Sturza oferă **princiar** lui Hasdeu o colecție de **scrisori autografe** ale lui Petru Șchiopul iar Maiorescu, avînd posibile remușcări pentru recenzia ce am parcurs-o în urmă cu patru luni, generos ca întotdeauna, cu adversarii, îl propune pe G. Bengescu să fie ales membru corespondent! Și, ca un corolar al bunelor dispoziții spirituale, Alecsandri „a citit, după rugarea Academiei, o nouă piesă de teatru din epoca poetului Horațiu, o lucrare foarte frumoasă".

Convorbiri... semnalează cu entuziasm apariția **Almanahului Societății social-literare „România jună",** această „interesantă și de mult așteptată publicație", poate și pentru că apare acum **Luceafărul** lui M. Eminescu, poem ce-l va reproduce peste cîteva numere. Dar cine erau vecinii „străinului la vorbă și la port ?" V. Alecsandri, **Iarna vine, Isvorul** (horă din Mircești), poezii ; P. S. Aurelian, **Un sfat poporului român ;** I. Creangă, **Anecdotă... ; acum e rîndul Luceafărului ;** urmează : N. Gane, **Ion Udrilă,** novelă, T. Maiorescu, **Despre progresul adevărului în judecata lucrărilor literare ;** I. Negruzzi, **Un drum la Cahul,** „copie de pe natură" ; reeditare ; I. Nenițescu, **Blăstemul meu, Lui Amor, Neînțelegere, Moștenitorii mei,** poezii : I. Popescu, **Necesitatea studiul pedagogiei ;** I. Sbierea, **Condițiunile necesare pentru existența, conservarea și prosperarea graiului național ;** I. Slavici, **O scrisoare din Italia, mai ales despre S-ta Cecilia și Neapoli ;** N. Teclu, **Însemnătatea chimiei ;** A.D. Xenopol, **Realism și idealism.** Ce-i drept, companie onorabilă !

L. D.

spațiul lecturii

S-a afirmat, pe bună dreptate, că în ipostaza de critic Virginia Woolf nu este nici sentențioasă, nici extravagantă, ci împacă într-o formulă proprie, inimitabilă, maniera impresionistă, erudiția și rafinamentul, luciditatea și bunul simț de tradiție johnsoniană. Cele șase cărți de eseuri adunate sub titlul provocator de **Un cititor obișnuit (The Common Reader)** constituie astăzi ceea ce numim îndeobște o carte clasică, nelipsită din bibliogrfia esențială a criticii romanului modern, am spune chiar — un roman al conștiinței de sine a romancierului, unde Turgheniev, Tolstoi, Dostoievski și Cehov, figurează, alături de Montaigne și Madame de Sevigne printre întemeietori.

În individualitatea operei pe care o deslușește cu simpatie și admirație Virginia Woolf își citește propriile obsesii și preocupări și oricum s-ar numi — diseminare, intelectualitate sau lectură la limita dintre infidelitate și înțelegerea simpatetică — această modalitate critică asigură eseurilor un interes sporit. Descifrarea constantelor poeticii și eticii woolfiene în textele ce abordează literatura rusă, evidențiind totodată contribuția engleză la elucidarea problematicii specific rusești poate ispiti. Privită prin grila **Jurnalului unei scriitoare** (în românește de Mihai Miroiu, Univers, 1980) — dialog cu sine, redactat sau nu pentru posteritate, culegerea de eseuri, opera magna a scriitoarei — nu „trădează" spiritul eseistic al secvențelor îndelung cizelate (Se știe doar că pentru unul și același eseu sau articol Virginia Woolf redacta șapte sau opt variante).

Motivul-cheie al eseurilor îl constituie moralitatea romanului rus, idee mult vehiculată în literaturile occidentale și nu numai acolo. În proiecție tolstoiană bipolaritatea sufletului omenesc, dihotomia dintre bine și rău, adevăr și minciună (răul și minciuna avînd o fascinantă putere de seducție), scriitoarea engleză tălmăcește, ca într-o oglindă, obsesia propriei ambiguități — certitudine și îndoială, paroxismul vitalist și angoasa. „De ce să trăiești?" — se întreabă Mrs. Ramsey, Mrs. Dalloway și, în consens cu personajele sale, însăși Virginia Woolf: „Există întotdeauna un sentiment de spaimă, care ne face, ca pe Mașa, să dorim a scăpa de privirea pe care Tolstoi o ațintește asupra noastră. E oare din pricina impresiei, care în viața reală ne hărțuiește poate, că fericirea așa cum o descrie el este prea intensă ca să dăinuie, că sîntem la un pas de catastrofă? Sau nu e oare din pricină chiar că desfătarea noastră, atît de intensă, este oarecum plină de îndoieli și ne silește să întrebăm, împreună cu Pozdnîșev din **Sonata Kreutzer**: «Dar de ce trăim?» Viața îl domină pe Tolstoi așa cum sufletul îl domină pe Dostoievski". (Virginia Woolf, **Eseuri**, în românește de Petru Creția, Univers, 1972, p. 77).

Să mai observăm că antinomia Tolstoi-Dostoievski în termenii autoarei traduce ideea centrală a cărții lui Dimitri Merejkovski **Tolstoi și Dostoievski**, în vogă atunci în Occident. Pe aceleași surprinzătoare și ireductibile opoziții se articulează sufletul personajelor dostoievskiene. Antinomia suflet-trup, celest-bestialitate se regăsește în însăși substanța eroului dostoievskian, extrapolînd dihotomia celor două tipuri de creatori la dimensiunile unei singure opere: „De îndată ce există atît de puține convenții, atît de puține bariere (Stavroghin, de pildă, trece cu ușurință de la drojdia societății la stratul ei cel mai înalt), complexitatea pare să se afle mai adînc și aceste ciudate contradicții și anomalii, care fac ca un om să fie în același timp divin și bestial, ar părea că se află adînc în inimă și nu sînt o pecete exterioară. Iată de unde vine straniul efect emoțional al **Demonilor**; cartea pare să fie scrisă de un fanatic gata să-și sacrifice talentul și artificiul pentru a dezvălui neclaritățile și confuziile sufletești." — scria Virginia Woolf în eseul intitulat **Fazele romanului**

Punctul de vedere al rușilor — așa se intitulează unul dintre eseurile Virginiei Woolf — nu semnifică, cum s-ar putea crede, distanța sau perspectiva narativă (acestea apar în discuția despre romanul lui Marcel Proust), ci patosul, viziunea artistului („the vision of life") ca mod particular în care conștiința creatorului intră în rezonanță cu universul și lumea. Înțelegerea pentru suferința străină și dragostea de oameni conduc la concluzia că „nu există răspuns, — scrie Virginia Woolf — că privită cinstit, viața pune întrebări după întrebări care trebuie să fie lăsate să răsune, în continuare, după ce se termină povestea" (p. 263).

Citindu-l pe Cehov, Virginia Woolf surprinde în tușe sigure impresia de sinceritate, bun gust și curaj în tratarea subiectului, trăsături ce definesc adogmatismul cehovian: „Metoda care la început ne părea atît de aleatorie, de inconcludentă și preocupată de nimicuri, ne apare acum ca rezultatul unei originalități rafinate și al unui gust exigent, care aleg cu îndrăzneală, orînduiesc fără greș și sînt minate de o sinceritate al cărei echivalent nu-l găsim decît la scriitorii ruși" (p. 72). Modelul impresionist al lumii cehoviene, caracterul aleatoriu al constituenților de subiect, compoziția abil dirijată din umbră, fără ca impresia de ordonare a materialului să se lase ușor ghicită presupun o nouă modalitate de lectură. Cînd percepția cititorului caută să identifice punctele nodale ale intrigii cu care ne obișnuise epica tradițională, deruta este sigură: „Trebuie să ne uităm bine ca să dibuim unde e locul exact pe care cade accentul, în aceste ciudate povestiri: Sufletul e bolnav; sufletul e tămăduit; sufletul nu e tămăduit. Acestea sînt accentele în povestirile lui" (p. 72) — sună observația pertinentă a autoarei. Ține de arta cehoviană, de exigențele meșteșugului îndelung exersat aptitudinea de a construi ceea ce Virginia Woolf, în acord cu Katherine Mansfield și John Galsworthy, poate cei mai competenți și plini de pătrundere comentatori străini ai lui Cehov, numea **finalul cehovian**, o tehnică șocantă pentru cititorul rutinier: "(...) e ca și cum — scrie V. Woolf — o melodie s-ar termina brusc, fără acordurile de încheiere la care ne așteptăm. Povestirile nu au o concluzie, spunem noi, și ne apucăm să construim o critică bazată pe ideea că povestirile ar trebui să se termine într-un mod pe care să-l recunoaștem. Acolo unde melodia nu ne este familiară, iar sfîrșitul este un semn de întrebare sau pur și simplu informația că dialogul continuă, ca la Cehov, trebuie să posedăm un foarte viu și cutezător spirit literar ca să deslușim armonia și mai cu seamă sunetele finale care completează armonia. Trebuie probabil să citim o mare cantitate de povestiri înainte de a simți că înțelegem cum se țin părțile laolaltă și Cehov nu divaga, incoerent, ci făcea să răsune, intenționat, cînd o notă, cînd alta, pentru a completa ceea ce voia să exprime" (p. 71). O poetică a prozei cehoviene trasată în cîteva linii, un manifest instaurator al unei noi dispuneri ce anulează distincția dintre elementul important și cel neimportant în planul tematic, o intuiție cu totul remarcabilă a lumii cehoviene, adogmatice și neierarhizate după mai vechile canoane — aceasta este, poate, contribuția cea mai de seamă pe care Virginia Woolf o înscrie în eseistica și exegeza cehoviană. Pentru propria-i operă descoperirea relativismului și adogmatismului cehovian înseamnă descoperirea de sine, vizînd reforma în domeniul romanului din care dispare naratorul omniscient, acțiunea face loc reactiilor subiective ale individului și realitatea obiectivă se distilează într-o multiplicitate a unghiurilor de vedere. De altfel, opoziția dintre **realismul scriitorilor ruși** ca modalitate de a obiectiva realitatea cît mai complet și cît mai în concordanță cu adevărul artistului și al vieții și **realismul fotografic** se evidențiază în discuția despre limitele romanului englez tradițional.

Echilibrul și simetria, controlul și simplitatea procedeelor obținute prin decantări succesive țin de marea artă și fac imposibilă eșuarea în uitare și platitudine, asigurînd romanului clasic rus perenitatea și virtutea modelatoare. **Autenticitatea percepției**, cu alte cuvinte, viziunea artistului ce domină de la distanță, cu mînă fermă, universul turghenievian asigură unitatea operei, al cărei secret rezidă în echilibrul armonic și simțul proporțiilor. Simetria și simplitatea relatării fac posibile coexistența și funcționarea concomitentă a două principii constructive: pe de o parte, realismul necruțător „al celui care observă și îl trage înapoi (pe narator) și îi amintește celălalt adevăr, adevărul faptelor" (p. 82), dar viziunea poetică, privirea ce uniformizează percepția ridică discursul romancierului la înălțimea adevăratei poezii, „în sălașul nestrămutat al frumosului. Se dezbărase de tot ce e subsidiar, de prisos și se găsise pe sine; rară, înălțătoare desfătare pentru un artist!" (p. 87) — exclamă naratorul și, în acord cu acesta, scriitoarea. Principiul poetic pornit dintr-o viziune esențial-obiectivă, detașată și onestă guvernează acest univers și sublimarea neesențialului pare a fi idealul spre care aspiră autoarea eseurilor. În insistența cu care revine la toposul romanului rus, chiar și atunci cînd în **Jurnal** refuză comparația dintre noua Odisee — **Ulisses** al lui Joyce și Iliada tolstoiană, pe motiv că **Război și pace** nu suportă asemănare — bănuim o apetență programatică. Citindu-i pe ruși, Virginia Woolf se citește pe sine într-o posibilă, dorită carte a viitorului, căci ce altceva sînt eseurile decît un proiect al unui prezumtiv roman, gen prolific ce va prelua atributele marelui roman realist și ale poeziei, „se va ține alături de viață" și va ști totodată să se elibereze de teroarea faptului mărunt.

Sorina BĂLĂNESCU

---

dan giosu

hanna

Și dintr-o parte în alta
Tu erai trupul
Eu maestrul și dalta

Și toamnă era, ne uitase
Limbile ceasului alb
Perdelele negre și groase.

Mă cufundam intr-un colț să pling
Uitînd să-ți cioplesc
Sfințenia sinului sting.

În atita tristețe și atît intuneric
Priveam indelung
Magia negrului sferic.

Și tot pentru asta ne confundam și alta
Fu clipa in care
Eu eram trupul
Tu maestrul și dalta.

* * *

Miine noapte voi vorbi cu peștii
Carolina, Carolina, o
Să presare în nisipul mării
Mările nisipului maro

Nu te teme, s-ar putea să curgă
Cerul peste mare indigo
Miine noapte voi vorbi cu peștii
Carolina, Carolina, o

poem pentru a nu ști dinainte, în general poem spre a ști

se dedică laolaltă cu toate Anei

Iubita mea cu tot atitea gene
Vom aștepta un tren în tot aceeași gară;
Un ochi ne va privi de dinăuntru
Un ochi va întreba de dinafară.

Un timp. Alt timp ce nici nu-l ști-vom
Va trece pe deasupra ca să știm;
Iubita mea cu tot atîtea gene
Din tot atîtea guri ne auzim.

Or, chiar în timpul ăsta vor petrece
Alt timp, o fată în bleu și-un mim.

* * *

Nu-mi trebuie femeie mijlocul tău tăcut
nici sînii tăi de unde un diamant nechează
amiaza în amiază
și soarele un scut.

Dă-mi pivnițele lunii și pivnicierul beat
si clopotul fintinii în care mai vibrează
și seara în amiază
poetul spînzurat.

---

radu andriescu

învingătorul

Cei doi își priveau unul altuia armura
in care deveniseră iubiți și temuți.
Nimeni nu vedea cît de transpirați erau.
Unuia ii țișnea singele printre buze
de-atita singurătate in armura grea;
cel de-al doilea își pierduse vederea
privind mereu cu ochii larg deschiși întunericul armurii.
În turnir unul a fost învins, altul învingător.
Ea ii întinse eșarfa; el o luă cu mînă înarmurată.
Nimeni nu îl vedea. El era marele erou.

A chemat un vraci bătrîn să-l vindece.
Doar două lucruri a adus vraciul:
pe fiica sa frumoasă și o pană neagră.
El a luat pana și a tras linii întunecate
pe trupul fetei. Astfel a fost vindecat.

poemul penelor

bătrînul aprinde în grabă lumînările
umezindu-și mereu buzele cu limba uscată
gîndacul amorțit de pe mătasea alb-violetă
încearcă să treacă de voal să treacă pe fața ei
ea frumoasă poate puțin încercănată
își pregătea cu pudră și ruj fața
pentru ultimul rol fața
cu ruj și pudră parfumată privindu-se în oglindă
se întinde cuminte căci ea își știe bine rolul
cum și-a știut întotdeauna rolul
bătrînul stinge în grabă lumînările
umezindu-și mereu buzele cu limba uscată
cu zîmbet gîlgîitor și ochi veșnic impertinenți
ea ridică ușor voalul deasupra buzelor aburite
gîndacul actor leneș lunecă sigur pe mîna albă spre buzele aburite
cuiere elegante în care stau atîrnate pene felurit colorate
o ridică încet
ea alege pana albastră a corbului și o lasă în aerul înghețat
căci ea și-a știut întotdeauna bine rolul

ultimul mister al călătorului

În golful pustiu, împodobit ca un templu
cu resturile unor delfini, scoici albe și roz,
flori uscate, încrustate cu sare,
privea nemișcat încercarea de atîtea ori repetată
a oceanului de a dezlega misterele lumii
scormonind urmele lăsate de trupurile întinse pe nisip,
așa cum roade sufletul și trupul
groaznicul vierme gălbui al melanholiei,
pînă ce în urma lui rămîne doar o rană albastră.
Albastru era minunatul diamant
părăsit de el pe altarul acelui templu,
înainte de a pleca întristat de spectacol.
Nici un bijutier nu avea să afle:
cel mai frumos diamant,
de foarte puțini întrezărit...

---

brize

simili

Doamna O. mă privi mai întîi vexată, după care fața ei, de o frumusețe foarte expresivă, exemplar din Bengeasca, începu să se deschidă.

— De ce rîzi?, am întrebat-o.

La frăsuielile ei că e în jenă financiară, îi dădusem ideea să vîndă ceva din colecția de tablouri, că oricum, fiică-sa, trăind de-acum într-o epocă în care arta e o biată cenușăreasă, o va vinde ea... Speriată întîi de cinica mea soluție își recăpătă hazul și acum rîdea cu poftă.

— De ce rîd? Uite-ți spun. Îmi povestea mama că maică-sa îi făcuse cadou de nuntă vaca lor de-acasă. Dar mamei nu-i ardea de vacă și i-a spus într-o zi maică-si că vinde vaca. Cum s-o vinzi?, s-a alarmat bătrîna. Păi, nu-i vaca mea?, a întrebat maică-mea. E-a ta, dar cum s-o vinzi?, a rămas nelămurită femeia. La rîndu-mi, măritîndu-mă, am primit în dar de la mama o neobosită mașină de cusut, marca Singer, știi doar, marcă faimoasă. Ce să fi făcut eu, ditamai profesoară de matematici superioare, cu mașina de cusut, fie ea și Singer? I-am spus mamei c-o vînd. Cum s-o vinzi, s-a crucit ea. Ți-am dat-o ca s-o vinzi? Acum, vorba ta, mă și văd în ziua în care fiică-mea, căreia îi voi dărui la nuntă colecția de tablouri...

Val GHEORGHIU

panoramic editorial

debuturi în poezie

AURELIAN TITU DUMITRESCU :

„Iubire de pietrar"

După Ioana Dinulescu, Mihaela Andreescu și Ioana Proca, iată și un debut masculin la „Scrisul românesc". Spunînd masculin, am în vedere tocmai accentele virile care sînt aplicate pe o porțiune sau alta a textului, accente uneori naturale, alteori false. De pildă, titlul, prost ales, evocă o vînjoșenie ostentativă ; în mai multe împrejurări, dealtfel, autorul își umflă pieptul și își încordează mușchii, ca la o demonstrație de culturism. Orgoliul conduce la confesiuni egolatre, asociate de multe ori unui răsfăț verbal al hiperbolelor : „Sînt indiferent timpului / coborînd pe viața mea, biet animal stîrnit de vifor / pe fluviu/ sînt scoarța putrezită a copacului. / mai puternică prin creșterea duratei vieții, / dar copacul, / dacă va fi vreodată decojit. / va rămîne întreg și drept, / înălțat spre soare, / viața mea se poate lipsi de mine" (Țărm). Departe de a fi elementară (ca la Dan David) ori fermecător insolentă (ca la Mircea Dinescu) această egolatrie schimonosește chipul poetului, asemenea oglinzilor de bîlci. Miza pe esențial, pe primordial este, iarăși, păgubitoare : „... sînt iubirile unduind asemenea valurilor mării / dar, / cum valurile nu mută marea, / nici pe mine iubirile nu mă schimbă. / Sînt numai trecut, / nu mai pot să mă abandonez, / pescăruș ce, prin moarte, / abandonează marea" (Albastru).

Dar nu întotdeauna se întîmplă astfel. În continuarea versurilor de mai sus citim : „Cum prin frunzele unui copac se vede cerul, / așa prin zilele mele se vede viața mea" — imagine expresivă, firească prin vizualitatea imediată și analogia simetrică (frunze / zile, cer / viață). Cînd se coboară cu picioarele pe pămînt și renunță la infatuare, Aurelian Titu Dumitrescu este un poet interesant și original. Izbînzile sale sînt de foarte multe ori legate de invocarea lucrurilor obișnuite, umile : „Mai albe, mai negre, / ca zilele, / mama întinde rufele pe culme. // O privesc răsucindu-se printre florile zarzărilor / stăpînă : // «de maică... / mai albe, mai negre... / anii se așează în noi ca oamenii într-un sat nou»" (Anotimp ascuns). Poetul are la un moment dat inspirația unui autoportret fără ifose, în care chipul se pierde printre amănuntele unui prim-plan anodin : „Sînt o casă unde nimeni nu vrea să locuiască, / se odihnesc în ea / doar chiriașii puși pe înșelătorii, / viața urcă pînă peste acoperiș ca o viță-de-vie sălbăticită, / din cînd în cînd mă mai văd și eu, / rană a vieții acoperită cu cămașa greșelilor de zi cu zi ; / iubito, speranțele țîșnesc din mine — pui de șerpi, / au nevoie de gropi să se ascundă. / aici nu îi caută nimeni, / mai sînt așa porturi / unde marile vase / nu mai rentează să intre, / și tot speranțele, hamali pensionați, mai bat cheiurile / cu țigara în colțul gurii, singura barcă de salvare pe o punte cuprinsă de flăcări" (Chiriașul speranței).

Indiscutabil, Aurelian Titu Dumitrescu e un poet autentic, după cum e evident că nu are măsură și spirit de discernămînt. E, de asemenea, un poet puternic, dar, sedus de propria-i forță, își pierde din firesc, se crispează „metafizic" și se complace într-o emfază care îi vine precum o haină de împrumut. În acest volum de debut sînt relativ puține texte demne de luat în seamă, dar așa puține cîte sînt, ele se impun imediat atenției,dovedind că autorul se mișcă dezinvolt, ca la el acasă, în spațiul poeziei. Incertitudinilor care nu gafează le sînt de preferat certitudinile care se exprimă incomplet. Așa ceva se întîmplă acum cu Aurelian Titu Dumitrescu, poet risipitor, incapabli să-și valorifice cum trebuie cărțile din mînă. Dar jocul abia a început, să vedem ce va mai fi.

Daniel DIMITRIU

MIRCEA SÂNTIMBREANU :

„Un Gulliver printre chitici"

Prima parte a cărții („Un Gulliver printre chitici", Editura Albastros. 1983), tratează — mimînd tonul exegetic — despre pescari și pescuit. Rezultă un fel de fals „Tratat", în obiectiv fiind necazurile „(con)fraților", „cea mai bună materie primă pentru humor". Și iată-le trecute în revistă, cu aparentă seriozitate științifică, printre rînduri insinuîndu-se, ghidușă, ironia și autoironia, autorul numărîndu-se — mărturisește aceasta — printre cei mai pățiți pescari, urmărit de ghinion, purtat de zvonuri spre cele mai himerice șanse, atracția magnetică a bălților însoțindu-se cu o paradoxală inversare de roluri : crapii uriași sînt mutați în poveste, la capătul undiței, în preajma cîrligului, mereu mai specializat, instituindu-se, atotstăpînitoare, așteptarea. Care este însăși rațiunea de a fi a pescarului ! Pentru că, ne instruiește Mircea Sântimbreanu : 95% dintre pescari perseverează pe baltă „din plăcere, 3% — din interese științifice, 1,9% — din nevoia de deconectare și (doar) 0,01% — din dorința meschină de a prinde pește...".

Și totuși, dincolo de așteptare mai este ceva. Este „Monstrul din Loch Ness, arhicelebra nălucă scoțiană căutată acum de japonezi cu submarine și cu năvodul electromagnetic dirijat din satelit. Și care, nu încape nici o îndoială, se găsește în cea mai amărîtă baltă C.A.P.-istă de la Polcești sau Epurești".

Dar, vorba autorului, „ce știu ei, japonezii ?"...

Verva lui Mircea Sântimbreanu își are nodul... pescăresc într-o poantă finală, plină de haz, un fel de efect retoric întors pe dos : „V-ați lămurit acum, sper, ce e minunat în pescuitul sportiv ! E minunat că există totdeauna o siguranță absolută și de neclintit : aceea că vei prinde pește **data viitoare**. Cine nu crede aceasta nici nu e pescar. E, scuzați, cibernetician". Cibernetica situîndu-se, după cum se vede, la antipodul dezinteresării fecunde (spiritual) a pescarului amator, sublim în constanța lui pasiune pentru un sport care-i oferă o mereu iminentă și mereu amînată șansă a Revanșei. Cum să nu faci haz de necaz într-o atare (infinit repetabilă) împrejurare ?

Partea a doua a cărții, intitulată „Kritica rațiunii dure", face, cu un humor mai puțin concesiv, mai acidulat deci, radiografia cotidianului. Excelentă este schița „Comunicare științifică", în care eroul, invidios pe un confrate, viguros afirmat în planul activității științifice, decide să-și demonstreze și el capacitatea pe acest tărîm, rezultînd... o anonimă. Cu privire la „tarele" colegului, bineînțeles.

Ultima parte, intitulată „Pistoane", reunește însemnări — un fel de logodnă între schiță și mini-confesiune — totul încheindu-se cu un (în loc de) epilog — meditație pe tema anilor faști și nefaști ai autorului (1981 înscriindu-se printre cei dintîi — dovadă prima parte a cărții, zice acesta, noi adăugind, cu convingere, și restul).

Cele „cinci minute de neseriozitate" merită deci a fi parcurse pe tot întinsul celor 208 pagini, în cîte le-a cuprins Mircea Sântimbreanu, stilul limpede, comunicativ, demersul comic mereu la obiect, mereu pe fază, stînd la baza unui humor de calitate, exersat cu dexteritate și efecte clare pe claviatura de lumini și umbre a vieții de toate zilele.

Alina NOUR

MARCEL CONSTANTIN RUNCANU :

„Febră vesperală"

Putînd fi doar o coincidență sau chiar o direcție a prozei tinere dintr-o arie comună, faptul că mai multe romane aparținînd aproximativ aceleiași generații de scriitori (Ștefan Damian, Mircea Ghițulescu, Tudor Dumitru Savu, Tudor Vlad) se organizează în jurul cîte unui personaj este demn de reținut mai ales în sensul revenirii genului romanesc în linia valorificării realității umane și epice. Iată chiar un roman, **Febră vesperală**, care este consacrat nu doar acțiunii personajului, ci fișei lui de existență. Cartea lui Marcel Constantin Runcanu se dedică lui Sofian, ideii lui de **a fi**, de a se lăsa convins **să** fie personaj. Dar el există și în realitate, cu întîmplări și chiar cu concluzii personale asupra acestor întîmplări din viața sa. Paralel, autorul copiază și retușează ceea ce, în înțelegere cu personajul, urmează a deveni literatură. Se instituie un fel de competiție între Sofian și cel pe care acesta **îl acceptă** ca autor. Sofian e realitatea însăși, ușor convertibilă la literatură, iar romanul în încercarea de a-l depăși, își dovedește simultan avansurile, dar și limitele. Pe tot parcursul cărții autorul merge împreună cu Sofian, dar consultă și fișele, schițele realizate după el. Competiția are un final neprevăzut, dar semnificativ : autorul pierde geanta cu manuscrise, rătăcește așadar imaginea recompusă a lui Sofian. Întîmplarea devine însă un examen asupra conștiinței artistice în confruntare cu realul. Autorul acceptă pierderea ca pe o fatalitate : „Iată, mi-am zis, prilejul marii încercări. Să decidă întîmplarea. Voi afla cît prețuiește **pentru mine** așa-zisul roman. N-am să mă pot ascunde după deget. Voi rezista sau nu pînă la capăt ? (. . .) Nimic. Am pierdut un Sofian, mai avem unul, din fericire pe cel adevărat".

S-ar zice că M. C. Runcanu exaltă realitatea în detrimentul creației. Da, numai că tot el a creat și realitatea în cauză. Subtextual, prozatorul face un elogiu fără cuvinte literaturii. Nu doar aceleia care „povestește" ceva, ci și aceleia care „se povestește" pe sine. Este interesant cum în romanul său, nu te acaparează atît ceea ce intră în acțiune — dealtfel sumar —, cît pregătirile febrile pe care literatura, prin oficianții ei, le face în scopul preluării eventualelor acțiuni. Tocmai de aceea autorul nu ezită să-și amestece propria existență cu a lui Sofian, dar nu în scopul descoperirii vreunor coincidențe faptice, ci pentru desăvîrșirea stilurilor lor, coincidente în ceea ce privește receptarea ideatică a realității. În absența multor repere epice, fapt care produce oarecare derută, se dezvoltă modalități variate și conexate de întîmpinare a lor. Nu riscăm să acordăm, pornind de aici, un statut filosofic romanului. Există, într-adevăr, destule stări meditative, concluzii, cel mai adesea inteligente și spontane, dar ele nu depășesc intenția unor comportamente în fața ideilor. De altfel, comportamentismul, cel uzual, poate fi încă o coordonată a prozei actuale atribuită generației care numără în jurul a trei decenii de existență. Partea a doua a romanului lui M.C. Runcanu, **Centurionii**, se ocupă de gesturile, ticurile, cuvintele, convențiile etc. pe care un grup de persoane, printre care, desigur, Sofian, le trăiesc într-o stațiune balneară, Sărata. În acest capitol Sofian e singur, fără sprijinul autorului, amestecat cu oameni de rangul său : Vasilescu, Sumurducan, Zavergiu, Tănase, ș.a. Prin lansarea lui Sofian în propriul său mediu, autorul parcă ar vrea să dea o altă lecție despre ceea ce poate face literatura din existența cotidiană și cum absența ei o văduvește. De aceea, în partea a treia (intitulată **Sub specie aeternitatis** — aluzie la reintroducerea vieții obișnuite în ciclul perenității), ca și în prima, el revine în preajma personajului. Cu acest prilej constatăm un fapt uluitor și remarcabil pentru tehnica romanescă a lui M.C. Runcanu : autorul a fost în permanență pe undeva pe aproape de personaj (chiar și atunci cînd s-a prefăcut că-l părăsește), l-a intersectat în spirit, a dialogat cu el telepatic, dar nu s-a întîlnit niciodată cu el. Deducem că nici nu se putea realiza așa ceva, pentru că Sofian era dintotdeauna în el, în autor, era autorul însuși în dublă ipostază : literară și neliterară.

În esență **Febră vesperală** e o demonstrație de abilitate și ingeniozitate a narațiunii. Există o logică robustă care stăpînește fraza, există și o frumusețe a ei în sine care trădează în Marcel Constantin Runcanu un bun prozator.

Valentin TAȘCU

CRISTINA HĂULICĂ :

„Textul ca intertextualitate"

Printre cărțile care se ocupă de teoria textului, apărute la noi în ultimul timp, cartea Cristinei Hăulică mărturisește alături de volumul de acum cîțiva ani a lui Livius Ciocârlie, **Negru și alb,** o mare pasiune pentru teoriile modernității literaturii odată cu buna cunoaștere și însușire a acestora. Dacă Livius Ciocârlie, în cartea pomenită, descoperea cu fervoare ilustrări ale textului — în accepția sa cea mai nouă — rînd pe rînd, la mai mulți scriitori, autoarea **Textului ca intertextualitate** se oprește, după cum explică și subtitlul cărții, doar la Borges, desfășurîndu-și analiza și demonstrația în cadrul textului borgesian, cu posibilități de generalizare însă asupra întregii literaturi.

Autoarea face o scurtă dar penetrantă analiză a dimensiunilor literaturii înțeleasă ca practică literară, a textului ca proces în curs de realizare, a dubului scriitură-lectură, a analizei structurale și textuale, pentru **a** ajunge în finalul **Preliminariilor** la definirea intertextualității, definire ce se reia detaliat, cu noi argumente și noi aspecte, pe tot parcursul cărții. Aducînd argumente din cele mai autorizate voci în domeniul intertextualității (Kristeva, Sollers, Barthes) Cristina Hăulică relevă de la început dependența textului literar de textul infinit—istoric, social, politic, cultural — cel al Istoriei societății umane, intertextul însemnînd astfel „o permutare de texte", „o pluralitate de texte", ecou, reflex, reluare și variație a acestei istorii".

În cele patru părți ale cărții **Intertextualitatea, Fuga autorului, Transgresiuni, Lectura** se scrie și descrie funcționarea citatului, a textului — fragment, a tipurilor de intertext, se parcurge drumul autorului de la autobiografie la autorul impersonal, se pune în discuție textul reflexiv, autoreferențial, se diferențiază tipuri de lecturi, se analizează lectura ca latură a intertextualității, aceasta din urmă referindu-se cu necesitate la dublul deja amintit scriitură — lectură. Foarte concisă dar cuprinzătoare, „definiția" pe care Barthes o propune intertextualității este pe deplin convingătoare în acest sens — „imposibilitatea de a trăi în afara textului infinit", imposibilitate cunoscută, încercată de scriitor și cititor totodată.

Este de semnalat, că autoarea pune în evidență, în mai multe rînduri, aspectul ludic al intertextualității cînd vorbește de jocul de-a textul sau de tentația „mînuirii ludice a resurselor intertextuale" sau prin unele exemple, cum ar fi cel al Șeherezadei care reîncepe la un moment dat povestirea proriei sale istorii.

Nu întîmplător ultima parte a cărții este destinată **Lecturii,** dînd parcă deschidere prezentului text. Găsim aici analizată dicotomia lisibil / scriptibil referitoare la text, scriptibilul fiind o altă caracteristică a literaturii moderne, cu o ilustrare din cele mai deconcertante în Borges. De altfel, prin întreaga sa carte Cristina Hăulică propune o lectură intertextuală a textului borgesian, lectură traversată de rigoarea trimiterilor bibliografice, a citatelor (care ar constitui cu o formulă a autoarei „maxima concretizare intertextuală"), alături de fervoarea înaintării într-o interpretare tot mai nuanțată, mai complexă, dar care, în chiar spiritul cărții, rămîne deschisă. E interesant că aparatul bibliografic din final se organizează după modelul propus înlăuntrul cărții în Text obiect, Metatext, Intertext, fiind parcă un ultim argument în favoarea lecturii „textului ca intertextualitate".

Muguraș BRÎNZEI

ION IANOȘI :

„Nearta – artă"

În noul său studiu (**Nearta-artă,** Ed. Cartea Românească, 1982) esteticianul propune, în virtutea unei maxime specializări, o estetizare a existentului, a ceea ce apare antitetic „frumosul-nefrumos". „arta-neartă", în intenția de a descoperi fața necercetată a unei estetici posibile cosubstanțială și integrată unității de valori care definește arta. Argumentul este dat de corelarea multiplelor „forme de expresivitate omenească distincte, tocmai în virtutea apartenenței lor la o aceeași umanitate și la o aceeași capacitate a ei expresiv formatoare". Astfel interferențele existente în valențe estetice în diverse domenii se corporalizează și omogenizează prin însăși opțiunea firească a realului de a se „ridica" la forme ideale. O încercare inedită de reașezare a esteticului, în a extrage funcționalitatea frumosului chiar și de acolo unde pare a nu fi.

Cartea este structurată sau „așezată" (după expresia autorului) în triunghi în intenția corelării părților, capitolelor și paragrefelor într-o „unitară figură geometrică". De altfel, „Construcția seamănă unui tetraedru răsturnat. Forma este baza lui de pornire. Realul și ideea acoperă nivelele constituite între laturile lui din ce în ce mai amplu desfăcute". Fiecare capitol al cărții este precedat de o introducere în scopul de a pune în cunoștință pe cititor asupra problematicii capitolului respectiv.

Forma (primul capitol) preia premisele teoretice ale discuției. Se caută permanent formulele optimale de definire a frumosului. O metodologie tradițională, însă, devine inoperantă pentru că frumosul mereu identic cu sine, comportă un specific al său în raport cu celelalte valori, deosebindu-se de acestea „printr-o vicleană nedeosebire". Autorul invocă forma ca entitate distinctă în a fixa frumosului identitatea, forma care prin devenire și-a dobîndit în conținutul său „prezența estetică". „Forma nu este decît conținutul formei, adică forma cu tot ceea ce conține ea", iar esteticul rezidă în acest conținut dobîndit în procesul unor interiorizări și exteriorizări succesive. Autorul inferează și operează cu clase, categorii, valori pe teritoriul teoreticului. Valorile și categoriile valorice preced sau secondează frumosul, îmbogățindu-l, și, astfel, arta „în virtutea izomorfismului de structură cu frumosul, ajunge nu doar să implice în alcătuirea ei știința, morala, filosofia, dar se mai și implică în aceste alcătuiri, în modalitățile lor de valorificare".

Aserțiunea, chiar dacă nu validează în totalitate „logica" esteticului, situează în limite acceptabile o anume explicație a incidenței valorilor de cunoaștere care nu exclud frumosul. Ion Ianoși intră cu analiza sa în alcătuirea internă a naturii, științei, filosofiei, religiei etc. ; descifrînd elemente cu caracter estetic sau tangibil estetic.

Descoperirea realului nu limitează ci integrează formele frumoase. Metoda istorică, fără a fi strict cronologică, își găsește locul în analiză. Dialogul în istoricitate distribuie atenția cercetătorului față de natură, individ, cauză și efecte, inclusiv asupra unei psihologii asociate subordonată înlănțuirii structurilor globale economice și sociale. Munca este privită ca factor „coagulator și propulsator" în raportul natură-om ; ea reprezintă „motorul" care proiectează în om propria sa libertate și desăvîrșire, iar opera de artă este „mai degrabă un produs al mîinii decît al minții". În acest sens, actul creator presupune o transmutare și metamorfozare cu valențe axiologice a ceea ce pare „să aparțină eclusiv muncii", prin actul formării, în ideea că creatorul „naște forme" în măsura în care se apropie de creația autentică.

În capitolul trei atenția esteticianului se oprește asupra omogenizării structurilor realului. Condus după principiul disocierii operate de Lukacs între eterogenitatea realului și omogenizarea ideală, deduce că mediul omogen este „al modului de manifestare senzorial-spiritual prin care opera de artă își realizează totalitatea intensivă". Acest mediu este corelat pluralității artelor și genurilor artistice și prin el se ajunge la „o totalitate intensivă, desăvîrșită și închisă a respectivelor determinări esențiale". Noua realitate omogenă, abstrasă realului, dar dobîndită din real și oglindind realul, nu este decît transmutarea realului în idee.

Investigînd domeniile corelative „Ideii" (religia, știința, filosofia) Ion Ianoși parcurge trăirea dialectică a creației și actului creator, a gîndirii individualului sub incidența generalului, a subiectivității tensionate de determinările obiective. El surprinde esteticitatea acolo unde pare a precumpăni neesteticul, configurarea artistică în litera rece a științei, frumusețea, în construcția laborioasă a sistemelor filosofice. Prin exigență și erudiție Ion Ianoși îmbogățește domeniul axiologiei în general și al esteticii în special. Căutările sale anterioare și actuale se disting, deopotrivă, prin apartenența lor la un mod de gîndire care fraternizează cu istoria, filosofia și arta în același timp.

Vasile POPA

PETRU IDRICEANU :

„Zîmbete de circumstanță"

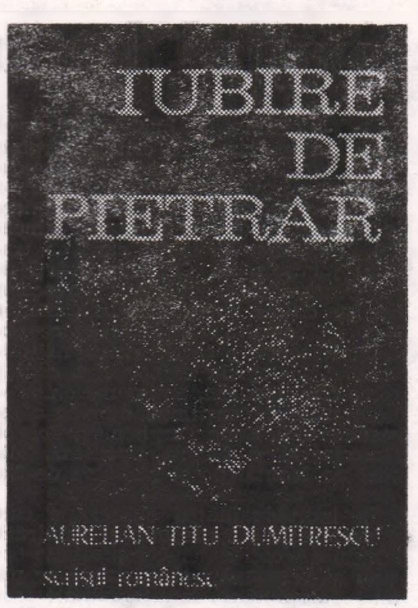

Chemat degrabă la înmormîntarea unchiului său, Trică, soțul Tinei, întîrzie datorită cumpărării jerbei de flori, procurării unui costum adecvat pentru asemenea ocazii, și, mai ales, datorită formalităților ce se fac pentru a da un anunț la Mica Publicitate. Ajuns la ceremonial, nu întîrzierea i se reproșază ci lipsa lui de inspirație la întocmirea necrologului. Rudele, bătrînii cad de acord că, deși fusese un cărpănos, defunctul avusese un suflet nobil, ales și aceste calități trebiau să iasă în evidență. Din acest moment povestirea capătă ritm, vigoare, soțul Tinei e înconjurat din toate părțile și fiecare îi lasă, aproape testamentar sarcina de a se ocupa de acum încolo de anunțuri mortuare, cărora va trebui să le ducă textele la strălucire. Brusc, înmormîntarea unchiului Trică se transformă într-o veritabilă lecție de **creare** a necroloagelor, pentru un singur elev, soțul Tinei, descoperindu-se în acel moment o sumedenie de profesori, viitori candidați la neuitare. În cugetul **elevului** se declanșează responsabilitatea omului care trăiește în Capitală. Soțul Tinei cercetează necroloage celebre, epitafuri, anunțuri mortuare, discursuri ținute la înmormîntări, ca un colecționar descoperă suculența lor, studiază autorii din toate epocile, orațiile funebre la diverse popoare, caută versuri pline de simțire. Numai că, după o muncă ostenitoare, soțul Tinei nu are șansa să se remarce din simplul motiv că solicitanții întru necroloage se încăpățînează să trăiască, lăsînd în manuscrise creația unică a unui om atît de zelos.

Aceasta e pe scurt povestea unei îndeletniciri ratate. Face parte din volumul lui Petru Idriceanu „Zîmbete de circumstanță", apărut la editura „Junimea" și se numește „Cel mai iubit dintre subpămînteni". Textul cu pricina nu stîrnește cascade de rîs, ci doar zîmbete de circumstanță, cum însuși autorul ne avertizează încă din titlul cărții, dar nu e singurul. Petru Idriceanu e un satiric acid, mijloacele sale de exprimare au de-a face cu invectiva, ironia, spiritul coroziv pentru a cauteriza tumorile vieții normale, prostia omenească, falsele ierarhii, pătatele vremuri nostalgice, absurdul unor situații pe care le întîlnește la tot pasul. Bun observator al mediilor din care-și extrage subiectele, autorul e un stomatolog ce-și țese povestea sa în jurul cariei ce a viciat măseaua, avertizînd prin aceasta o întreagă galerie de situații asemănătoare. Un ins de la ghișeu, în loc să fie eficient, succint, dă la iveală întreaga biografie a unui anumit Alexe, căutat de un personaj dintr-un foarte precis motiv : îi tamponase automobilul și voia să-și ceară scuze. Situația cade ușor în ridicol și omul de la ghișeu e protagonistul ei, pare să spună autorul, aproape inconștient. („La ghișeul de informații") Doi inspectori de la un județ, trimiși să urmărească vacile de la o fermă, fiindcă aflaseră de umflarea cifrelor, sfîrșesc controlul într-un chiolhan de pomină, în vreme ce bietele dobitoace sînt obligate să treacă de patru cinci ori prin fața chefliilor pentru a ieși la numărul existent în actele oficiale. („Un vițel — doi viței")

Doamna Pălădică aspiră la celebritate în lumea literelor, împinsă de la spate de o simplă întîmplare. Cerînd soțului să-l atenționeze pe unul din colocatari pentru neglijența sa în închiderea robinetelor, descoperă că omul de la etajul superior e un literat de renume care se entuziasmează de virtuțile artistice ale biletului trimis de soții Pălădică. Din aceste nostime încurcături iese victorioasă doamna Pălădică, dispusă să cucerească bătăliile literare și, cum ne asigură cu ironie autorul, nu i-a fost deloc greu să izbîndească. („Orație — nu neapărat funebră — pentru un talent defunct")

Petru Idriceanu complică, uneori inutil povestirile sale scontînd pe absurdul încurcăturilor și faptelor ivite neprevăzut și nu întotdeauna rezultatele îl avantajează. Bonomia, gustul amar convertit în surîs șăgalnic prezente în texte ca „Povestea unei iubiri neîmpărtășite", „Lupta cu caloriile", „Kilometrul 36", Să facem sport", povestiri, de altfel, directe, nemeandrice, aduc un spor de succese și stimă autorului.

În ciuda unor inerente stîngăcii de construcție, Petru Idricanu, la a doua carte, dovedește că posedă reale virtuți pentru scrierile satirice de calitate superioară.

Marius TUPAN

magazin

donald barthelme

● pianista

Afară,Priscilla Hess de cinci anișori, bondoacă și pătrățoasă ca o cutie poștală (pulover roșu,pantaloni de velur albastru burlane), căuta din ochi disperată pe cineva să-i sufle nasul prea plin. Cu siguranță, în cutie se zbătea un fluture captiv: o să scape vreodată? Sau va rămîne Priscilla-nrudită cutiei poștale, precum părinților, precum numelui ei? Cerul era senin, însorit. O felie verde de Sugiuc-Năuc dispăru în grăsuța Priscilla Hess și el se întoarse să își întîmpine soția care tocmai trecea pragul, tîriș pe coate și pe genunchi.

— Ei ? Ce mai e ? zise el.

— Sînt urîtă, zise ea, cuibărindu-se în propria-i osînză pe covor. Și copiii noștri sînt urîți.

— Prostii, i-o tăie Brian. Sînt copii frumoși. Minunați și frumoși. Se poate să fie urîți ai altora, ai noștri însă nu. Acum scoală și du-te la afumătoare. Parcă trebuia să pregătești o șuncă.

— Șunca a murit, zise ea. N-am reușit s-o doftoricesc. Am încercat cu de toate. Tu nu mă mai iubești. Penicilina prinsese mucegai. Eu sînt urîtă și copiii-s urîți. Șunca m-a rugat să-ți transmit rămas bun.

— Șunca ?

— Da, răspunse ea. Avem noi vreun copil Ambrozie ? Unul pe care-l cheamă Ambrozie ne tot dă telegrame. Am primit o mulțime. Să fie deja vreo patru, cinci... Crezi că-s heterosexuale ? Făcu o mutră lungă și-și trecu degetele prin părul ca anghinarea. Casa noastră ruginește pe zi ce trece. Ce ți-o fi trebuit casă de oțel ? Da mie ce mi-o fi trebuit să mă mut în Connecticut ? Nu știu.

— Ridică-te, spuse el încetișor, ridică-te, iubita mea scumpă. Ridică-te și cîntă. Cîntă **Parsifal.**

— Vreau un Triumf, zise ea de pe podea. Un TR-4. Toată lumea din Stamford, da absolut toți au cîte unul, numai eu n-am. Dacă-mi aduci un TR-4, încarc în el copiii ăia oribili și m-am dus. La Wellfleet. Ai scăpa într-o clipă de toată hidoșenia din viața ta.

— Verde ?

— **Roșu,** mîrîi ea amenințător. Roșu, cu scaune de piele roșie.

— Da n-ar trebui să rîcîi niște vopsea ? întrebă el. Am cumpărat un sistem electronic de prelucrare a datelor să te ajuți de el. Un IBM.

— Vreau să plec la Wellfleet, zise ea. Vreau să stau de vorbă cu Edmund Wilson și să-l plimb în TR-4-ul al meu roșu. Copiii or să caute scoici. Avem multe de vorbit, Bunny și cu mine.

— De ce nu-ți scoți întăriturile de la umăr ? întrebă Brian cu glas blajin. Mare păcat de șunca aia.

— **Am adorat șunca aia,** explodă ea cu pasiune vicioasă. Cînd ai pornit-o-n galop spre Universitatea Texas în Volvo-ul tău bălțat, am crezut că o să **ajungi cineva.** Ți-am dat mîna mea. Mi-ai pus inele pe degete. Inele pe care, de fapt, mi le-a dat mama. Credeam că o să ajungi un domn distins ca Bunny.

El se răsuci și-i arătă umerii largi, spinarea voinică.

— Totul e praf și pulbere, zise. Cîntă la pian, te rog.

— De cînd te știu ți-a fost frică de pianul meu, spuse ea. Cei patru sau cinci copii ai mei se tem și ei de pian. **Tu i-ai învățat să se teamă.** Girafa e pe foc, da nu cred că-ți pasă.

— Ce-o să mîncăm, dacă șunca s-a dus pe copcă ? se miră el.

— A rămas niște Sugiuc-Năuc în congelator, îl anunță ea fără să clipească.

— Plouă, observă el. Plouă sau cam **așa ceva.**

— Cînd ți-ai luat diploma de la Școala de Comerț Wharton, își aminti ea, mi-am zis **în sfîrșit !** M-am gîndit **uite acum ne putem muta la Stamford și o să avem vecini interesanți.** Da nici pomeneală de așa ceva. Interesantă ar fi ea, girafa, da cînd o cauți doarme. Mai degrabă cutia de scrisori. Azi n-au deschis-o la 3,31 p.m. Omul a întîrziat cinci minute. Iar ne-a tras guvernul pe sfoară.

Nerăbdător, Brian se repezi să aprindă lumina. Izbucnirea electrică lumină fetișoara femeii, acum că-și dăduse capul pe spate. Ochii ei ca boabe de zăpadă, i se năzări lui Brian. Legea Prosperității Bilaterale. Pîine de pian probabil. Un colțuc de pîine aleargă prin Occident. Coriolan.

— O, Doamne, zise ea de jos. Uite ce genunchi am.

Brian se uită. Genunchii ei roșeau.

— E absurd, absurd, absurd, se plînse ea. Am călăfătuit dulapul cu medicamente. De ce ? — nu știu. Ar trebui să-mi dai mai mulți bani. Ben sîngerează. Bessie vrea să se facă ofițer... S-a apucat să citească „Înălțare și prăbușire".

Oare așa o cheamă, Bessie ?

— **Da. Bessie.**

— Da cum îl cheamă pe celălalt... pe ăla blond ?

— Billy. L-am botezat după taicătu. După Tăticul tău.

— Ar trebui să-mi faci rost de un ciocan pneumatic. Să curăți dinții copiilor. Cum îi zice bolii aceleia ? Toți or să facă boala aia, absolut toți, dacă nu-mi aduci un ciocan pneumatic.

— Și un compresor, zise Brian. Și un disc cu Pinetop Smith. Mi-aduc aminte.

Ea se întinse pe spate. Întăriturile de la umeri zăngăniră lovindu-se de teracotă. Avea numărul 17, numărul ei, scris cu litere mari pe piept. Închise ochii și strînse tare din pleoape.

— Azi se pun în vînzare solduri la Altman. Poate-ar fi bine să dau pe-acolo, zise ea.

— Ascultă, zise el. Ridică-te și du-te în chioșcul de viță. Eu o să-mping pianul pînă acolo. Ai cojit cam prea multă vopsea.

— N-o să pui mîna pe pianul ăla. Nici într-o mie de ani.

— Chiar crezi că mi-e frică de el?

— Nici într-o mie de ani, tembelule, zise ea.

— Bine, zise Brian calm. Foarte **bine.** Și se îndreptă cu pași mari spre pian. Îl apucă zdravăn de luciul lui negru. Începu să-l împingă de-a curmezișul camerei dar, după o scurtă ezitare, pianul îl lovi mortal.

Traducere de
Adina KENERES

adolescența la post-restant

Veiozele ard pînă tîrziu în noapte luminînd pagini de notițe sau manual, atenția, îndreptată exclusiv spre examene, ignoră (amînă) vraja exploziei de parfume și culori a lui florar, lună îndrăgită de poeți, îndrăgostiți și romantici irecuperabili. Precum și rubrica noastră, rezervată, de această dată doar „fericiților aleși" ai claselor a IX-a și a XI-a.

E clar că mama îl iubește cu mult mai mult pe Emil. De cînd a plecat de acasă (e student la Politehnică, la București), în fiecare zi îmi face observații. Că el era ordonat, harnic, cuviincios, bine crescut, inteligent, iubitor nu ca mine dezordonat, leneș, fără șase ani de-acasă, prost, indiferent față de greutățile casei, egoist. Un munte de egoism zice dînsa. Că o fac să sufere zi de zi și nu încerc să mă îndrept deloc, indiferent cît mă ceartă. Aș vrea să mă schimb! De cîte ori nu m-am jurat să nu o mai contrazic, să nu-i ies din cuvînt, să iau numai note mari, să renunț la fotbal și la experiențele de chimie, dar mereu se întîmplă cîte ceva și... o luăm de la început. Acum, după ce-am rupt fotografia lui Emil, care stătea pe noptiera mamei, totul s-a terminat. Trebuie să plec, înainte de a mă goni ea... Cred în dispariția mamelor descrise de Jules Renard în „Morcoveață" deși dosarele delicvenților minori mă contrazic. Dar și în creșterea numărului de părinți care, asaltați de urgențe profesionale, sau sociale, nu-și mai supraveghează balanța afectivă, riscînd să contribuie la declicul robinsoniadelor stîrnite, psihanalitic, de tot soiul de complexe — de frustrare, al lui Cain etc. Puțină răbdare, **Costele** (Brașov). Comunică-mi adresa exactă a mamei și așteaptă rezultatul corespondenței noastre. **O colegă binevoitoare** (din... ștampila indică București) povestește detaliat și sincopat o scenă dură, **incalificabilă,** petrecută la aniversarea unei colege. Unde **Cristina, prietena mea cea mai bună, a fost insultată și bruscată, adică a primit o palmă de la Doru, pentru că insista să plece, la opt trebuia să fie acasă, mai avea și exerciții la spaniolă de terminat. Cum se poartă atît de grosolan cînd sînt prieteni nedespărțiți de peste un an, cînd ea se duce zilnic la el ?** Că Doru e un primitiv insuficient educat pare limpede ca un doi așternut pe o lucrare de control văduvită totalmente de răspuns la întrebarea pusă. Dar și Cristina exagerează. Șoptește-i că, de la Properțiu încoace, toți îndrăgostiții au constatat că iubirea arde-n vîlvătăi sporite în condițiile unei absențe temporare. S-o provoace și va vedea ce se întîmplă cu ultima petală a margaretei... Chestiunea papucilor mă inhibă, **Rafael Ciobanu.** Dacă tovarășul director ține cu orice preț să-i aveți la voi chiar și în zilele cînd în orar figurează educația fizică adică **o plasă încărcată cu trening, tricou și adidași (buni de purtat în clasă în loc de papuci),** conformează-te fără crîcnire. În definitiv pe lîngă kilogramele servietei (plină cu manuale strașnic apărate de coperți ce rivalizează, în greutate, cu cele ale dicționarelor), cele cîteva sute de grame ale domesticelor încălțări trec de-a dreptul neobservate. Cît despre compatibilitatea lor cu șnurul subțire al cravatei și tăietura clasică a vestonului nu am ce adăuga. Fiecare școală cu normele ei vestimentare. Care odată încălcate atrag cele mai surprinzătoare pedepse. Una dintre ele o aflăm în scrisoarea **Angelei Mihalcea : După ce am rezolvat la tablă problema, tovarășa de chimie mi-a spus să vin mîine cu o farfurie pentru un ghiveci de flori. De ce ? am întrebat-o. Mi-a arătat cu linia ciorapii. Erau bleumarini, că alții nu se găseau atunci. I-am decolorat cu hipoclorit, țin ei mai puțin, dar scap de maratonul magazinelor în căutarea obiectelor-pedeapsă.** Ai dreptate. Să scrii într-o anonimă expediată pe adresa dirigintei, că **Roberta Efteanu dansa ca o mîță zurlie și arăta ca o egretă, franțuzită și cochetă, bînd scotch din pălărie într-una din serile petrecute cu clasa pe Ceahlău,** fără a indica prin ghilimele preluările din Edward Lear, echivalează cu un plagiat, nestimată **Liană fluctuantă.** Lipsa de curaj și onestitate se echilibrează însă la tine cu perspicacitatea dovedită.

Pe curînd !

CORESPONDENT

roua lecturii

împotriva baronului von Münchhausen

Incepem, ca un protest împotriva violențelor de pretutindeni, studiul exhaustiv al nemaipomenitelor cruzimi ale baronului Münchhausen, relevate, mai cu seamă, în **vînătorile** sale.

Să ne înțelegem.Un vînător este un om cinstit. Pune pușca la ochi, trage (pac !) și, dacă-i bun țintaș, pasărea sau animalul cade domol spre-a fi luat și-adus în tolbă în vederea tocănițelor viitoare. Nu la fel procedează Münchhausen. El este, indiscutabil, un sadic, chiar dacă jovial (poate și din cauza vinului ingurgitat), care născocește, cu o nesfîrșită plăcere, cele mai complicate, mai rafinate și mai lente metode de ucidere a vînatului. Münchhausen ar fi făcut o figură strălucită ca inchizitor. Desigur, cruzimile lui au, întotdeauna, și grație și umor. Dar a omorî cu grație și umor, nu este oare de o mie de ori mai teribil ?

Cum vînează baronul niște banale rațe sălbatice, măcăind, ba de una, ba de alta, pe suprafața unui lac ? El leagă de-o sfoară o bucățică de slănină ce este înghițită și eliminată sistematic de un întreg cîrd, încît, la urmă, toate gălăgioasele făpturi, amuțite acum de stupoare, sînt înșirate ca mărgelele. Asta nu ar fi nimic. Münchhausen, pentru a-și mări deliciile, se lasă transportat, agățîndu-se de capătul liber al sforii, prin aer, de rațele cu mațele făcute ferfeniță, iar, ca să coboare din nou pe pămînt, pune în aplicare „un gînd năstrușnic" : „... începui să răsucesc gîtlejurile rațuștelor (observați diminutivul mîngîietor și dulce pe care-l dă sacrificatelor ? n.n.), unul după altul (observați candoarea cu care numără strangulările? n.n.), și așa, mă lăsai lin și cu încetul (observați ce plăcută i-a fost aterizarea purtînd în spate cadavrele încă, sub pene, calde ? n.n.) prin coșul casei mele pe vatra din bucătărie..."

Cum se descurcă baronul cu o vulpe neagră, a cărei prețioasă blană nu vrea s-o găurească la întîmplare ? Ideea îi vine pe loc. Scoate plumbul din țeavă și pune „un cui zdravăn de tîmplărie" (de remarcat că poartă la el, permanent, ca un obsedat sădea, fel de fel de unelte cu care se poate schingiui). Pe urmă trage, pironind vulpea de coadă pe un copac lîngă care dînsa sta ingenuă, neștiutoare la ce suplicii va fi supusă. Apoi... dar să-l lăsăm pe însuși Münchhausen să ne explice. „Apoi, apropiindu-mă liniștit de cumătră (îl vedeți cu cît sînge rece glumește cu cîteva clipe înainte de incalaficabila-i faptă ? n.n.), o tăiai cu cuțitul meu de vînătoare cruciș peste ochi și punînd mîna pe bici îi cărai pe spinare, pînă ce o făcui să-și iasă din frumoasa ei blană." Se poate imagina ceva mai cumplit ? A jupui de vie o vulpe ținută de coadă este deja monstruos. Dar a-i cresta în prealabil pielea capului ca să aibă pe unde „să-și iasă din frumoasa ei blană", îndemnată fiind cu lovituri de bici, deci, practic, a o pune să se **autojupoaie,** e de o subtilitate a ferocității ce atinge demența. Ei bine, știți cum privește acest spectacol bonomul nostru baron ? Citez înfiorat : **„Era o plăcere și o minunăție să vezi una ca asta"** (s.n.). Orice comentariu e de prisos. Baronul von Münchhausen nu trebuia lăsat la vînătoare de Gottfried August Bürger, pentru că iată la ce atrocități se dedă, în văzul întregii lumi, de cîteva sute de ani.

(va urma)

Emil și DETECTIVII

exerciții de tragere

ARHIVA MUZEOGRAFULUI :

„Așa, relativ la **Mahalaua Tatarași,** mare suburbie așezată pe dealul răsăritean al Iașului, găsim că numele său se datorește negreșit așezării de acolo, fie a taberelor de Tatari ce adesea năvăleau aici, spre a prăda orașul, și care se adăposteau acolo, pe cînd încă dealul acela era acoperit de codri, fie a cîtorva din ei mai pacinici, care veneau cu scop de a munci sau de a negustori ceva în acest oraș ; e destul să spunem că cetățenii ieșeni au și astăzi credința că mahalagiii Tătărășeni sînt descendenți ai Tatarilor, sau altor neamuri afine, din pricină că sînt iuți atît la treabă cît și la... ceartă, și că oricînd s-a făcut un bont sau o mișcare populară în Iași, Tătărășenii s-au pus în capul nemulțumirilor și au protestat mai tare și mai fățiș..."

(N. A. Bogdan, Orașul Iași, monografie, 1913, p. 82).

RECENZIA DE ALTĂDATĂ :

„Deși nu stimăm producțiile cu scop de vulgarizare, care au darul de a îndepărta pe cercetători, adesea talentați, de la studii serioase și adîncite, trebuie să mărturisim că lucrarea D-lui Noica **(Descartes,** B.P.T., nr. 1495—1497, — n.n.), merită elogii (...).

Am dori să dăm un mic sfat D-lui Noica cu privire la redactare ; d-sa afecționează forme dialectale pe care ar trebui să le repudieze cu energie, precum ar fi un oarecare **nițel** care apare foarte des ; și, oridecîteori nu este atent, d-sa scrie : **să aibe** (în loc de **să aibă).**

(Dan Bădărău, în : **Însemnări ieșene,** an II, nr. 15—16, 1937).

ARHIVA GASTRONOMICĂ :

„Ca să poți lua dejunul la restaurantul românesc de la Expoziția de la Paris, trebuie să-ți rezervi masa dinainte. Este un omagiu adus bucătăriei noastre ce nu poate decît să ne bucure. Și este un omagiu, ce iarăși ne bucură, adus muzicii lui Dinicu, a răsfățatului nostru Dinicu care, în momentul de față, își cîntă focul lîngă urechea vreunei elegante parizience ce roșește ușor și se tulbură ca orice spectator scos, așa deodată, din anonimatul unei săli pline..."

(Supeu de gală, în : **Însemnări ieșene,** an II, nr. 17—18, 1937).

INVITAȚIE LA RELE(CTURĂ) — RELECTURĂ :

„Versuri, versuri, versuri... De pretutindeni se aud versuri ce împînzesc aerul... Se aud, dar puțini le și ascultă. Sunt atît de rari cititorii de versuri în această dumbravă sacră a Muzelor patriei noastre ! Doar Muzele se ascultă între dînsele, în răgazuri... Ceilalți sunt grăbiți cu rosturile vieții... Într-o societate tînără, fiecare e zorit spre bucuriile clipei, de teamă să nu-i ia altul înainte..."

(E. Lovinescu, Cele două coarde... în : **Sburătorul,** nr. 20, 1919).

IAȘII DE ODINIOARĂ :

„**La plăcintăria** sa (Piața Halei — n.n.) însă moș Mihali era bun și dulce ca zaharul ce-l ținea într-o cutie, al cărei capac era bortelit și pe care-l turna în gura copiilor, ori de cîte ori aceștia veneau și îi lăsau cîte 5 bani pentru o plăcintă. Ajunsese de-l visau copiii de prin împrejurimi în somnul lor adînc și îl visau așa cum era el întotdeauna față de ei : cu cutiuța turnîndu-le în gură zahăr..."

(Rudolf Suțu : Iașii de odinioară, vol. II, Iași, 1928, p. 159).

TRACTATUL DE MORALĂ :

„Dascălul Tarara, zis Biftic de la biserica Talpalari, nu lipsea de la nici o înmormîntare, de la nici un botez, de la nici o împărtășanie. Era o nostimadă de om. Pîndea toate praznicele, mai cu seamă cele de prin măhălălile orașului. Dacă erau și zece praznice într-o zi, la toate se ducea (...). La masă se-ndopa pînă nu mai putea. Purta o pălărie mare, peste care — ca și pe anteriul lui — ședeau toate unsorile din lume și colbul de prin măhălălile pe care le cutreiera mereu...".

(Rudolf Suțu : op. cit., p. 476).

JUNIMIST

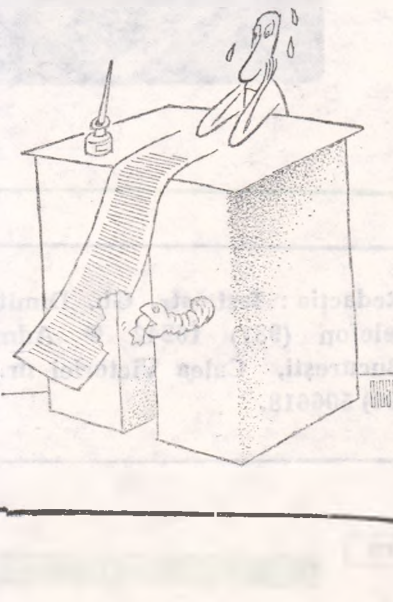

dintre sute de catarge

RONELA BANCI — Secusigiu, jud. Arad. Lecturînd mai întîi scrisoarea, ne așteptam la pagini prin excelență lirice. Nu a fost întocmai. Vă recomandăm să abordați deocamdată numai temele apropiate vîrstei și preocupărilor dv. Se impune, de asemenea, o aprofundare a clasicilor. Din momentul în care veți stăpîni mai bine limbajul, situația va fi cu totul alta — atît în receptarea poeziei contemporane, cît și în evoluția scrisului dv.

LIVIA BUTNARU — Slobozia, jud. Ialomița, **REMUS-VALERIU GIORGIONI — Lugoj,** jud. Timiș, **SIMON PETRU OPREA — Rădăuți, jud. Suceava, CONSTANTIN DASCĂLU — Slatina, jud. Olt** și **IOAN BÂNDILĂ —** Iernut, jud. Mureș. Unele din lucrările dv. au fost propuse pentru publicare.

CONSTANTIN ZAGAN — Albești, jud. Botoșani. Acum, pentru că ați angrenat și orgoliul nostru, așteptăm saltul calitativ. Să știe lumea **cu cine votăm.**

SIMONA CONDOR — Galați. Aproape de apariție : **Travesti** și **Poem provizoriu.**

IOAN TODEA — București. O grabă nejustificată.

MIHAI ROBU — Sibiu. Continuați !

AL. ALUNESCU — Frăsinet, jud. Teleorman. Cu, sau fără paranteze, **Crin dizolvat** lasă o bună impresie.

M. LOGOFĂTU — Bîrlad, jud. Vaslui. Am reținut poeziile : **Sînt soare** și **Clown.**

IRINA NICOLAU — Todirești, jud. Vaslui. Nimic nou.

IULIAN MOCANU — București. Se detașează : **În spațiu** și **Din tot ce am. Doină** merită o reluare ; prima strofă ar trebui să devină leit-motiv.

Ioanid ROMANESCU

curier

ȘEDINȚA a 113-a, din 15 aprilie i-a avut ca protagoniști pe **Tudor George Calcan (Tîrgu Neamț)** și **Florin Seliman** (Ploiești). Discuțiile, foarte aprinse, au fost susținute de Lucian Vasiliu, Nicoleta Micu, Carmen Boroda, Dan Giosu, Nicoleta Istrate, Gabriela Gașpar, Horațiu Ioan Lașcu, Nichita Danilov, Vasile Puha, Miron Bucur, Adrian Alui Gheorghe, Aurel Dumitrașcu, Stela Coflea.

ÎN ȘEDINȚA a 114-a, din 29 aprilie, a citit, **Daniela Anton** despre ale cărei versuri au vorbit Ghedeon Mihalache, Nichita Danilov, Marcel Vârlan, Gabriela Scărlătescu, Maria Topoliceanu, Dan Florin Popescu, Tudor Cristian Roșca.

Studenții străini care studiază în Institutul politehnic din Iași au organizat, în ziua de 2 martie 1983, un recital din poezia lui Eminescu. Cu acest prilej Mihai Drăgan le-a vorbit despre personalitatea marelui poet. Totodată, criticul și istoricul literar Mihai Drăgan a participat, în ziua de 8 aprilie 1983, la sesiunea de comunicări științifice organizată de Inspectoratul școlar județean Suceava cu prilejul centenarului apariției poemului **Luceafărul** de M. Eminescu, iar, în ziua de 29 aprilie 1983, la Biblioteca municipală din Bacău a vorbit despre poemul eminescian. Cu acest prilej redacția revistei **Ateneu** a lansat primul număr din **Biblioteca „Ateneu"** care cuprinde o versiune în limba franceză a poemului **Luceafărul** datorată profesorului M. Bantaș.

poeți contemporani din india

amrita PRITAM

oedipus

Iată-mi păcatul
Iar peste drum pedeapsa.

Am mirosit în laptele mamei
Puritatea
Am supt-o și buzele mi se pătară

Ce țipăt
Am avut atunci pe buze
Iată-i acum minciuna

Pîntecul meu în noapte
Noaptea nu mai este

Negru șarpe diurn
Calea mi-o ține
Otrăvindu-mi rărunchii

În exilul ochilor rătăcesc
După imaginea mea de familie
Clipindu-și rușinea

Cu spaima de vis
De a nu visa
Doamne imaginea asta
Se uită la mine
Cum toată viața-mi scufund
Mîinile-n carne-n
Căutarea iubirii dintîi

În carnea lăsată în carnea hăituită
Mai găsi-voi
Aceeași dulce iubire.
Și de unde-mi vine blestemul

Uite-mi păcatul
Și peste drum pedeapsa.

keshav MALIK

galileo

Numai acesta fie-mi binele ;
singur mereu,
dar de inima mea leonină
încă mișcat.
Larma cereștilor corpuri
mi-e clară-n auz ca zumzetul
stupului
de albine pe o pajiște verde
si-mi dă sănătate
cît mă mai ispitesc luminile despărțirii

ravaji PATEL

cîntec pentru umbra morții pe melodie de nuntă

Qumqum și soare
noapte-n ochii mei,
e vremea să împodobiți carul ;
curăță mucul candelei
vreau să-mi îmbrac suflarea-n lumina ei,
qumqum și soare
noapte-n ochii mei.
Verzi caii înecați în frunzele palide
înecat surîzătorul imperiu al facerilor mele ;

ascultă inocența nechezului
cînd o umbră pe piatră îmi zice :
oprește-te

și mă prinde de gleznă
lumina cea vie atunci
devorîndu-mă,

qumqum și soare
noapte-n ochii mei.

kamala DAS

vîrsta de mijloc

Vîrsta de mijloc înseamnă cumpăna cînd
copiii-ți sînt critici, nu prieteni —
cu înfățișări severe și aspre cuvinte.
Vremea cînd nimfele își leapădă coconii
și urcă în glorie adultă. Ei nu au
nici o nevoie de tine
decît pentru a le servi ceaiul
a le călca rufăria
iar tu
la fel ai nevoie de ei
la fel de bine, de rău.
Atunci cînd rămîi singur
îți atingi cărțile
îți mîngîi lucrurile toate
și plîngi în taină puțin.

Vîrsta de mijloc vine atunci cînd fiul tău
primește odată ca niciodată
invitația veveriței —
scrisă în cerneală de aur
la jungla ospățului lor.

priya DEVI

studii pentru shiva

Maithuma

Trei rotiri ale pămîntului în jurul soarelui
de cînd dăinuie cea din urmă formă
văzută în acei ochi o chietudine și pace.
Trei ani de desfigurare
de neînfricare și izolare,
el, Vedica, a stat calm
răbdător a măturat praful liber de praf și frunze căzute
cînd vîntul din nou a trecut
aiurind prin copaci,
piatra a fost aproape surprinsă,
aproape fără dorință.
Totuși, într-o clipă havanul a fost construit
a venit hotri
focul a pîlpîit,
a început kramanam, gingaș, pasionat, precis.
Cînd ultimul strigăt a venit și s-a sfîrșit
sămînța oferită și atît de bogat risipită
de întinderea corzii arcului ;
tihnit cînd totul a fost gata ca a privit în deschiderile ochilor lui

și a văzut numai o lumină fracturată în ape fracturate
unde ochii înotau neodihniți ca niște pești-sulițe
uscați sîngerînd și treierînd pentru o ultimă respirație.
Apoi cu păcat și reverență în liniște,
ea a salutat sprînceană, gură și mîini.
Și tăcută a ieșit pe ușă.
Ușa era deschisă și aerul rece era
și aceasta o, Shiva,
și aceasta.

Aceste poezii fac parte dintr-o antologie de lirică indiană — 100 de poeți în pregătire.

În românește de
Ion IUGA și George ANCA

genova universitară

Mă despart de Roma, dimineața, într-o Romă Termini invadată de turiști, de grupuri de băieți și fete, gălăgioși, disponibili să converseze despre orice, să te cucerească prin ceea ce nu cunoști despre Cetatea Eternă, cu gîndul de a mă reîntoarce peste o săptămînă. Gara îmi oferă un spectacol care mă fascinează prin dialogul ce se naște spontan între cei care călătoresc. Nimeni nu cunoaște pe nimeni și de aceea autenticitatea conversației este aproape desăvîrșită. Totul mi se pare o așteaptă „sărbătoare nesfîrșită", cum ar spune Hemingway, o neobișnuită explozie a vieții care începe, care se consumă sub o lumină meridională, „reală" și melacolică în transparența ei de cristal de Murano. Pînă la amiază sau chiar pînă după amiază voi călători spre Genova, orașul lui Columb și Montale, Paganini și Mazzini. Dimineața e un poem misterios, magic, oferindu-mi, cu generozitate, un film care mă aruncă într-un univers cu totul nou, deschis privirii : Marea Tireniană ritmîndu-și poezia albastră, murmurîndu-și, fără sfială frumusețile, de a fi numai rugă și cînt dăruit tuturor, însoțindu-te cu taina ei pînă la Genova. Tot drumul nu este altceva decît o desfășurare de tunele care, brutal, schimbă priveliștea, îi dă o nouă identitate, totul însă mîngîiat de valurile mării neliniștite, rug lichid înălțîndu-și capriciile, ca un orgoliu de meduză, nebuniile de jocuri, geometrii imposibil de rememorat. Gările sînt mici repere, pauze ale filmului pe care îl trăiesc : Civitavecchia (mă gîndesc la consulul Stendhal care a trăit aici, la marginea mării), Livorno (aici Liviu Rebreanu a ținut o conferință !), Pisa (turnul înclinat vizează verticalitatea **Coloanei** lui Brâncuși) și Genova, cetatea care iese din mare, ca un sfinx pe care vreau să-l cuceresc, printr-un dialog ce urmează să-l port în această dimineață de mai. Emoția îmi este temperată de întîlnirea cu profesorul Pietro Ciureanu, deosebit de amabil, cordial, cu sufletul plin de tinerețe, de melancolie, de dor pentru un Iași trăit afectiv, înainte de război, ca student, cu amintirea lui G. Ibrăileanu, vie, obsesivă. Conversăm, sîntem „acasă", mă inițiază în labirintul Genovei, muntele și marea înfrățindu-se într-o „rivalitate" acceptată. Rătăcesc prin Genova murmurînd versurile lui Eugenio Montale, descoperind un oraș cetate, ermetic în voința genovezilor de a crea durabil, monumental, pentru toate anotimpurile istoriei, veghează de portul imens, inimă deschisă mării, lumii. Străzile labirintice sînt galerii superbe care se termină în... mare, iar lumina te orbește, ca să intri în alte galerii, unde genovezii, sobri, fără să auzi vorbăria napolitană, năucitoare — parcă ai fi la Viena sau Florența — discreți, ceremonioși, își trăiesc viața ca pe un destin secret, aproape inaccesibil străinilor, numai de ei cunoscut. Destin spectaculos și celebru, care începe cu Columb. De fapt, Genova îți dă impresia, te copleșește, prin existenta ei istorică obsedantă, prin memoria ei fabuloasă. Îmi reiau călătoria prin acest oraș care te intimidează cu glacialitatea palatelor, crescute parcă odată cu piatra, și nu mă gîndesc încă la conferința pe care trebuie să o țin mîine, la Universitate. Profesorul Ciureanu mă „încurajează", mă „dăscălește" prietenește : succesul e asigurat dacă atîta timp cît vorbești, nu iese nimeni din sală, dacă nimeni nu vociferează !

Timpul trece neverosimil de repede, dar emoțiile mele cresc pe măsură ce se apropie ora. Pătrund în aula Universității unde sînt prezenți profesori, cu care conversez. Tema conferinței mele este deja cunoscută din afișele de pe culoarele universității : **Călători români despre Italia de la Gh. Asachi pînă azi.** Aula este aproape plină de studenți și mai ales de la Litere, de profesori de la catedrele de romanistică și mai ales foarte mulți de la franceză. Profesoara Cecillia Rizza este extraordinar de cordială, de generoasă, o genoveză cu serioase studii la Paris, cu un doctorat la Sorbona. Ea a organizat această conferință, ea s-a îngrijit de participarea studenților și profesorilor. Mă întrețin cu ea de parcă ne-am cunoaște de cînd e lumea. Profesorul Ciureanu ne privește cu ochi înțelegători, zîmbindu-mi cu complicitatea celui care știe ce se poate întîmpla într-un oraș unde „Se topește înghețul inimii / Și-n piept încep să freamăte / cîntecele lor, / trompetele de aur ale solarității" (Eugenio Montale). Intru în aulă cu emoția redescoperirii unei iubiri pierdute. Și de-abia acum înțeleg, știu, încerc să-mi interzic orice bovarism al imaginației, cum arată, cine sînt genovezii, ce oglindă le răsfrînge chipul : o lume însetată de a ști, de a cunoaște, prin alții, celebrul lor oraș, de a „verifica" cum românii i-au receptat într-un spațiu de cultură tot meridional, tot solar, tot deschis iubirii vieții. Este o atmosferă de seminar unde eu țin o lecție deschisă. Conferința interesează cu adevărat, căci e liniște în aulă, nimeni nu vociferează. Italiana mea de acasă le produce uneori cîte un zîmbet, un aer de ușoară „complicitate", tolerîndu-mi un accent pus aiurea ,o pronunțare nelalocul ei, cu o privire ce nu te descurajează, ci îți dă curaj, să nu te întrerupi. După cîte îmi dau seama toți înțeleg sensul călătoriei românilor în spațiul italic, urmăresc etapele de receptare ale unei culturi, arte, istorii. Cînd întîrzii asupra călătorilor români care au vizitat Genova, care au trăit cîtva timp aici, liniștea este desăvîrșită. Vorbesc cu patos, mă „aprind", le prezint cu tot dragul pe genovezii care au străbătut mările pînă în Principate, care au făcut comerț cu Moldova lui Ștefan cel Mare, cu cetățile basarabene (decanul de aici a și scris o întreagă carte despre aceste cetăți), insistînd asupra unei neîntrerupte legături dintre noi și Genova, semn și simbol permanent al latinității. Răsărind și fixîndu-și o imagine de neconfundat, din istoria românească, prin călători, Genova le apare celor prezenți în aulă, ca un mit necunoscut care îl redescoperă pe măsură ce le „povestesc" romanul lui oglindit în sensibilitatea și gîndirea românească. De-abia acum aula iese dintr-o bănuită indiferență și își dezvăluie spontan curiozitatea, interesul, acel sentiment că cineva le spune lucrurilor cunoscute din nou pe nume, redeșteptîndu-le dorința de a le regăsi într-o neobișnuită dimineață a spiritului interogativ. Nimeni nu părăsește sala și acest fapt mă încurajează, îmi dă certitudinea că sînt ascultat, că tema a prins, că dialogul cu genovezii este profitabil, eficient, nu se consumă în gol. E o cordială comunicare pe care o întrețin, cu acest film istoric ce se derulează în conferința mea, cu personaje și locuri cunoscute de ei, într-un ritm ce nu instaurează nicidecum monotonia, ci recunoașterea unei alianțe cu un timp rememorat, făcut viu, înfățișat sub zodia realității, „terorizînd" pe cei din aulă cu satisfacția de a fi ei înșiși urmașii direcți ai unei istorii guvernate de o memorie și de o conștiință lucidă, ce păstrează miracolul vieții. Și interesul tuturor participanților crește cînd le vorbesc de Mazzini, de exilul său, dar mai cu seamă de Bălcescu, de aceste destine tragice, care se identifică, își dau mîna frățește peste timp și istorie, prin ideea de sacrificiu, de revoluționari, de conștiințe ale neamului supus despotismului totalitar, visînd și trăind Revoluția, ca pe un fericit și așteptat destin istoric. Visat cu durere, cu speranță, cu moartea în față de Nicolae Bălcescu, la Palermo, exilat în măreția sa, asemenea lui Eminescu în veșnicia Luceafărului, singur în singurătatea torturii de a nu fi **acasă,** lîngă ai săi, de a nu-și sfîrși Cartea, de a nu-și ști mormîntul în pămîntul ce i-a dăruit viața și lumina ideii, conștiința. Vorbesc cu patimă despre Bălcescu și Mazzini, ca de două personaje shakespeariene, descoperindu-le fapta, înțelesurile exilului, revoluției, drama iubirii de patrie îmbrățișată de o dragoste mai presus de Golgota pe care o urcau amîndoi într-un veac care excludea reformele, care preamărea absolutismul și duplicitatea morală. Mazzini pentru **La giovine Italia,** Bălcescu pentru România modernă, unită, revoluționară. Aula universitară mi se pare o imensă privire unde revăd, ca pe o iluminare, chipul lui Bălcescu și Mazzini. E o secundă tragică de istorie, repede transformată în simbol. Și cît de drag, și cît de apropiat, și cît de îndurerat de aproape mă simt față de Bălcescu, față de Mazzini, Eroi ai conștiinței, exilați ai ideii, profeți ai timpului istoric, vocile lor le ascult în această după-amiază genoveză, ca pe un cîntec al jertfei, respirînd aerul memoriei, singurătății, reamintindu-ne de o vocație pentru adevăr. Mitul lor își desface larg, solemn, aripile peste această lume genoveză, pe care am reușit s-o fac să-l înțeleagă, să-l retrăiască. Cu sufletul, cu inima nu mai sînt la Genova, și nici nu cred că țin o conferința, totul mi se pare că ține de ireal, ci la Palermo, în căutarea lui Bălcescu... E senzația care mă domină, mă copleșește, cu toate că în fața mea cei ce mă ascultă sînt din... Genova și nu din... Palermo ! Mă aduc la realitate ropotul de aplauze, felicitările de la urmă. Profesorii Rizza și Ciureanu, și nu numai ei, își arată entuziasmul, admirația pentru drama lui Bălcescu și Mazzini. Cecillia Rizza nu cunoscuse destinul lui Bălcescu, moartea sa la Palermo, exilul, anonimatul, absența unui mormînt care să-i reamintească fiecăruia din noi nemurirea unui om, reculegerea întru preamărirea vieții eroice dintr-un destin eroic mîngîiat de singurătatea mării și de gîndul recunoștinței. Profesoara genoveză este profund afectată de acest tragic destin.

Ne revedem cu toții la catedra de franceză a profesoarei Cecillia Rizza la un pahar de vin, la un dialog. Sînt „interogat" mai mult de lingviști, dar și de doi francezi, foarte tineri, lectori la Universitatea genoveză. Discutăm mai cu seamă despre Stendhal și Camus, într-o atmosferă de înaltă și confortabilă intelectualitate. Înainte de a mă reîntoarce la hotel, de a-mi lua rămas bun de la prietenii genovezi, mai străbat o dată galeriile orașului, străzile lui labirintice. Și am impresia că de acum, în noaptea invadată de umbre : „Vin acele tăceri cînd poți vedea / în orice umbră omenească depărtîndu-se / vreo Divinitate tulburată" (Eugenio Montale).

Zaharia SĂNGEORZAN

Redacția : Iași, str. Gh. Dimitrov nr. 1, telefon (981) 16242 ● Administrația : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. (90) 506618.

Colegiul de redacție
Redactor șef : Corneliu Sturzu
Secretar responsabil de redacție : HORIA ZILIERU
Andi Andrieș, Daniel Dimitriu, Ioanid Romanescu

Apare pe 20 ale lunii
● Prețul unui exemplar, lei 5.
Abonamente : 6 luni, 30 lei ; 1 an, 60 lei

Pentru străinătate abonamentele prin ILEXIM — departamentul export-import presă, București, str. 13 Decembrie nr. 3.
P. O. BOX 136 — 137, telex 11226.

54737

I. P. Iași — cd. 9 61